

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
ХАРКІВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**С. Я. Школьнік, Л. Т. Данильченко,
О. О. Цуранова, Т. В. Бешапошникова**

**МУЗИЧНО-РИТМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ДІТЬМИ,
ЯКІ МАЮТЬ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ**

Навчально-методичний посібник
для здобувачів фахової передвищої та вищої освіти

Харків
2023

УДК 378:373.2-056.264]:796.412(075)

М 89

Автори:

Школьник С. Я., викладач вищої категорії, викладач-методист Харківського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Данильченко Л. Т., викладач вищої категорії, викладач-методист Харківського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Цуранова О. О., кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри фортепіано Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Бешапошникова Т. В., викладач вищої категорії, викладач-методист Харківського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Рецензенти:

Смородський В. І., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фортепіано Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Василицька М. Я., музичний керівник вищої кваліфікаційної категорії Тернопільської початкової школи з дошкільним відділенням № 5 Тернопільської міської ради;

Карнаухова Н. Б., музичний керівник вищої кваліфікаційної категорії Тернопільської початкової школи з дошкільним відділенням № 5 Тернопільської міської ради.

М 89 Музично-ритмічна діяльність у закладах дошкільної освіти з дітьми, які мають мовленнєві порушення : навч.-метод. посібник для здобувачів фахової передвищої та вищої освіти / С. Я. Школьник, Л. Т. Данильченко, О. О. Цуранова, Т. В. Бешапошникова; Харківський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2023. – 184 с. : нот.

У навчально-методичному посібнику висвітлені питання професійної підготовки фахівців музично-педагогічного спрямування в закладах вищої освіти, зокрема практичної діяльності музичного керівника щодо опрацювання музично-ритмічного матеріалу з дошкільниками, які мають особливі освітні проблеми, а саме: мовленнєві порушення.

Представлено авторський освітньо-практичний матеріал, методичні рекомендації щодо музично-рухової творчості, що застосовується в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Навчально-методичний посібник призначений для здобувачів передвищої та вищої освіти мистецького напрямку спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), музичних керівників ЗДО, викладачів музичних дисциплін ЗВО.

УДК378:373.2-056.264]:796.412(075)

*Затверджено на засіданні науково-методичної ради Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
протокол № 4 від 08.03.2023 р.*

© ХГПА, 2023

© Школьник С. Я.,

Данильченко Л. Т.,

Цуранова О. О.,

Бешапошникова Т. В.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ІГРОВОГО МАТЕРІАЛУ	7
1.1. Методичні рекомендації щодо опрацювання музично-ритмічного матеріалу з дошкільниками	8
1.1.1. Методичні рекомендації щодо виконання п'єс зі сприймання музики	8
1.1.2. Методичні рекомендації щодо виконання пісень	10
1.1.3. Методичні рекомендації щодо музично-рухової творчості: вправи, ігри, танці, хороводи	13
1.1.4. Методичні рекомендації щодо навчання гри на дитячих музичних інструментах	22
1.2. Провідне місце ігор у освітньо-виховній роботі з дітьми. Методи навчання	23
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА КОМПЛЕКСНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКІ МАЮТЬ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ	31
2.1. «Ігрова кімната». Освітньо-практичний матеріал. Вправи для розвитку ритмічної ходьби та орієнтації у просторі	34
2.2. Ігри та вправи для регуляції м'язового тону та координації мовлення з рухами	45
2.3. Ігри та вправи для активізації зорової уваги	53
2.4. Ігри для розвитку слухової уваги	59
2.5. Вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук	67
2.6. Рухливі ігри	88
2.7. «Пограйте з малюками». Мовленнєві сюжетні музично-ритмічні заняття	97
ПІСЛЯМОВА	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	133
ДОДАТКИ	136
Додаток А. Марші	137
Додаток Б. Вальси	147
Додаток В. Польки	156
Додаток Г. Музичний супровід до ігор і вправ	164
Додаток Д. Пісні	170

ПЕРЕДМОВА

Виховання громадянина є найважливішим завданням суспільства. Першочерговим є створення та забезпечення необхідних умов організації життєдіяльності як для дітей із нормальним рівнем розвитку, так і з функціональними обмеженнями, що задекларовано у Концепції розвитку інклюзивної освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010). «Система освіти сучасної України перебуває під впливом інклюзивних та інтеграційних процесів, – переконана провідний учений сьогодення професор Г. Ф. Пономарьова, – що розгортаються в умовах демократизації та євроінтеграції держави...» [15, с. 48]. Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенції ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися загальнолюдських прав, щодо забезпечення права на освіту дітей із особливими освітніми проблемами. Адже психолого-фізіологічні особливості таких дітей вимагають від фахівців знань різноманітних форм і методів роботи, що запроваджуються в інклюзивній освіті та сприятимуть вихованню повноцінної особистості.

На жаль, з кожним роком спостерігається суттєве збільшення кількості дітей, які мають вади розвитку в наслідок порушення діяльності різних або декількох аналізаторів, а саме: зорового, слухового, рухового, мовленнєвого, а також органічного ураження центральної нервової системи, що потребує додаткової корекційної підтримки, як в умовах закладу дошкільної освіти, так і в спеціалізованому дитячому закладі. До низки проблем належать складна поведінка, низький рівень розвитку психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення та моторного розвитку. Перебування й навчання таких дітей у закладах дошкільної освіти є ефективним, якщо відхилення у психофізичному та мовленнєвому розвитку близькі до вікової норми.

Роль музики у вихованні дитини важко переоцінити. Позиція музичного керівника та вихователя має бути особливо відповідальною, адже відомо, що психічний розвиток дитини залежить від умов, у яких вона знаходиться. Музичний керівник має майстерно сприяти збагаченню естетичного сприймання дітей, усвідомленню ними музичного мистецтва.

Традиційне музичне заняття повною мірою відповідає віковим особливостям дітей дошкільного віку та специфіці музичного мистецтва. Поєднання на занятті усіх видів музичної діяльності дітей, а саме: слухання музики, співів, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах, музично-дидактичних ігор, дає можливість переключати увагу з одного виду діяльності на інший, що запобігає втомлюваності дітей, зберігає їх працездатність, сприяє гармонійному музичному розвитку.

Серед порушень розвитку у дітей дошкільного віку вади мовлення спостерігаються найчастіше. Із огляду на це, окрім основних видів діяльності на музичних заняттях, музичному керівникові слід долучати більш специфічні види (ігри, вправи), які допоможуть дитині розвинути свої психо-фізичні реакції і, насамперед, мовлення. Мається на увазі вправи для розвитку слухової й зорової уваги та пам'яті, мовленнєві музично-ритмічні ігри та вправи, пальчикова гімнастика, віршовані вправи для координації мовлення з рухами тощо. Корисним буде залучення до музично-ритмічних занять логопеда закладу дошкільної освіти, який має професійний досвід та допоможе під час опрацювання ігор і вправ.

Метою створення даного навчально-методичного посібника є надання майбутнім фахівцям необхідного методичного і практичного матеріалу для роботи з дошкільниками, які мають мовленнєві порушення.

Запропонований навчально-методичний посібник містить авторські віршовані ігри та вправи, музичний супровід до них, у тому числі вальси й польки у власному полегшеному перекладенні для фортепіано, мовленнєві

сюжетні музично-ритмічні заняття. Представлений матеріал має практичне застосування під час опанування майбутніми вчителями музичного мистецтва, музичними керівниками таких дисциплін професійного циклу як «Спеціальний музичний інструмент. Фортепіано», «Акомпанемент», «Постановка голосу». Змістом освітніх компонентів названих навчальних дисциплін передбачено опрацювання творів професійно-педагогічного репертуару, до якого належить представлений у виданні матеріал.

Враховуючи вимоги до засвоєння навчального матеріалу з вищезазначених дисциплін, здобувачі освіти набуватимуть практичних навичок застосування різних форм і методів роботи у майбутній професійній діяльності. Наданий у посібнику освітньо-практичний матеріал відповідає віковим особливостям дітей і сучасним критеріям виховання.

Навчально-методичний посібник складається з двох розділів. Перший – «Педагогічні аспекти застосування музично-ритмічного ігрового матеріалу» – містить методичні рекомендації щодо опрацювання музично-ритмічного матеріалу, методи навчання та аналіз психологічних особливостей роботи з дошкільниками. У другому розділі – «Система комплексної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення» – надано різноманітні вправи й ігри для практичного застосування. У посібнику є додатки з нотним матеріалом маршів, танців, пісень та музичного супроводу до ігор, вправ і занять. Зміст навчально-методичного посібника відповідає завданням фізичного, психічного, мовленнєвого та художньо-естетичного виховання дошкільників.

Опановуючи запропонований у навчально-методичному посібнику методичний і практичний матеріал, майбутній фахівець створюватиме простір для застосування різних педагогічних технологій, прояву творчості й гнучкості у процесі музично-ритмічного виховання дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ІГРОВОГО МАТЕРІАЛУ

У наш час система професійної підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти музично-педагогічної спрямованості передбачає, насамперед, опанування майбутніми фахівцями таких форм роботи, що стали базовими, навіть класичними у дошкільному вихованні, з подальшим трансформуванням їх згідно потребам часу та психофізичного розвитку дошкільників.

Узагальнення, розширення та поглиблення знань здобувачів вищої освіти має на меті вдосконалення їх практичної підготовки з фахових дисциплін для більш ефективного використання набутих знань під час роботи з дітьми.

Спираючись на традиційні форми та засоби музичного виховання, здобувачі освіти отримують навчальну базу для майбутньої професійної діяльності, завдяки чому розширюватимуть свої творчі можливості щодо змісту та побудови інтегрованих музично-практичних занять. Опанувавши музичні твори традиційного напрямку, вони зможуть здійснювати музичне виховання дітей згідно програмних вимог, сприяти навичкам співу, творчому втіленню музично-художнього образу, спрямуванню уваги на відображення змісту музичного твору та розкриття його емоційного наповнення.

Розглядаючи місце музично-ритмічного матеріалу у практичній діяльності музичного керівника або вихователя, можна визначити наступні завдання:

- під час проведення музично-ритмічних ігор враховувати особливості поведінки дітей різного рівня загального мовленнєвого розвитку;
- залучати дітей до колективних музично-ритмічних ігор, де вони мають можливість проявити особисту ініціативу;

- на заняттях повторювати вже знайомі дітям музично-ритмічні ігри, що викликають у них інтерес та обов'язково вивчати нові;
- правила гри мають бути нескладними, доступними, а пояснення – коротким і зрозумілим;
- у музично-ритмічних іграх бажано використовувати віршований текст, який сприяє ритмізації мовлення, допомагає краще зрозуміти зміст гри;
- музично-ритмічні ігри не повинні мати лякаючих моментів та тривалого бігу;
- не перевантажувати дітей, звертати увагу на їхній емоційний стан;
- наприкінці музично-ритмічної гри обов'язково слід заохочувати всіх дітей, які брали в ній участь.

1.1. Методичні рекомендації щодо опрацювання музично-ритмічного матеріалу з дошкільниками

1.1.1. Методичні рекомендації щодо виконання п'єс зі сприймання музики

Завданням програми зі слухання музики в дитячому дошкільному закладі є надання первинних уявлень щодо музики, її характеру, основних жанрів, формування та розвиток у дітей навичок сприймання та розвинення емоційного відгуку на музичні твори. Складність роботи музичного керівника полягає в тому, що діти можуть бути не готовими до сприймання навіть простої музики. Отже, завданням музичного виховання має бути закладення основи для розвитку культури та інтелекту.

Сприймання музичних зразків відбувається в певній послідовності: ускладнюються художні образи та музична мова, урізноманітнюються почуття, змінюються настрої, що передаються в музиці.

Музичний керівник повинен досконало володіти грою на музичному інструменті задля того, щоб найбільш яскраво, художньо та переконливо вміти передати характер та зміст музичного твору. В умовах сьогодення, поряд із виконанням музичним керівником програмних творів на музичному інструменті, активно застосовується сприймання музики у запису. Діти слухають симфонічний оркестр, пізнають різні види музичних інструментів, відрізняють їх звучання. На заняттях можливе комплексне засвоєння програмної музики: сприймання творів із одночасною грою дітей на інструментах шумового оркестру, підкреслюючи ритм та темброве забарвлення.

На *4-му році життя* завданням музичного керівника є навчити дітей зосереджено слухати та розрізняти бадьорі та спокійні, сумні та веселі п'єси, розпізнавати звучання контрастних за тембром інструментів, диференціювати звучання голосів (соло, хор), супроводжувати п'єси відповідними рухами, впізнавати та називати знайомі музичні твори, розвивати у дітей бажання сприймати музику.

На *5-му році життя* слід виховувати у дітей позитивне ставлення до музики, збагачувати музичні враження засобами українського фольклору, вчити розпізнавати звучання близьких за тембром музичних інструментів, розрізняти та називати темп і динамічні відтінки музики, впізнавати знайомі музичні твори, підтримувати бажання сприймати музичні твори від початку до кінця.

На *6-му році життя* необхідно продовжувати виховувати у дітей інтерес до музики; поширювати емоційне сприймання та любов до різних видів музики (народна, класична, сучасна); знати різні жанри музики – марш, танок, пісню; визначати їх характер та структуру музичного твору (дві або три частини, заспів, приспів); помічати та розрізняти засоби музичної виразності: темп,

висота, динаміка; виокремлювати уривки, виконані на різних музичних інструментах.

Засвоєння матеріалу можна збагатити різними методами. Наприклад, за допомогою гри «Музична родина», використовуючи альбом із малюнками і картками музичних інструментів, діти групують їх за «сімейними» ознаками: струнні, духові, клавішні, ударні. Дуже цікавою для дітей є гра «У кого який голос», де діти групують музичні інструменти за характерним звуком: шумовий або музичний, високий або низький. Корисною для дітей є гра «Який інструмент звучить», за допомогою якої розвивається слухова увага дитини, що сприятиме розвитку мовлення. У цій грі, під час слухання музичних творів, дітям треба підняти вгору картку, що відповідає музичному інструменту, який вони чувають.

1.1.2. Методичні рекомендації щодо виконання пісень

Співи є важливим засобом музичного виховання. Цей вид діяльності найбільш близький та доступний дітям. У хрестоматійних матеріалах навчально-методичного посібника подано пісенний матеріал для дошкільного віку. Вокальні навички потрібні для виразного, яскравого співу, чистого інтонування, тому одним із основних завдань музичного керівника є навчити дітей грамотно виконувати пісні.

Діти вчаться одночасно починати і закінчувати пісню, виконувати її в певному темпі, посилюючи або послаблюючи звучання, пом'якшувати закінчення музичних фраз, точно виконувати ритмічний малюнок, правильно інтонувати мелодію, слухати себе та інших, виразно виконувати знайомі пісні з супроводом та без нього. Музичному керівникові необхідно дуже дбайливо ставитись до голосу дитини через слабкий розвиток голосового апарату, наявність тонких і коротких зв'язок, неорганізованого дихання. Більшості дітей

зручно співати у діапазоні PE^1 - DO^2 . Співи позитивно впливають на розвиток мовлення дітей. Під час співів слова доводиться розспівувати, що допомагає чіткій вимові окремих звуків і слів. Тому музичному керівнику треба уважно слідувати за їх вірною вимовою.

Співи об'єднують дітей загальним настроєм, привчають до колективних дій, сприяють розвитку й укріпленню легень та всього голосового апарату.

Починати розучування пісні з дошкільниками треба з цілісного її сприймання ними, тобто перший раз пісня має прозвучати виразно, зі вступом і повним акомпанементом. Важливо привернути увагу дітей до змісту пісні, її характеру. Далі, під час розучування, музичному керівникові слід звертати увагу на складні мелодичні фрази, неодноразово проспівувати їх, граючи на інструменті тільки мелодію, запропоновувати дітям проплескати складні ритмічні епізоди.

Дорослим не слід завжди співати разом з дітьми, приглушуючи їх спів своїм виконанням, бо в такому випадку діти не слухають себе та одне одного, у них не розвивається активність слухової уваги, почуття самоконтролю, не формується стійка вокально-хорова координація.

На *4-му році життя* діти долучаються до співу тільки після того, як починає співати музичний керівник, і тільки через певний час починають пісню після музичного вступу. Із метою навчання дітей організованому співу необхідно концентрувати їхню увагу. Для цього музичний керівник подає знак головою або рукою, щоб діти почали пісню одночасно, одразу після вступу.

Пісенний матеріал має бути доступним, цікавим. Під час співу у дітей активізується розумова діяльність, проявляється старанність. Розширений діапазон, який не відповідає віку дитини, ускладнена мелодія та ритм заважають навчанням співам та знижують зацікавленість дітей.

На *5-му році життя* необхідно вчити дітей співати без крику, природним голосом, прислухаючись до співу дорослого та звучання музичного

інструменту, своєчасно брати дихання між короткими музичними фразами, чітко вимовляти слова, набувати навичок співу з музичним супроводом.

На 6-му році життя треба вчити дітей виразно співати поспівки та пісні різні за характером, злагоджено співати по двоє, троє та групою дітей, співати із заспівувачем, знати структуру пісні, відображати голосом динамічні та темпові зміни мелодії, виконувати пісні під акомпанемент за допомогою дорослих і самостійно.

Із дітьми дошкільного віку корисно застосовувати прийом «потайного» співу, коли музичний керівник проспівує першу фразу пісні, а діти – другу та навпаки, або коли дві групи дітей виконують пісню по чергово по фразах. Дуже поживляє процес засвоєння та позитивно впливає на настрій дітей, активізує освітній процес на занятті запис співу дітей на аудіоносії з подальшим прослуховуванням.

Якщо музичний керівник бажає використовувати фонограму (аудіо запис супроводу), то спочатку необхідно вивчити пісню під супровід музичного інструменту.

Як і в усіх напрямках навчання та виховання дошкільнят, у процесі навчання співу велике значення має принцип наочності, тому не слід ігнорувати цю можливість, а навпаки, активно її використовувати, посилюючи тим образне та слухове сприймання дитини конкретного пісенного матеріалу. Із цією метою дітям перед виконанням пісні корисно продемонструвати іграшку або картинку відповідного змісту.

Запобігаючи втомі дітей, під час співу можна чергувати положення «сидячі» та «стоячи».

Таким чином, досконало побудовані заняття зі співів не тільки позитивно впливають на фізичний та психічний розвиток дітей, а й сприяють їх загальному естетичному розвитку.

**1.1.3. Методичні рекомендації щодо музично-рухової творчості:
вправи, ігри, танці, хороводи**

Не менш важлива увага у процесі розвитку дитини дошкільного віку приділяється розвитку її музично-рухової творчості. Робота над виразними рухами під супровід бадьорої маршової музики сприяє набуттю гарної постави, координації рухів рук і ніг, легкості кроку (див. Додаток А.). Удосконалення рухових навичок є засобом розвитку організму дитини, виправленню її фізичних недоліків.

Завданням музичного керівника щодо розвитку у дітей музично-ритмічних рухів є: навчити їх невимушеному та виразному виконанню вправ, танців, ігор, хороводів; розвивати творчі здібності, почуття ритму, вчити узгоджувати рухи з характером музики, прискорювати та уповільнювати рухи; робити рухами акценти, нескладні ритмічні малюнки, змінювати рухи у відповідності до музичних фраз; самостійно починати рухи після вступу. Все це розвиває емоційність та образність сприймання, музичні здібності дітей. Допомогти опанувати вище перелічені рухові навички може виразне виконання музики музичним керівником.

Працюючи з дітьми *4-го року життя*, музичний керівник має навчити дітей відображати початок та закінчення музики, виконувати під музику різні рухи у заданому ритмі та темпі, біг, стрибки, ходьбу, прості образні рухи («зайчик», «пташка»), рухи з предметами, у парах, у колі, врозтіч; притупування ногами, плескання у долоні, кружляння по одному та в парі, колові оберти руками тощо. Будь-яке музично-ритмічне завдання буде виконане з максимальним результатом, якщо музичний керівник зможе надати йому образне наповнення.

У роботі з дітьми *5-го року життя* завданням музичного керівника є виховання емоційного відгуку на різножанрову музику, вміння розрізняти

частини музичного твору, його характер, вчити ритмічно рухатися згідно зміні реєстрів (високий, низький), динаміки (тихо, голосно), виконувати різноманітні танцювальні рухи під музику (прямий галоп, виставлення ноги на п'ятку, притупи тощо).

Дітей 6-го року життя музичний керівник продовжує знайомити з різновидами українського танцю (хоровод, гопак, козачок, коломийка), з іншими жанрами танцювального мистецтва (народний танець, характерний, бальний), вчити відображати в русі ритмічну пульсацію, виконувати більш складні танцювальні рухи (біг із високим підійманням ніг, підскоки, боковий галоп, приставний крок тощо), робити різні перешикування (звужування та розширювання кола).

Методичні рекомендації щодо виконання вправ

Виконання вправ дає дітям можливість відчувати напружений і ненапружений стан м'язів, уникати зайвого напруження під час рухів, допомагає визначати зручні положення тіла.

Кожен рух, як і вся вправа в цілому, повинен завжди мати визначений, пов'язаний із музикою і зрозумілий дітям зміст. Формальне, незмістовне, нехудожнє виконання, копіювання запропонованих рухів завдає шкоди, заважає не тільки музично-руховому, але й загальному розвитку інтелекту дітей.

Для всіх вікових груп дітей основою для формування музично-рухових навичок є безпосередній вплив музики, який підвищує емоційний тонус, робить рухи більш координованими та поведінку активнішою.

На 4-му році життя діти набувають рухових навичок під час музично-ритмічних ігор і танців, тому музичний керівник не повинен чітко розмежовувати гру, танець і вправу для дітей такого віку. Під час виконання вправ він зосереджує увагу дітей на характері музики: «Послухайте, як легко і ніжно звучить музика. Так само, як літають маленькі пташки». Тим самим

музичний керівник координує образну уяву дітей із їхніми подальшими рухами, посилює їх емоційне та рухове сприймання. На першому етапі розучування вправ із дітьми молодшого віку музичний керівник фіксує увагу саме на виразності рухів, що вивчаються, не примушуючи дітей до їх досконалого відпрацювання. Не слід думати, що вправи повинні виходити у дітей одразу без помилок та ускладнень. Проте, коли діти вже засвоять певні рухи, вони виконують їх із особливим натхненням. І тоді ці рухи вже можна використовувати в нових композиціях. Практика підказує, що в особливих випадках, відповідно до емоційного настрою групи, виникає потреба швидко реагувати на поведінку дітей і, в разі необхідності, змінювати правила виконання вправ.

На *5-му році життя* під час виконання вправ музичному керівнику слід звертати увагу на формування у дітей почуття музичного ритму, вміння супроводжувати вправи ігрового характеру виразною мімікою та пантомімікою. Нерідко діти відчувають характер музики, але не вміють передати його рухами. У цьому випадку музичний керівник використовує додаткові вправи, нагадує дітям або повторює вивчені раніше вправи зі схожими завданнями.

Проводити з дітьми словесний аналіз незнайомої музики та рухів до виконання вправи не є завжди доцільним. Після стислого пояснення змісту вправи («Жуки літали, раптом впали на спину та почали ворушити лапками») слід запропонувати дітям рухатися, прислуховуючись до змін у звучанні музики. Музичний керівник може рекомендувати дітям рухи або надавати їм можливість винаходити рухи самостійно, одночасно зі сприйманням музики.

На *6-му році життя* роль ігрових уявлень у роботі над музично-руховими вправами залишається тією ж, змінюється тільки її зміст: вправи стають різноманітнішими та складнішими. Музичний керівник має підкреслювати емоційний характер музики і рухів (обережний крок, сильні підскоки). За таких методів навчання діти поступово починають розуміти, що

рухи стають більш виразними, якщо вони виконуються відповідно музично-руховим уявленням. У дітей старшого віку більшість вправ може мати вигляд змагання, що навчає дітей спілкуванню під час виконання рухів.

Музичному керівнику важливо зберегти у дітей первинне живе зацікавлення вправами, емоційність їх сприймання, і, в той же час, викликати у них бажання старанно працювати над ними. Уточнюючи характер та виразність рухів, музичний керівник повинен завжди дбайливо ставитися до прояву ініціативи та вміло заохочувати творчу активність і уяву дітей.

Для підтримки та поглиблення зацікавленості дітей музично-руховими вправами, рекомендується широко застосовувати показ усій групі найбільш вдалого виконання, змагання підгруп щодо виразного виконання вправ, із подальшим обговоренням та оцінкою дітьми старшої групи виконаних вправ, їх виразність і відповідність характеру музики. Ці бесіди також підвищують зацікавленість дітей, виховують у них усвідомлене ставлення до музики і виконаних дій.

Після добору музично-рухових вправ, музичний керівник має визначити характер музики, що їх супроводжує, її зміст, тему, образи, засвоїти рухи, з'ясувати їх зв'язок із музикою. Виконання музики, що супроводжує вправи, повинно бути таким же виразним, як і виконання музичних творів для сприймання та музики, що супроводжує ігри й танці.

Методичні рекомендації щодо виконання ігор

До музично-рухової творчості дітей належать ігри під спів вихователя з дітьми, музична гра-драматизація та ігри під супровід інструментальної музики, що вдосконалюють образне мислення дітей, координацію рухів, активізують уяву, швидкість реагування на різні завдання згідно змісту конкретної гри. Метою ігор є звільнення нервово-психічної енергії, переключення уваги, направлення виплеску емоцій на ігрову діяльність.

Тематика та зміст ігор є різноманітними: діти грають з м'ячами, ляльками, ловлять одне одного, змагаються у спритності та винахідливості, відображають дії людей, рухи транспорту, поведки тварин, політ птахів, що сприяє розвитку асоціативного мислення. Музичний керівник має позначити особливості цих рухів характером музики, змістом літературного тексту в піснях. На заняттях застосовуються ігри, що різняться за своїми видами та структурою. Одні з них – сюжетні, що пов'язані з текстом пісні, з програмною музикою, інші – не мають певного змісту. Тому в одних іграх переважає елемент змагання, що є характерним для рухливих ігор, інші – наближаються до типу ігор-інсценівок. Але основною вимогою до всіх ігор є узгодження рухів, художніх образів гри з образами музичних творів.

Сюжетно-рольова гра спонукає до спілкування, розширює межі уявних ситуацій, привчає дітей діяти узгоджено, поступатися, формує уважність, вміння дослухатися до засобів музичної мови.

Сюжети та образи музичних ігор конкретизують зміст музичного твору, допомагають глибше його відчутти. Рухи, органічно пов'язані з музикою, сприяють цілісному її розумінню.

Різнманітність ігор дає можливість сприяти різнобічному розвитку дітей, що потребує від них спостереження за навколишнім світом, співставлення своїх ігрових дій з тим, що вони спостерігають у житті. Ігри потребують вільного орієнтування у просторі, у часі, вміння розподілити свої рухи, обміркувати яким засобом досягти поставленої мети.

Рухаючись під музику, прислуховуючись та узгоджуючи свої рухи з нею, діти розвиваються в музичному напрямку: у них з'являється емоційний відгук на музику, розвивається почуття ритму. Всі рухи, подані в ігровій формі, викликають у дітей особливий інтерес. Разом із тим, точне виконання правил гри виховує відповідальність, серйозне ставлення до завдання, що надає іграм особливого значення в музичному вихованні.

Музичний керівник повинен корегувати та варіювати правила гри згідно конкретного рівня загальної підготовки дітей, маючи на увазі принцип навчання: від простого до складного. Але, в будь-якому випадку, рухи мають відповідати характеру музики та її виразності. В ігровій діяльності дітей музичному керівникові слід звернути увагу на наступне:

- на *4-му році життя* під час гри діти не повинні програвати один одному, треба виключити виникнення проявів негативних емоцій. Важливо, щоб кожна дитина була впевнена, що вона отримає місце на стільці, іграшку тощо.

- на *5-му році життя* вже можна спробувати варіант «хто не встиг, той спізнився», але при цьому дитина з гри не виходить.

- на *6-му році життя* гра проходить за принципом «хто не встиг, той вийшов із гри».

Музичний керівник має слідкувати за виконанням правил гри. Можна корегувати поведінку дітей, але тільки у жартівливій, доброзичливій, позитивній формі. В іграх із дітьми різного віку можуть бути присутні атрибути: музичні інструменти, іграшки, віночки, стільці, м'ячі, хусточки тощо. Музичний керівник повинен виховувати у дітей бережливе ставлення до того, з чим він грає, формувати звичку складати атрибути у належне місце.

Новий підхід до застосування у виховній роботі музичних ігор-драматизацій убачається, передусім, у введенні в педагогічний арсенал художньо-естетичних засобів впливу, а саме: поетичної мови та широкого спектру засобів музичної виразності в поєднанні з безпосередньою участю самих дітей.

Традиційно відомі автори користувались народними засобами передачі педагогічних ідей, коли мудрість вкладається у вислови героїв казок, притч, оповідей, байок.

Проблему застосування нетрадиційної форми роботи фахівця можна вирішити різними шляхами. Найбільш доступним є введення музичних казок-інсценівок до музичних занять з дітьми.

У музичних казках-інсценівках дійові особи співають, танцюють, здійснюють музично-ритмічні рухи, відображають зміст твору. Елементи театралізації спираються на опановані дітьми види музичної діяльності: сприймання музики, співи, рухи під музику. Тому, здійснюючи безперервність музичної освіти, реально віддати перевагу опануванню запропонованого жанру музичним керівникам і вихователям. Їх авторські й організаторські здібності стануть у пригоді у ролі *Ведучого* в інсценівках та будуть запорукою не тільки гарного виступу, а також успішного досягнення багатьох педагогічних та естетико-виховних цілей.

Кожна казка-інсценівка за мотивами казок В. Сухомлинського має три музичних номери, що вплетені в дію, якою керує *Ведучий*. У музичних байках-інсценівках Г. Сковороди пропонуються віршовані тексти, римовані вставки та пісні, що характеризують персонажів або розповідають про події. Музичні характеристики у вигляді міні-п'єс дають змогу рухатись під музику, створювати вправи для розвитку міміки, жестів, танцювальних навичок.

Спираючись на програму «Я у світі» [3], можна спланувати використання вказаних жанрів у роботі закладів дошкільної освіти за розділами: «Гра», «Дитина і навколишній світ», «Рідна природа», «Мовленнєве спілкування», «Художня література», «У світі музики». Завдяки музичній гри-драматизації музичний керівник має змогу творчо підійти до справи і викликати інтерес дітей до запропонованого жанру.

Таким чином, застосування гри під час музичних занять є засобом загального, розумового, мовленнєвого, музичного та естетичного розвитку дітей дошкільного віку.

Методичні рекомендації щодо виконання танців, хороводів

Танці та хороводи допомагають розвинути музичну пам'ять, емоційність і образність сприйняття музики, почуття ритму, відчуття музичної форми.

Для того, щоб танець зміг виконати свої виховні завдання, треба навчити дітей володіти своїм тілом, координувати рухи, узгоджувати їх із характером музики. Рухи, що використовуються у танцях, базуються на вже відпрацьованих рухах під час виконання вправ (хода, біг, підскоки), а також танцювальних рухів, що складаються з елементів народних та сучасних (бальних і характерних) танців (див. Додаток Б, В.). Танці дарують дітям радість, сприяють удосконаленню рухів, розвивають точність, спритність, артистизм, витонченість. У кожному танці необхідно оволодіти певною кількістю програмних навичок.

Із метою більш результативної роботи щодо вивчення танців і хороводів із дітьми, музичний керівник повинен досконало знати музичний текст і методику його розучування, вміти вправно акцентувати зміну музичних частин, початку та закінчення музичної фрази, стежити під час гри на музичному інструменті за рухами дітей і координувати їх.

Перед початком вивчення танцю можна запропонувати дітям прослухати музику сидячи та позначити рухами зміну частин.

На *4-му році життя* слід навчити дітей виконувати танці, що мають нескладні елементи: притупування, плескання, кружляння. При цьому треба звертати увагу на набуття дітьми вміння розташовуватися по всій залі, не зіштовхуватись під час рухів, рухатися відповідно до темпу та характеру музики, починати й закінчувати рух разом із звучанням музики, вивчати рухи по одному, а потім у парах.

На *5-му році життя* слід навчати дітей ритмічно рухатися згідно характеру музики, урізноманітнювати та вдосконалювати танцювальні рухи, продовжувати набувати навичок танцю у парах, виконувати за допомогою

музичного керівника нескладні творчі завдання та придумувати свої невеличкі танцювальні композиції до різних частин танцювальної п'єси, передавати рухами образи характерного танцю (казкові герої, персонажі мультфільмів).

На 6-му році життя слід знайомити дошкільнят із різновидами українського танцю та іншими жанрами танцювального мистецтва, ускладнювати танцювальні рухи, вчити змінювати напрям і характер рухів відповідно до частин та фраз танцювальної п'єси, уповільнювати рух у кінці музичної фрази або твору, удосконалювати рухи у парах, виконувати їх не тільки в колі, а й у лініях, змійках, досягати плавних рухів. Продовжувати вчити дітей складати невеличкі танцювальні композиції, запроваджувати завдання творчого напрямку, пропонуючи конкурсні змагання на краще виконання танцю, знайомити з елементами бального танцю, імпровізувати під сучасну музику, спонукати дітей до активних творчих проявів у музично-руховій діяльності.

Щоб подолати труднощі під час розучування танців, музичний керівник може застосовувати показ всій групі більш досконалого виконання рухів окремих дітей. Можна рекомендувати музичному керівникові співпрацю з хореографом або фізруком. Корисно групувати парами дітей із різним рівнем виконання танцювальних рухів. Можна провести попередню роботу з вихователем щодо показу дітям елементів танцю. Тоді під час його вивчення музичний керівник зможе поєднувати показ рухів із виконанням танцювальної п'єси, щоб діти наочно зрозуміли характер і особливості конкретних рухів.

1.1.4. Методичні рекомендації щодо навчання гри на дитячих музичних інструментах

Особлива роль у розвитку творчих здібностей дітей належить грі на дитячих музичних інструментах. Інструментальне музикування – це творчий процес сприймання музики через гру на доступних дітям музичних інструментах. Таке музикування тісно пов'язане зі співами та сприйманням музики. Музичний керівник має допомогти дитині вибрати музичний інструмент, що найбільш відповідає характеру й образу музичного твору та буде зручним для вихованця.

Починається дитяча творчість з обстеження звукових можливостей музичних інструментів, а як результат – виконання твору музичним керівником на музичному інструменті в супроводі маленького дитячого оркестру.

На заняттях з дітьми *5-го року життя* музичний керівник має навчити їх пізнавати на слух звучання музичних інструментів, володіти прийомами гри на брязкальцях, у бубон, на дудочці, на маракасах, паличками на барабані, тощо.

Із дітьми *6-го року життя* має відбуватися навчання грі на більш складних музичних інструментах, таких як ксилофон, металофон, трикутник, тощо. Музичний репертуар має бути доступним, цікавим, мелодійним, відповідним до віку дитини: мелодії нескладні, невеликі, фактура твору доступна до сприймання.

Гра на дитячих музичних інструментах прикрашає життя дитини, розважає її та заохочує до творчості.

Таким чином, маючи певний багаж традиційного музичного матеріалу, практично опанувавши з дітьми основні види роботи на музичному занятті, здобувач освіти має певне підґрунтя для початку своєї фахової діяльності.

Оцінюючи свої здібності та можливості належним чином, майбутній фахівець отримує мотивацію до самовдосконалення, пізнавальної активності, творчого пошуку.

1.2. Провідне місце ігор у освітньо-виховній роботі з дітьми.

Методи навчання

Ігри посідають головне місце у розумовому, моральному, естетичному та фізичному вихованні дітей. Першорядне значення грі надавав А. Макаренко: «У дитини є пристрасть до гри, і треба її задовольняти. Все її життя – це гра» [11, с. 428]. К. Ушинський так пояснював зацікавленість дітей грою: «Для дитини гра – дійсність, і дійсність більш цікава, ніж та, що його оточує» [цит. за 6, с. 32]. Відомий лікар і педагог Є. Аркін звертав увагу на велике значення ігор для дітей щодо їхнього фізичного виховання. У своїх працях він зазначав, що гра ніколи не вимагає від дитини того, що вона не змогла би виконати, і разом із тим гра завжди потребує від неї деякого напруження сил, що створює життєрадісне самопочуття, яке є основою здоров'я [цит. за 19, с. 24].

Теоретичні дослідження спеціальної методичної, педагогіко-психологічної та логопедичної літератури засвідчили наявність значного інтересу вчених до питань організації занять в ігровій формі, підвищення якості виховання правильного мовлення.

Ідеї А. Бондаренка, А. Максакова, В. Селіверстова, Н. Ветлугіної, Г. Швайко та інших знайшли своє логічне продовження у роботах наших сучасників: В. Цвинтарного, Л. Калмикової, Л. Артемової, О. Наумової, В. Кукловської, Г. Костюка, Н. Михайленка. Ці ж питання постійно хвилюють і практиків.

Саме тому музичні керівники та вихователі повинні докласти максимум зусиль, щоб дітям було цікаво навчатися.

Розглянемо гру як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із мовними порушеннями і охарактеризуємо види ігрової діяльності, які доцільно використовувати на заняттях.

Робота з дітьми, у яких є мовні порушення, потребує застосування ігрових прийомів ще більше, ніж під час звичайних виховних заходів. Такі діти у більшості випадків інтелектуально здорові, і тому потреба гратися в них така сама, як і у їхніх однолітків.

У педагогіко-психологічній літературі за класичною класифікацією ігри поділяють на дві великі групи: *творчі ігри* та *ігри з правилами*. Вони дуже різноманітні за змістом та організацією, походженням, правилами, характером впливу на дитину, за видами предметів, що використовуються тощо.

Поняття *творча гра* охоплює сюжетно-рольові та конструктивно-будівельні ігри, ігри-драматизації. У творчих іграх позначаються враження дітей про навколишній світ, глибина розуміння ними тих чи інших життєвих явищ. Різноманітні життєві враження не копіюються, вони перетворюються дітьми, одні змінюються іншими. Жива уява, що характерна для будь-якої творчої гри, проявляється у створенні ігрового задуму, сюжету, доборі зображувальних засобів, матеріалу, іграшок тощо.

Ігри з правилами використовуються для формування й розвитку певних якостей особистості дитини. Одні ігри здійснюють розвиток музичного слуху, почуття ритму тощо, інші спеціально застосовуються для розвитку рухів, сенсорних здібностей. Таким чином, за своїм змістом ігри з готовими правилами охоплюють найрізноманітніші сторони життя та розвитку дитини.

Ігри з мовленнєвими завданнями займають провідне місце в освітньо-виховній роботі з дітьми різних вікових груп.

У рольових іграх дітей 4-го року життя присутні елементи задуму, нескладний сюжет, ролі, але все це не дуже стійке, і як тільки увага дитини переключилась на щось інше, один задум легко змінюється другим. Рольові ігри молодших дошкільників в основному процесуально-маніпуляційні, а їхній зміст пов'язаний майже виключно з особистим досвідом, зі спостереженнями та переживаннями. Вони цікавлять дітей самим процесом дії, а не тим результатом до якого ця дія має привести. Поява ролі пов'язана зі зміною спрямованості свідомості дошкільника, здатності порівнювати свої дії з діями інших людей. Так поступово відбувається перехід до сюжетно-рольової гри.

Навчання дітей потребує створення відповідних ігрових умов. Воно повинно здійснюватися на основі збагачення окремих конструктивно-будівельних ігрових дій з іграшками та сюжету гри, формування умінь дітей грати поруч, а згодом і разом; воно має бути наочно-дійовим, а завдання, що пропонуються, та способи їх вирішення – конкретними.

На початку навчального року проводяться ігри, що допомагають дітям у налагодженні контакту одне з одним, виробленні впевненості в собі. Дошкільник навчається вільному спілкуванню, міміці та жестам, вчиться володіти своїм голосом.

Творчі ігри роблять заняття більш цікавими та доступними для дітей. У процесі ігрової діяльності вихователь знайомить дошкільників із новими предметами та явищами, закріплює знання і розширює межі дитячого досвіду. Постійне розширення знань дітей про оточуючий світ, збагачення їх вражень – одна з важливих умов розвитку повноцінної гри. Творчі ігри спонукають дитину до діалогу, а вихователю дають можливість спостерігати за мовленням дітей, виправляти їх, на власному прикладі демонструвати зразки правильної вимови. Наслідуючи мовлення дорослих, дитина поступово засвоює окремі граматичні категорії (рід, число, відмінок, час).

В іграх з правилами для дітей 5-го та 6-го років життя наявні ігровий задум чи ігрове завдання, але регулювання дій і взаємовідносин гравців здійснюється готовими правилами. Такі ігри розподіляються на *дидактичні*, *рухливі* та *музичні*. За характером матеріалу, який використовується, *дидактичні ігри* умовно поділяються на ігри з предметами (кубики, пірамідки, природний матеріал), настільно-друковані (лото, парні та розрізні картинки), словесні ігри.

Головна особливість дидактичних ігор полягає в тому, що завдання дітям ставляться в ігровій формі. Діти граються, не підозрюючи, що засвоюють певні знання, оволодівають навичками дій із певними предметами, вчать культурі спілкування одне з одним. У дидактичних іграх дитина спостерігає, порівнює, класифікує предмети за тими чи іншими ознаками, проводить доступний їх аналіз і синтез, робить узагальнення; вчиться розрізняти, називати й використовувати кольори (червоний, жовтий, зелений, синій, коричневий, білий, чорний, рожевий, блакитний, сірий), спільно створювати композиції, групувати предмети, додаючи їх по одному, створюючи групу «один – багато», поділяти групи на окремі предмети.

Дошкільники мають природню потребу в русі. Рух приносить дитині велику радість, тому в роботі з дітьми важливо застосовувати *рухливі ігри*, де малюки стрибають, бігають, плещуть в долоні, присідають, одночасно виконуючи мовленнєві завдання. Рухливі ігри, нормалізуючи моторну функцію, допомагають вирішити низку інших корекційно-виховних завдань: підвищують активність, розвивають наслідування, формуючи ігрові навички, удосконалюють просодичні компоненти мовлення, заохочують творчу активність дітей.

До *музичних ігор* і *вправ* належать різні види ходьби, вправи на координацію рухів, зміну рухів відповідно до зміни музики, музично-ритмічні фізкультхвилинки, що розвивають почуття ритму, музичний слух,

образне мислення, усі види пам'яті, увагу, голос, пластику, орієнтацію у просторі, артистизм.

Чому ж музично-ритмічна діяльність є такою важливою? Все в природі і в людському організмі існує в певному ритмі: зміна пори року, дня і ночі, серцебиття, ритм мовлення тощо. Порушення ритму серця – це хвороба, аритмія. Неритмічне мовлення – це заїкання. Ритмічна рухова діяльність узгоджує мозкові реакції і роботу всього організму. Музика, що не існує без ритму, якнайкраще допомагає цим процесам. Тому в ЗДО таке велике значення надається музично-ритмічній діяльності, зважаючи на те, що будь які навички краще засвоюються в ранньому дитинстві.

Під час музичних ігор і вправ діти опановують елементи танцю, різні види плескань тощо. Рухи під музику є одним із ефективних методів розвитку та корекції мовлення, заснованих на природній руховій реакції на музику. Виробленню чіткої дикції сприяє виконання вправ, що поєднують рухи зі співом.

Формування та корекція мовлення, тільки поєднуючись із розвитком інших психічних процесів, розгортанням ігрової діяльності, забезпечує гармонійне становлення повноцінної дитячої особистості.

Корекційна робота над неправильною звуковимовою передбачає, поряд із традиційними засобами розвитку, певну специфіку.

Різноманітні ігри та вправи спрямовані на підготовку органів мовлення і слуху дитини до сприймання правильного звуку і до правильної артикуляційної пози, необхідної для його відтворення. Серед них – ігри для розвитку слухової уваги, тобто вміння розрізняти немовні звуки за їхніми звуковими якостями, а також вправи для розвитку зорової уваги, артикуляційної моторики, міміки, дрібної моторики пальців рук.

Усе вищезначене дозволяє зробити наступні **висновки**:

1) гра – провідна діяльність дитини-дошкільника;

2) під час гри дитина спілкується з однолітками, з якими може домовитись тільки за допомогою мовлення;

3) гра залучає дошкільника до розмови і тим самим допомагає здійснити завдання мовленнєвого розвитку;

4) усі виховні заходи, у тому числі й ігри, будуть ефективними тільки тоді, коли виконуються основні передумови успішного розвитку мовлення дитини.

Успішний розвиток мовлення дитини налічує такі складники:

– загальний розумовий і фізичний розвиток;

– збагачене за змістом життя, що дає дітям велику кількість знань, вражень і переживань;

– правильні приклади мовлення;

– достатня кількість літератури та іграшок для стимуляції дитячого мовлення.

Отже, гра є провідною діяльністю в процесі розвитку дошкільника, де відбуваються значні позитивні зміни його психофізичної сфери.

Методи навчання

Основою всіх методів навчання, особливо дітей із мовними порушеннями, є засіб регуляції рухового й мовного навантаження та їх поєднання з відпочинком. Процес навчання – це пізнавальна діяльність, в якій обов'язковими компонентами є чуттєве сприймання, абстрактне мислення та практика. У зв'язку з цим на заняттях застосовуються наочні, словесні та практичні методи.

Наочні методи забезпечують яскравість чуттєвого сприймання і рухових відчуттів. Під час навчання рухам, застосовуються такі прийоми наочності:

- наочно-зоровий: показ зразка руху або його елементів, наслідування тваринам тощо, використання кінофільмів, карток;

- наочно-слуховий: звукова регуляція рухів (музика, пісня, звуки бубна, вірші).

Словесні методи допомагають дітям у вирішенні певних завдань.

Рекомендуємо застосовувати наступні прийоми:

- короткий опис і пояснення нових рухів із опорою на життєвий досвід та уяву;

- пояснення з конкретним показом рухів;

- вказівки, необхідні для виконання рухів;

- бесіда щодо нових вправ або ігор, уточнення правил і сюжету гри;

- питання до дітей для уточнення правил ігрових дій та усвідомленого розуміння завдань;

- команди, сигнали до початку ігор (лічилки);

- розповідь образного сюжету на початку гри з метою перевтілення в ігровий образ та його емоційного сприймання.

Практичні методи забезпечують перевірку правильності виконання рухів на власних м'язово-моторних відчуттях.

Різновиди практичного методу:

- ігровий – найбільш ефективний для дітей-дошкільників, розвиває різні рухові навички, самостійність рухів, швидкість реакції, творчу ініціативу;

- змагальний – для удосконалення вже відпрацьованих рухових навичок, де дуже важлива колективна гра як виховний засіб.

Застосовуючи практичний метод, вихователь демонструє виконання вправ, бере на себе роль ведучого, стимулює дітей до творчого пошуку.

Завдання та запитання для самоконтролю:

1. Назвіть традиційні форми роботи на музичних заняттях і обґрунтуйте їх доцільність.
2. Конкретизуйте, на що слід звертати увагу під час сприймання музики дошкільниками?
3. Перелічте вимоги щодо розучування дитячих пісень.
4. Зазначте, які існують види музично-рухової творчості дошкільників.
5. Уточніть, яке значення для музично-ритмічного виховання дітей має гра на дитячих музичних інструментах?
6. Доведіть, що ігри – засіб освітньо-виховної роботи з дітьми.
7. Наведіть приклади специфічних ігор та вправ для дітей із мовленнєвими порушеннями.
8. Укажіть методи навчання з дітьми, які мають недоліки мовлення.

РОЗДІЛ 2.

СИСТЕМА КОМПЛЕКСНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКІ МАЮТЬ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ

У літературі з дошкільної педагогіки та психології накопичено велику кількість матеріалу про те, що гра – це основний вид діяльності дитини, який сприяє гармонічному розвитку психофізичних процесів, особистісних рис характеру, інтелекту, а також формуванню дитячого колективу, вмінню грати у команді. Гра – своєрідна форма суспільного життя дошкільника. У зв'язку з цим слід ретельно підбирати ігри за змістом, вміти вправно ними керувати та використовувати як ефективну форму організації дитячого життя.

Вихователям та батькам слід дотримуватись певних рекомендацій під час проведення ігор: правила гри мають бути нескладними, доступними для дітей, пояснення – короткими та зрозумілими; знайомі ігри, що викликають інтерес і подобаються дітям, можна неодноразово повторювати, дещо урізноманітнюючи та ускладнюючи правила; в іграх бажано використовувати мовний віршований текст, що допомагає краще зрозуміти зміст гри, сприяє розвитку мовлення, його ритму; залучати дітей до колективних ігор, де вони мають можливість проявити особисту ініціативу, лідерські якості, здолати власні комплекси. Головною задачею під час проведення ігор є заохочення дітей до гри та створення для них комфортної атмосфери.

Ігри застосовуються для формування й розвитку певних якостей особистості дитини. Одні – для здійснення музичного розвитку; другі – спеціально для розвитку рухів, орієнтації у просторі, виховання сміливості, кмітливості, спритності, витримки; треті – для корекції правильної звуковимови. Деякі ігри закріплюються знання про оточуючі предмети та явища. Є такі, де розвиваються сенсорні здібності, а також допитливість,

гострий розум, увага та пам'ять, вміння узагальнювати, систематизувати і класифікувати предмети. За своїм змістом ігри охоплюють найрізноманітніші сторони життя й розвитку дитини.

Діти граються, не підозрюючи, що отримують знання, оволодівають навичками дій із певними предметами, вчаться культурі спілкування тощо.

Таким чином, завдяки ігровій діяльності, відбувається гармонічне становлення повноцінної дитячої особистості. Гра може використовуватися як самостійне заняття, а також як відпочинок. При цьому слід пам'ятати, що кожна гра завжди має виховну та освітню мету, а саме: розвиває спостережливість, уяву, знання та вміння, формує правильне ставлення дитини до колективу та до свого місця в ньому.

Застосовуючи в роботі з дітьми різні види ігор, можна досягнути певних позитивних результатів, а саме: розширити та поглибити обсяг знань про навколишню дійсність, підвищити рівень розвитку мовленнєвих навичок, збільшити активність, бажання спілкуватися, здійснити загальний розумовий і фізичний розвиток, надати велику кількість вражень та переживань.

Автори навчально-методичного посібника пропонують комплекс загально-розвиваючих ігор і вправ – «Ігрова кімната» та «Пограйте з малюками».

Запропоновані різноманітні ігри та вправи є підґрунтям для правильного розвитку мовлення. Це вправи для удосконалення координації мови та рухів, ритму, уваги, пам'яті, мислення. Вони потребують від дитини активності та вчать орієнтуватися у просторі. Одночасне виконання рухів під віршований текст сприяє більш результативному розвитку мовлення, надає емоційного забарвлення, створює позитивний настрій.

Ігри «Подивись, запам'ятай», «Упізнай ляльку», «Що змінилось» спрямовані на розвиток різних видів зорової уваги. Проводячи їх, вихователь пропонує дітям набір ознак, за якими вони мають визначити предмети, що

розвиватиме у дітей спостережливість, пізнавальну активність, здатність робити висновки.

Розвиток слухової уваги є обов'язковим для формування правильної звуковимови. Саме розвитку послідовного слухового запам'ятовування сприятиме гра «Що робить дівчинка». Діти вчаться зосереджуватися, умінно утворювати та утримувати в пам'яті заданий ряд дій, точно реагувати на слухові сигнали. Розвиток слухової уваги привчає дітей бути зосередженими до сприймання звуків слів, розрізняти їх, що дасть більш позитивний результат у розвитку мовлення.

Рух приносить дитині велику радість, тому в роботі з дітьми важливо використовувати рухливі ігри, де малюки стрибають, бігають, розвиваючи спритність і швидкість, допомагають вирішити ряд інших корекційно-виховних завдань: підвищити активність, здатність до копіювання рухів за показом, формувати й розвивати ігрові навички, заохочувати дітей до творчої діяльності.

Рухливі ігри «Не замочи ніг», «Птахи і Зозуля» мають задовольнити природну потребу дошкільників у русі. Рухливі ігри, які можна проводити з групою дітей на подвір'ї, всебічно впливають на розвиток дитини, покращуючи функції м'язів, виховують витривалість, дисциплінують і привчають до гри в команді. Під час виконання запропонованих ігор у дитини збагачується уявлення про навколишній світ, поповнюється словниковий запас, розвиваються м'язи, покращуються увага та пам'ять, що, безперечно, буде корисним для загального розвитку дитини.

Отже, гра є провідною діяльністю дошкільника, у процесі якої відбуваються значні позитивні зміни його психофізичної сфери.

2.1. «Ігрова кімната». Освітньо-практичний матеріал.

Вправи для розвитку ритмічної ходьби та орієнтації у просторі

Вправи для розвитку ходьби та орієнтації у просторі допоможуть навчити дітей різним видам ходьби: по колу, поодинці, парами, групою, обходити різні предмети, не зіштовхуватися під час ходьби та не човгати, додержуватися однакової відстані між учасниками руху, будувати шеренги, колони, перебудовуватися, маршувати кроком назад.

Під час ходьби важливе значення має музичний супровід. Ходьбою під марш розпочинається кожне музичне заняття. Насамперед, слід звертати увагу на поставу та ходу дітей. Для цього застосовуються вправи з ходьбою через предмети: палиці, канати, кубики тощо. На наступних заняттях різні види ходьби поєднуються не тільки з музикою, а й зі словами. Наприклад, ходьба на внутрішній та зовнішній стороні ступні, на носках і п'ятках, навпочіпки, із прапорцями, вправи на рівновагу.

Вправи для розвитку ритмічної ходьби та орієнтації у просторі

дітей 4-го року життя

ХТО ЯК ХОДИТЬ

Музично-ритмічна гра

Мета: розвивати загальну моторику, координацію рухів, слухову увагу, музичний слух, почуття ритму, дихання, голос, мовлення, творчі здібності.

Обладнання: картинки із зображенням тварин.

Опис вправи: прослухавши вірші та музику, діти разом із вихователем імітують відповідну ходу тварини, промовляючи вірш способом ритмодекламації (чітке, ритмічне промовляння віршованого тексту по складах).

Запропонувати дітям знайти картинку із зображенням тварини, ходу якої імітують.

КРАСЕНЬ-ПІВНИК

Ходьба з високим підніманням ніг.

Ось як ходить красень-півник,
На головці гребінець.
Лапки вище піднімай
І «ку-ку-рі-ку» співай!

Поважно

The musical score is written for piano in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of four systems of music. The first system is marked 'Поважно' (Allegretto) and includes dynamics 'mf', 'f', and 'mf'. The second system continues the accompaniment. The third system includes dynamics 'f' and 'mf'. The fourth system concludes the piece with a 'rit.' marking.

ЗАЙЧИК

Стрибки

Лісом зайчик прострибав,
Щось поїсти він шукав.
Має зайчик наш два вушки,
Ними швидко ворухить.
Тільки вовка він побачить,
Зразу стриб - і ніби спить.

Швиденько

КІШКА

Ходьба на носках

Обережно на носочках,
Наче кішка, я ходжу.
Спинку вигну я дугою,
"Няв-няв-няв" я всім скажу.

Повільно

p

tr

ff

СОБАЧКА

Ходьба з високим підніманням колін

А собачка гордовито
Ходить, ноги підніма.
Та малечу не чіпає.
Не ричить, немов німа.

Помірно швидко

The musical score is written for piano in 3/4 time. It consists of three systems of two staves each (treble and bass clef). The first system begins with a tempo marking 'Помірно швидко' (Moderato) and a dynamic marking 'f' (forte) in the bass staff. The second system continues the piece with a dynamic marking 'mf' (mezzo-forte) in the bass staff. The third system concludes the piece with a dynamic marking 'mf' in the bass staff and a final 'f' (forte) dynamic marking in the bass staff. The melody is primarily in the bass staff, while the treble staff provides harmonic accompaniment.

КАЧКА

Ходьба навпочіпки, розхитуючись

У розкачку ходить качка,
Вміє плавати вона.
А малята всі за нею:
«Кря-кря-кря» та «кря-кря-кря».

Не поспішаючи

The musical score is written for piano in 2/4 time, featuring a key signature of one flat (B-flat). It consists of four systems of two staves each. The first system includes a dynamic marking of *mf*. The melody in the right hand is characterized by a waltzing, rocking motion with slurs and ties, while the left hand provides a steady accompaniment of quarter notes. The piece concludes with a double bar line in the final measure of the fourth system.

КОЗЛИК

Підскоки

Скаче розбишака-козлик,
Наче ріжками бодає.
І по колу, й по доріжках
Все стрибає та стрибає.

Швидко

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of four systems of staves. The first system features a treble clef staff with chords and a bass clef staff with a melody, marked *mf* and *staccato*. The second system continues the melody in both staves, marked *mp*. The third system is a grand staff with a *cresc.* marking in the treble and a *f* marking in the bass, ending with a *dim.* marking. The fourth system concludes the piece with a *mf* marking in the bass staff.

СЛОНЕНЯ

Ходьба: стопа – долоня

Важко ходить слоненя
І шукає: «Де ж вода?»
Туп – туп, топ – топ,
Він шукає: «Де ж вода?»

Не поспішаючи

МАРШ

Маршувати по колу

Наші дітки ходять рівно,
Крок за кроком. Не зівай!
Ми ходили довго, вірно.
А тепер відпочивай!

Бадьоро

f

non legato

Вправи для розвитку ритмічної ходьби та орієнтації у просторі

дітей 5-го року життя

ХОДЬБА НАВПОЧІПКИ

Мета: відпрацювання ритмічної ходьби разом із ритмічним мовленням.

Опис вправи: діти йдуть по колу навпочіпки, промовляючи разом із вихователем:

Пливуть каченята, червоні в них лапки,
Пливуть вони в озері замість зарядки.
Попереду качка спрямовує всіх.
Вузенькою стрічкою тягнеться слід.

ПІНГВІН

Мета: розвиток рухливості ступні ніг разом із ритмічним мовленням.

Опис вправи: під марш діти йдуть по колу спочатку на внутрішньому, а потім на зовнішньому боці ступні ніг та промовляють:

По льоду пінгвін іде,
Пінгвінят своїх веде,
По дорозі тій ідуть,
Та на кригу не впадуть.

Під час ходьби руки трохи відведені в сторони.

ХОДЬБА НА ПІВПАЛЬЦЯХ ТА П'ЯТКАХ

Мета: розвиток м'язів ніг, ритмічної ходьби та мовлення.

Опис вправи: діти ходять по колу спочатку під тиху маршову музику на півпальцях, потім під гучний марш – на п'ятках і промовляють:

Відпочити хоче мати,
На канапі мить поспати,
Я навшпиньках тут ходжу,
Я її не розбуджу.
Тук-тук-тук, тук-тук-тук.
Моїх п'яток чути стук.
Мої п'яточки ідуть
І до матінки ведуть.

Вправи для розвитку ритмічної ходьби та орієнтації у просторі

дітей 6-го року життя

КОНЯЧКИ ТА ВІЗНИКИ

Мета: удосконалення навиків стрибків.

Опис вправи: одна частина дітей зображує *Конячок*, інші *Візників*. *Візники* підходять до *Конячок*, які стоять рядком, та гладять їх по спині, промовляючи:

Конячка наша чисто вмига,
І розчесана, й завита.
Вівса поїла та знову – за діло.

Візники запрягають *Конячок*, промовляють: «Но-но-но» та скачуть по кімнаті під музику (*танець дівчат і зайчиків*). *Конячки* «цокають» язиком. Потім діти міняються ролями.

КАРУСЕЛІ

Мета: удосконалення навичок легкого бігу.

Обладнання: обруч, на якому прив'язані стрічки по кількості дітей.

Опис вправи: вихователь стоїть у колі і тримає над головою обруч. Діти, взявши стрічку правою рукою, ідуть під веселу польку по колу, прискорюючи хід, і промовляють:

В каруселі сіли діти:
Галя з Ларою та Рита,
І поїхали кругом,
Все бігом, бігом, бігом.

Діти біжать. Раптом звучить акцентований музичний акорд. Діти перехоплюють стрічку лівою рукою і, уповільнюючи хід, біжать в інший бік промовляючи:

А тепер не поспішайте,
Каруселі зупиняйте,
Раз, два, раз, два,
І скінчилась наша гра.

ЗАЙЦІ У ЛІСІ

Мета: розвиток уваги, навичок орієнтації у просторі.

Обладнання: штучна ялинка.

Опис вправи: діти *Зайці* та вихователька стоять по один бік кімнати.

На протилежному боці стоїть штучна ялинка. Одна група дітей промовляє вірш, а друга – виконує рухи, що ілюструють текст:

Нумо, зайко, пострибай, пострибай,
Лапками постукай – не зівай.
Відпочити на травиці можеш мить,
Поки вовк або ведмідь не заричить.

Відпочинеш, сірий зайко, і вставай,
Та стрибати на травиці починай,
Швидко-швидко до ялинки добігай,
І до нас, у коло друзів, повертай.

Потім та частина дітей, що говорила вірш, виконує рухи, а ті, що рухались, промовляють текст.

2.2. Ігри та вправи для регуляції м'язового тонусу та координації мовлення з рухами

Формування та удосконалення рухових здібностей є основою розвитку мовлення. Завдання вихователя – розширити рухові можливості дітей, укріпити рухові навички, навчити орієнтуватися у просторі, розвивати кінестетичні відчуття (відчуття власних рухів у просторі), виховувати увагу до змісту запропонованих завдань та стимулювати прагнення до творчості, враховуючи психофізіологічні особливості дітей молодшого дошкільного віку, їх інтереси та потреби.

Розвиток рухів у поєднанні зі словами є цілісним виховним процесом, що потребує від дитини уваги, активності, розвиває наочно-образне мислення, пам'ять, ритм, емоційність. Вірші промовляються одночасно з рухами.

**Ігри та вправи для регуляції м'язового тонусу та координації
мовлення з рухами для дітей 4-го року життя**

НА СЕЛІ

Мета: імітація рухів і звуків тварин.

Вихователь: У дворі моя бабуся
Гарних друзів має:
Песик Бімка

Діти: Гав-гав-гав

Вихователь: Всіх охороняє. *діти роблять рухи «лапками» перед собою*
Котик Мурчик

Діти: Няв-няв-няв

Вихователь: Молочко лакає. *рухи язиком*
Курка Ципка

Діти: Ко-ко-ко

Вихователь: Зернятка збирає. *постукування пальцями по долоні*
А Кабанчик

Діти: Хрю-хрю-хрю

Вихователь: П'ятачком копає. *сопіння*
Гусенятко

Діти: Га-га-га

Вихователь: Крильцями махає. *рухи зігнутими в ліктях руками*
Козенятко

Діти: Ме-ме-ме

Вихователь: Весело стрибає. *стрибки*
А Корівка

Діти: Му-у-у

Вихователь: Ворогів лякає. *рухи «рогами» на голові, після чого діти розбігаються*

СЛОНЕННЯ

Мета: розвиток регуляції м'язового тонусу.

Вихователь ритмічно у нешвидкому темпі промовляє вірш разом із дітьми, всі рухаються відповідно тексту.

Довговухе слоненя
У гайочку гралося.
Опустило хоботок,

*рухи кистями рук біля вух
кружляння навколо себе
нахил уперед, губи «хоботком»*

Квітку роздивлялося.
А у квіточці бджола
Меду напивалася
Та вкусила слоненя.
Ой, як то злякалося!

*рухи головою
дзижчання
дзижчання
стрибок вгору
«слоненята» біжать до своїх мам*

БУДИНОК

Мета: розвиток почуття ритму.

Ми будинок будували
Гарно кубики складали.
Місця вистачить для всіх
Наших друзів дорогих.

*ритмічне викладання кубиків: два
кубики на кожний рядок вірша*

ГОЙДАЛКА

Мета: розвиток м'язів рук.

Ми на гойдалці гойдались,
Вгору – вниз, вгору – вниз.
Аж до вечора ми грались,
Мама кличе: «Зупинись».

рухи руками відповідно тексту

ЗАЙЧИК

Мета: розвиток уміння виконувати стрибки.

Раз, два, три, чотири, п'ять –
Зайчик вийшов погулять.
Змерзнув зайчик наш стояти,
Треба трішки пострибати.
Скоки-скоки, скоки-скік,
Як далеко він утік!
Лапки вгору, лапки вниз,
Покрутись і зупинись.

кроки врозтіч

стрибки вперед

рухи руками відповідно тексту

Я ВМИВАЮСЬ

Мета: розвиток ритмічного мовлення, узгодженого з рухами.

Я вмиваю чисто личко,
Мию руки невеличкі,
Рушничок я сам приніс,
Витер вушка, щічки й ніс.

рухи відповідно тексту

У ПІСОЧНИЦІ

Мета: розвиток почуття ритму.

Синю-синю паску маю, Я пісок туди збираю. Пасочка маленька, А яка ж гарненька!	<i>ритмічна імітація насипання піску у пасочку ритмічне постукування перевернутою пасочкою по столу</i>
---	---

ПІДСКОКИ

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Опис вправи: діти поділяються на дві групи. Одна виконує вправи, інша – промовляє вірш, плескаючи в долоні.

Ноги разом, руки в боки –
Починаємо підскоки,
Раз, два, три, чотири, п'ять,
Добре в колі нам стрибать.

Діти, взявшись руками в боки, стрибають по колу. Потім групи міняються ролями.

СТРІЧКИ

Мета: розвиток координації ритмічного мовлення з рухами руки.

Опис гри: діти стоять у колі, тримаючи стрічку в руці. Промовляючи вірш, вони ритмічно махають рукою зі стрічкою вгору:

Ви, стрічки, злітайте вгору,
В синє небо, у блакить.
Стали разом ми у коло,
Легко стрічечка летить.

Ігри та вправи для регуляції м'язового тонусу та координації
мовлення з рухами для дітей 5-го року життя

У ЛІСІ

Мета: розвиток уваги, різних видів ходьби.

По доріжках у лісочку	<i>марш по колу</i>
Всі гуляти ми підем,	
І можливо у гайочку	
Ми грибочки враз знайдем.	<i>ходьба навколішках</i>
Топ-топ-топ, – топчуть ніжки	<i>ходьба частими кроками</i>
Хто ж там бродить по доріжках?	
Це у голках їжачок,	<i>діти присідають</i>
Поряд – друже-хом'ячок.	<i>надувають щоки</i>
Ось місточок через річку,	
Річка вузька, невеличка.	<i>ходьба по дощці</i>
В дитсадок ми біжимо	
І грибочки несемо.	<i>діти підбирають «грибочки» й біжать до дитсадка</i>

ХОМ'ЯЧОК

Мета: розвиток м'язів рук.

Хомка, Хомка, Хом'ячок,	
Весь у смужечку бочок.	<i>погладжувати по боках</i>
Рано Хом'ячок встає,	<i>потягнутися</i>
Миє щічки, шийку тре,	<i>терти щічку, шийку</i>
Хомка замітає хатку	<i>імітація замітання</i>
Та й виходить на зарядку.	
Раз, два, три, чотири, п'ять,	<i>рухи руками в різних напрямках</i>
Мріє Хомка сильним стать.	

ЖАБКИ

Мета: розвиток рухливості рук і ніг.

На болоті жабки дві весело стрибали.	<i>рухи відповідно тексту</i>
На зеленій, на траві лапки розтиралаи.	
Нахилились вліво, вправо і тягнулися вперед.	
А люблена їх вправо – це пливти за очерет.	

СКОК–ПІДСКОК

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Опис вправи: діти поділяються на дві групи. Одна група виконує рухи відповідно до тексту, друга – промовляє вірш, плескаючи в долоні:

Ми стежкою стрибаємо	
І ніженьки міняємо.	
Пострибали, пострибали	Вмить квакушки прискакали,
І лелеками всі стали,	«Ква-ква-ква» – всі закричали.
На одній всього нозі	Скок, скок, скок-підскок,
У болоті, у грязі.	Пострибали ми удвох.

Потім групи дітей міняються ролями.

ПРАЧКИ

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Опис гри: діти стоять у колі та роблять рухи відповідно до тексту вірша.

Після слів «Танцювати нам охота» – танцюють.

Мамі ми допомагали,	Мамі знов допомагали,
Всю білизну їй попрали.	Всю білизну прасували,
Терли, терли ми помалу,	Прасували, прасували,
От як ми допомагали.	На місця все поскладали.
От скінчилася робота,	Вся скінчилася робота,
Танцювати нам охота.	Танцювати нам охота.

ВЕСЕЛІ МОЛОТОЧКИ

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Опис гри: діти сидять на стільцях і ритмічно стукають кулачком по кулачку або б'ють музичним молоточком, водночас промовляючи:

Нумо, веселіше
Нехай б'ють молотки.
Міцніше та сильніше
Ми заб'ємо гвіздки.
Тук-тук, ток-ток,
Бий точніше, молоток!

Ігри та вправи для регуляції м'язового тонусу та координації

мовлення з рухами для дітей 6-го року життя

ЗИМА

Мета: розвиток м'язів рук.

Падав, падав білий сніг Та лягав він біля ніг.	<i>ритмічні рухи руками згори вниз</i>
Вітерець легкий літав Та сніжинки підіймав.	<i>рухи руками зліва направо</i>
Діти часу теж не гають Зі сніжинками кружляють.	<i>кружляння навколо себе</i>
Вгору тягнуться малі, Присідають до землі.	<i>рухи відповідно тексту</i>
Знову дітки покружляли Й на місця всі посідали.	

ВЕСНА

Мета: розвиток координації рухів.

Ось прийшла до нас весна, Посміхнулась всім вона.	<i>ходьба хороводом по колу</i>
Враз прокинулись квіти, Вибігли на ганок діти.	<i>потягування</i>
Пташки почали співати, Весело зайці стрибати.	<i>діти розбігаються в різні сторони</i> <i>рухи «крильцями»</i> <i>стрибки</i>

ФІЗКУЛЬТХВИЛИНК»

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Ось втомились наші крохи, Відпочити треба трохи.	<i>присіли</i>
Вгору руки, руки вбоки, Зробимо чотири скоки.	<i>рухи відповідно тексту</i>
Ось так, ось так-так Танцювати я мастак.	<i>по черзі правою і лівою ногами:</i> <i>на носок, на п'ятку, три притупи</i>

РУБАННЯ ДРОВ

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Опис гри: діти стоять рядком та імітують рубання дров, промовляючи:

Взяв Дмитро сокиру в руки,
І дрова рубать почав.
Бах – рубав, бух – рубав,
Аж сокиру поламав.

НА ПТАШИНОМУ ДВОРІ

Мета: розвиток координації мовлення з рухами.

Хід гри

Лічилкою обирають *Півня, Качку, Гусака*. Вони стоять осторонь. Діти стоять у колі. Під звучання частини «А» української народної мелодії вони ритмічно плещуть у долоні та промовляють:

Від зорі і до зорі на пташиному дворі
Півень крилами все б'є жваво по боках себе.

Почувши ці слова *Півень* виходить на середину кола, високо піднімаючи ноги та ударяючи себе руками по боках. Потім він плеще в долоні та говорить:

Раз, два, три, нумо, повтори. (*двічі*)

Діти повторюють його рухи під звучання частини «Б» мелодії. Знову звучить музична частина «А» – діти плещуть у долоні та промовляють:

Качка йде, хитається, до води схиляється. (*двічі*)

Виходить *Качка*. Хитаючись і нахиляючись уперед, вона заходить у коло, зупиняється, плеще в долоні та говорить:

Раз, два, три, нумо, повтори. (*двічі*)

Діти повторюють її рухи під музику. Звучить музична частина «А» – діти плещуть у долоні та говорять:

А Гусак наш, як уміє, витягає вперед шию. (*двічі*)

Виходить *Гусак*, роблячи ритмічні рухи шиєю вперед. Він заходить у коло, зупиняється, плеще в долоні та говорить:

Раз, два, три, нумо, повтори. (*двічі*)

Під музику діти повторюють його рухи.

2.3. Ігри та вправи для активізації зорової уваги

Ігри та вправи для розвитку зорової уваги сприяють покращенню всіх психічних процесів дитини, виховують точну реакцію на зорові подразники, розвивають всі види пам'яті: зорову, слухову, моторну. Діти вчаться зосереджуватися та виявляти вольові зусилля. Упорядкування рухової сфери сприяє формуванню певних станів, що спонукають дітей діяти потрібним чином у визначеному напрямку. Виховання такої готовності сприяє і вихованню уваги: її стійкості, спостережливості, розподілу, вмінню відтворювати й утримувати в пам'яті заданий ряд послідовних дій, переключатися з одних рухів на інші.

Вихованню уваги сприяють також сигнали: слово, музика, жест. Зміна музичних частин, темпів і ритмів, контрастність регістрів, характеру і сили звуку дають змогу регулювати зміну рухів, спрямовувати увагу дітей на зміни в музиці, що позитивно впливає на розвиток часової та просторової орієнтації.

Надані ігри сприятимуть також поповненню словникового запасу та уявлень про навколишній світ.

Ігри та вправи для активізації зорової уваги дітей 4-го року життя

СЛУХАЄМО ТА МАЛЮЄМО

Мета: розвиток асоціативного мислення.

Обладнання: папір, олівці зеленого, синього та чорного кольорів.

Хід гри

Вихователь: Діти, перед вами різнокольорові олівці та лист паперу.

Де і яким кольором ви намалюєте небо? (*вгорі, синім*). А травичку? (*внизу, зеленим*). А дерева? (*посередині*). А тепер уважно слухайте музику. Вона буде звучати в різних регістрах: високому, низькому та середньому.

Ой, яка вгорі краса!
Сині-сині небеса,
Там пташки весь час літають
Дуже весело співають.

Звучить музика, що нагадує спів пташок.

Вихователь: На галявині зеленій
Ведмежата граються,
І танцюють, і співають,
І перевертаються.

Звучить відповідна музика в нижньому регістрі.

Вихователь: Віє вітер, повіває,
І дерева всі гойдає.
Ви все гарно намалюйте,
Потім друзям подаруйте.

Звучить музика в середньому регістрі.

Вихователь: А тепер уважно слухайте музику і малюйте тим олівцем,
який вона вам підказує.

Музика змінюється декілька разів, діти малюють відповідно небо, або траву, або дерева.

КОГО НЕ СТАЛО

Мета: розвиток уявлень про тварин.

Обладнання: 4-5 іграшок звірів.

Хід гри

На столі стоять іграшки тварин.

Вихователь: Ось зібрались всі звірята,
Хтось з них вийшов погуляти.
Хто це – відгадайте,
Та не підглядайте.

Діти заплющують очі, вихователь ховає одну іграшку. Діти відповідають кого не стало.

ЗНАЙДИ МАМУ

Мета: закріплення знань про родинні зв'язки у тваринному світі.

Обладнання: два набори карток із зображеннями дорослих тварин та їх діток, магнітна дошка, магніти.

Хід гри

На двох дошках висять однакові картинки із зображенням звірів. На столі розкладені два набори карток із зображенням маленьких звірят.

Діти поділяються на дві команди. Кожній команді пропонується підібрати звірят до їх мами та закріпити на дошці. Виграє та команда, яка першою виконає завдання.

Вихователь: Вийшли звірі погуляти,
Діткам їжу здобувати.
А малеча пустувала,
Танцювала та стрибала.
Раптом чують, кличуть їх,
Діточок своїх малих.
Треба маму відшукати,
Щоб гостинців скуштувати.

Ігри та вправи для активізації зорової уваги дітей 5-го року життя

ЛІТАКИ

Мета: розвиток орієнтації у просторі.

Обладнання: два кубики або прапорці зеленого та жовтого кольорів.

Хід гри

Дві групи дітей стоять у різних кутах кімнати, кожна біля свого кубика або прапорця. Вихователь говорить дітям, що зараз вони будуть пілотами, а їх літаки розташовані на зеленому та жовтому аеродромі.

Вихователь: Ви уважні всі малята,
Отже, будете літати.
Щоби знати, де сідати,
Колір треба пам'ятати.

Ви під музику кружляйте,
З неба вниз ви поглядайте.
Коли музика скінчиться,
Ви на землю поверніться.

У той час, коли діти «літають» по кімнаті, вихователь міняє кубики місцями або ставить в інше місце. Діти повинні повернутися до свого «аеродрому».

ПОДИВИСЬ, ЗАПАМ'ЯТАЙ

Мета: Розвиток спостережливості.

Хід гри

Вихователь: Повна речами дитяча кімната,
Ви роздивіться їх, любі малята.
Ну, а тепер подивіться на мене,
Хто пригадає, чи є в ній зелене?

Діти, не дивлячись навколо, пригадують, які предмети зеленого кольору є в кімнаті.

Вихователь: А які предмети коричневого кольору (або якогось іншого) є в цій кімнаті?

Діти відповідають.

ВПІЗНАЙ ЛЯЛЬКУ

Мета: розвиток спостережливості.

Обладнання: три ляльки, одягнені у різний яскравий одяг.

Хід гри

Вихователь: До нас у гості прийшли три ляльки (*показує*). Першу звать Маринка, другу – Галинка, третю – Даринка. Вони сперечалися, хто з них наймодніший? Подивіться на ляльок і запам'ятайте:

Як одягнена Маринка?
Що на ніжках у Даринки?
А яке вбрання у Галі?
Слухайте, що буде далі.
Речі буду називати, в чому вдягнені дівчата.

Ви ж повинні всіх впізнати, як їх звать, теж пригадати.
Потім будем з ними грати та найкращу обирати.

ЩО РОБИТЬ ДІВЧИНКА

Мета: розвиток послідовного слухового запам'ятовування.

Обладнання: картинки, де зображені дії дівчинки впродовж дня: дівчинка вмивається, розчісується, обідає, одягається, гуляє, грається, шие тощо.

Хід гри

Вихователь: В мене лялька є маленька,
Робить все вона швиденько,
Я картинки покажу
І про неї розкажу.
Треба все запам'ятати
І картинки розшукати.

Вихователь називає 3-4 дії (спочатку дівчинка одягла сукню, потім – чоботи, потім взяла велосипед тощо). Дитина має запам'ятати дії дівчинки в тому порядку, в якому їх називала вихователь, знайти потрібні картинки і викласти їх на столі. Потім описати дії дівчинки повними реченнями.

Ігри та вправи для активізації зорової уваги дітей 6-го року життя

ЩО ЗМІНИЛОСЬ

Мета: розвиток орієнтації у просторі.

Хід гри

Діти стоять у дві або у три шеренги. Обрана дитина запам'ятовує таке розташування, а коли відвертається, діти перебудовуються.

Вихователь: Настю, очі закривай!
Ні за ким не підглядай.
Що змінилося скажи,
Як було всім покажи.

ХТО БІЛЬШЕ ПОБАЧИТЬ

Мета: розвиток спостережливості.

Обладнання: картинка, на якій зображено багато різних предметів.

Хід гри

Вихователь: Ви, малята, не баріться,
На картинку подивіться.
Все запам'ятайте,
Добре розглядайте

Діти роздивляються картинку.

Вихователь: Тож картинку прибираю,
Вам завдання загадаю,
Що побачили, скажіть,
Всі предмети нам назвіть.

Діти по черзі називають побачені предмети по пам'яті. Виграє той, хто назве більше предметів.

РОБИ ЯК Я

Мета: розвиток кмітливості.

Хід гри

Вихователь: Зараз я називатиму живу або неживу істоту та буду показувати як та пересувається. Ви повторюєте рухи за мною. Але слідкуйте уважно, я можу помилитися. Наприклад, скажу: «Заєць літає» і помахаю руками. Тоді вам треба заховати руки за спину.

Я роблю руками рухи, наче тут літають мухи,
А кажу вам «їжачок». Хто потрапив на гачок?

Виграє найкмітливіший, той, хто жодного разу не помилився.

ЗНАЙДИ ДЕСЯТЬ ВІДМІННОСТЕЙ

Мета: розвиток концентрації зорової уваги.

Обладнання: два зображення Буратіно, на яких є декілька відмінностей.

Хід гри

Вихователь: На папері дві картинки, наче справжні близнюки.
Чим різняться Буратіно? Придивіться, малюки!

Хто надасть більше відповідей, той і виграв.

2.4. Ігри для розвитку слухової уваги

Мовлення – це один із найголовніших засобів пізнання світу. Навіть найменше порушення звуковимови може завадити легкому навчанню дитини. Дитину оточує безліч звуків: щебет птахів, музика, шелест трави, шум вітру, дзюрчання води. Але слова – мовні звуки – найбільш значущі. Вслухаючись у слова, порівнюючи їх звучання і намагаючись повторити їх, дитина починає не тільки чути, але й розрізняти звуки рідної мови.

Музичному керівнику та вихователю слід розвивати слухову увагу та пам'ять, зорову увагу та пам'ять, координацію рухів, дрібну моторику пальців рук, виховувати почуття ритму в рухах, тим самим цілеспрямовано впливати на мовні порушення. Особлива увага на початковій стадії роботи надається розвитку слухової уваги дитини, метою якої є виховання швидкої, точної реакції на слухові подразники, розвиток слухової пам'яті.

Вихованню уваги сприяють сигнали, слова, музика, жест. Широко застосовується музика для узгодження рухів відповідно до змін музичних частин, темпів, ритмів, контрастних регістрів, характеру та динаміки звуку, для концентрації уваги, формування навичок щодо вміння визначати джерело звуку та уважного слухання різних звуків, у тому числі звуків слова.

Вправи та ігри для розвитку слухової уваги підготовлюють орган слуху дитини до сприймання та розпізнавання правильного звуку.

Опрацьовуючи даний матеріал, діти розвинуть свої музичні здібності, рухову активність, що стане підґрунтям для їх мовленнєвого розвитку, сформує позитив особистості, буде перешкодою для виникнення негативних рис характеру, нерішучості, невпевненості в собі.

Маючи в методичному забезпеченні занять певну кількість ігор і вправ для розвитку слухової уваги, музичний керівник та вихователь зможуть урізноманітнити заняття з дітьми.

Ігри для розвитку слухової уваги дітей 4-го року життя

ЗВІДКІ ЛИНЕ ЗВУК

Мета: визначення напрямку звуку.

Обладнання: дзвіночок або брязкальця.

Хід гри

Діти сидять із заплющеними очима.

Вихователь: Ви послухайте, малята,
Звідки лине звук в кімнаті?
Міцно очі закривайте,
Ні за ким не підглядайте.

Вихователь ходить по кімнаті та дзвенить в її різних кутах. Хто дасть найбільшу кількість правильних відповідей, той і виграв гру.

ГРА З БУБНОМ

Мета: розвиток координації рухів та орієнтації у просторі.

Обладнання: бубон.

Хід гри

Діти стоять у колі. Вихователь – у центрі кола.

Вихователь: Діти, слухайте уважно:
Буду бити в бубон я.
Як почну я гучно грати,
Всі ви будете стрибати.
А коли настане тиша,
Ви сховайтесь, наче миші.

ЗМАГАННЯ

Мета: розпізнавання криків тварин.

Хід гри

Вихователь: Одного разу мешканці двору вирішили позмагатися: хто зможе швидше добігти до кінця вулиці?

Вихователь: А хто ж це був?

Вона спинку вигинає,
«Мяу-мяу» промовляє.

Діти: Кішка.

Вихователь: Гордо ходить молодець,
На голівці гребінець.

Діти: Півник.

Вихователь: Птиця ходить у розкачку,
Вміє плавати вона.
Хто це, діти?
Мабуть...

Діти: Качка.

Вихователь: Кря-кря-кря.
Й пірна до дна.

Вихователь: Скаче хлопчик-розбишака,
Вміє різками бодати.
Любить гратись він, малята,
І весь час стрибати.

Діти: Козлик.

Вихователь: А тепер слідкуємо уважно за змаганнями. Той, хто буде виходити вперед – подає голос, щоб усі розступилися. А ви маєте впізнати – хто це та повторювати його вигук і рухи.

ЗНАЙДИ ЛЯЛЬКУ

Мета: розвивати слухову увагу, почуття ритму.

Обладнання: Лялька.

Хід гри

Діти сидять на стільцях півколом. Одна дитина, що водить, відвертається. Вихователь ховає ляльку в когось із дітей. Почувши музичний сигнал, дитина, що водить, повертається обличчям до дітей.

Вихователь промовляє: Лялька Таня десь пропала,
Нумо, Коля, пошукай,
Тільки знайдеш її в залі,
Потанцюй і заспівай.

Ведучий іде до дітей, які тихо плещуть у долоні. Діти плещуть гучніше, якщо ведучий наближається до ляльки. За силою звуку дитина відгадує, де знаходиться лялька.

Під звучання української народної мелодії «По дорозі жук, жук» ведучий танцює з лялькою. Усі діти ритмічно під музику плещуть у долоні.

ПРОГУЛЯНКА І ДОЩИК

Мета: розвиток слухової уваги, координації, темпу рухів.

Хід гри

Під час звучання частини «А» твору «Прогулянка і дощик» А. Філіпенка діти спокійно гуляють по кімнаті.

Під час музичної частини «Б» усі танцюють.

Коли починається музична частина «В», діти витягують руки долонями вгору, перевіряючи, чи не йде дощ, і промовляють:

Дощик капає із хмари,
Намочив мене й Тамару.

Вихователь: Від дощу намокли квіти,
Ну, мерщій додому, діти.

Усі біжать до стільців. Знову звучить музична частина «А». Діти промовляють:

Дощ втомиться, перестане,
Сонце із-за хмари гляне,
Знову підемо гуляти,
Танцювати і стрибати.

Діти гуляють по кімнаті, доки не прозвучить музична частина «Б», під яку вони ритмічно танцюють.

ЗНАЙДИ СВОЄ МІСЦЕ В КОЛОНІ

Мета: розвиток орієнтації у просторі.

Хід гри

Діти стоять в колоні по одному. Під марш починають крокувати по колу. Зі зміною музики вони розходяться по залу. Вихователь говорить дітям, що коли знову зазвучить марш, вони мають стати в колону на своє місце і продовжувати крокувати.

Вихователь: Добре всім нам крокувати.
Можна й пісню заспівати.
Та-ра-ра, та-ра-та,
Гарно ходить дівчора.
А тепер йдемо гуляти,
Гриби, ягоди збирати.
Ось присіли на травиці,
Гарні лісові суниці.
Знову марш, нам час додому,
Не зважаємо на втому.
В дитсадок ми ідемо
І дарунки несемо.

Музика змінюється декілька разів.

ЯКІ ЧУТИ ЗВУКИ

Мета: поповнення словникового запасу дітей, розвиток фразового мовлення.

Обладнання: ширма, предмети, якими можна відтворити звуки: молоточки, ложка і стакан, дзвіночок, дудочка, бубон, машинка, м'яч, ножиці та папір тощо.

Хід гри

Вихователь показує дітям предмети та відтворює їх звучання. Потім йде за ширму.

Вихователь: Я за ширмою стою,
Різні звуки видаю.
Хто впізнає їх за мить,
Що там стукає, дзвенить?

Діти відповідають повним реченням.

ПРОДАВЕЦЬ І ПОКУПЦІ

Мета: поповнення словникового запасу дітей, розвиток фразового мовлення.

Обладнання: коробки з горохом, гречкою, цукром, мукою.

Хід гри

Вихователь знайомить дітей із звуками, що утворюють продукти, коли їх струшують в коробках. Пропонує дітям пограти в магазин.

Дитина-продавець: Заходіть до мене в лавку,
Що ви хочете придбати?
Тож прислухайтесь уважно,
Це ще треба відгадати.

Іде спонтанний діалог. Покупець просить продати товар, а продавець пропонує знайти його за звуком у коробках.

У ГОСТІ ДО ДІТЕЙ

Мета: визначення звуків.

Обладнання: ковпак із брязкальцями, балалайки, дудочки, барабани, шапочки для звірят.

Дійові особи: *Петрушка, Зайчик, Гусак, Ведмедик.*

Хід гри

Вихователь: Зараз до нас прийдуть гості: *Петрушка* з брязкальцями, *Зайка* з балалайкою, *Гусак* із дудочкою та *Ведмедик* із барабаном. Але я не знаю, хто з них прийде першим. Вони сказали, що як тільки підійдуть до дверей, то одразу подадуть знак – заграють на своїх музичних інструментах.

До нас гості йдуть,
Гості дорогі ідуть,
Ми їх радо привітаєм,
Оплесками зустрічаєм.

За дверима перший гість подає звук на музичному інструменті, діти відгадують, хто це прийшов.

Гра продовжується. Гості вчать дітей грати на своїх музичних інструментах.

Ігри для розвитку слухової уваги дітей 6-го року життя

ЖАБКИ ТА ЖАБЕНЯТА

Мета: закріплення понять про кількість.

Хід гри

Діти та вихователь стоять у колі.

На перші чотири рядки вірша вони імітують рухи жабок за текстом.

Вихователь: Жабки, жабки, ква-ква-ква,
Весело стрибають.
І комариків малих
Ротиком хапають.
Порахуємо усіх,
Що впіймала жабка.
Мошок вистачить на всіх,
Слухайте, малятка.

Вихователь: Я буду плескати у долоні стільки разів, скільки жабка впіймала комариків. А ви будете жабенятками, які по черзі забирають у мене комариків. Скільки комариків отримали, стільки разів і квакайте.

У кінці гри всі діти стрибають по колу та квакають.

КАЗКОВИЙ ЛАБІРИНТ

Мета: розрізнити на слух характерні звуки скла, дерева, заліза. Закріпити поняття «ліворуч», «праворуч».

Обладнання: лабіринт із стільців або кубиків, ширма, дві склянки, два цвяхи, два дерев'яні олівці.

Попередня робота: познайомити дітей із звучанням скла, дерева, заліза.

Хід гри

Вихователь обирає дитину для участі у грі.

Вихователь: Одного разу потрапив Дмитрик у казковий лабіринт. А щоб вибратись із нього, треба звертати увагу на підказки, що йому даватимуть невидимі казкові герої. У схованках казкового лабіринту знаходяться:

Залізний Дровосек із казки «Чарівник смарагдового міста», який буде подавати звукові сигнали брязканням заліза (з-за ширми вихователь б'є цвяхом по цвяху);

Буратіно, якого ви впізнаєте, коли почуєте звук биття дерева по дереву (з-за ширми вихователь б'є олівцем по олівцю);

Снігова Королева, яка розбила дзеркало (з-за ширми вихователь дзенькає склянками).

А тепер уважно слухайте правила гри:

Як почуєш звук заліза –
Ти праворуч поспішай.
Буратіно йде з валізою –
Ти ліворуч завертай.
А пряма скляна дорога –
До льодового порогу.
Там живе маленький Кай,
Йди до нього, визволяй.

Обрана дитина за звуками шукає вихід із казкового лабіринту.

НА ПАРАДІ

Мета: розвинути слухову уяву про кількість.

Обладнання: дитячі іграшки (машинки, барабани).

Дійова особа: Мишко.

Хід гри

Вихователь: Прийшов Мишко після свята до дитячого садка і з захопленням став розповідати, що вони з батьком бачили парад на площі.

Мишко: Спочатку йшли барабанщики, за ними маршували солдати, а потім поїхали військові машини.

Вихователь обирає одну дитину, яка стає спиною до інших. Пропонує відгадати скільки йшло барабанщиків – один чи багато?

Будьте всі уважними,
Слухайте, малята.
Скільки б'є у барабан –
Один чи багато?

Діти б'ють у барабани всі разом та по одному – дитина відгадує.

Будьте всі уважними,
Слухайте, малята.
Скільки маршем йшло солдат –
Один чи багато?

Діти марширують всі разом або по черзі.

Будьте всі уважними,
Слухайте, малята.
Скільки їхало машин –
Одна чи багато?

Діти пересувають машинки по підлозі по одній або всі разом.

Вихователь: Ось як багато цікавого побачив Мишко на параді.

2.5. Вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук

Підґрунтям для правильного розвитку мовлення дошкільників є всебічний розвиток дитини. Це загально-розвиваючі вправи для покращення координації рухів та укріплення м'язів, мімічні й артикуляційні вправи, для розвитку уваги та пам'яті, ритмічні, а також вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук, тобто пальчикова гімнастика, що безпосередньо

пов'язана з розвитком мовлення. Цей взаємозв'язок підтверджений дослідженнями багатьох учених, таких як І. Павлов, А. Лурія та інші.

Людина, яка не може знайти слів для пояснення, допомагає собі жестами. Видатний дослідник дитячого мовлення М. Кольцова пише: «Руки пальців рук історично, під час розвитку людини, виявилися тісно пов'язаними з мовною функцією. Першою формою спілкування людей були жести. Розвиток функцій рук і мови у людей йшли паралельно. Приблизно таким є хід розвитку мовлення дитини. Спочатку розвиваються дрібні рухи пальців рук, потім з'являється артикуляція складів. Це наступне удосконалення мовних реакцій знаходиться у прямій залежності від тренувань рухів пальців. Таким чином, є всі підстави розглядати кисть руки як орган мовлення – такий саме, як артикуляційний апарат. Із цієї точки зору проекція руки є ще однією мовною зоною мозку» [17].

Розвивати загальну та дрібну моторику слід паралельно, пропонуючи дитині іграшки та вправи, що відповідають її віку та можливостям. Поряд із цим розвиватимуться увага, пам'ять, мислення.

Спочатку слід показати вправи дитині та пояснити, як їх робити. Наступного разу зробити вправи разом із дитиною, супроводжуючи свої дії віршами. А далі малюк зможе виконувати завдання самостійно, спочатку без слів, а потім примовляючи при цьому пояснювальний віршований текст.

У даному посібнику надано багато різноманітних рухових вправ для пальців рук із віршованим текстом, виконання яких проілюстровано на картинці. Також представлено музичну гру «Грайливі пальчики», що містить у собі декілька музичних мініатюр-ігор, об'єднаних сюжетною лінією та спільним принципом роботи над розвитком дрібної моторики.

Пальці рук у ігровій формі імітують різні види діяльності: кроки, гру на музичних інструментах, вправи з м'ячиком тощо. Виконання цих вправ

спрямовано на розвиток у дитини дрібної моторики, координації рухів, що безпосередньо впливає на процес підготовки дитини до письма.

Музика, вправи та вірші є авторськими.

Вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук

дітей 4-го року життя

ДОБРИЙ ДЕНЬ

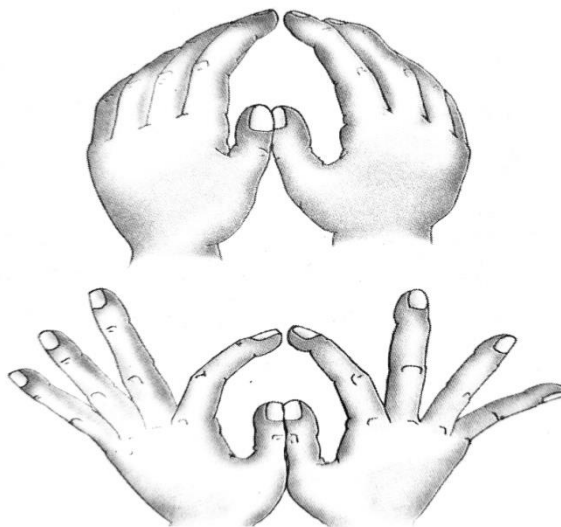
«Добрий день, добрий день!», -

Пальчики сказали.

Ми сьогодні всіх малят

Зранку привітали.

Пальці обох рук вклоняються один одному, потім ритмічно на кожний склад з'єднуються з однойменними пальцями рук.

ОКУЛЯРИ

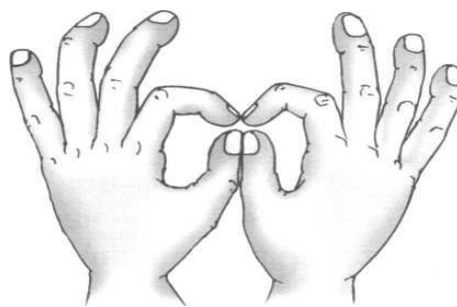
Окуляри для бабусі

Швидко я дістала,

Щоби бачила бабуся

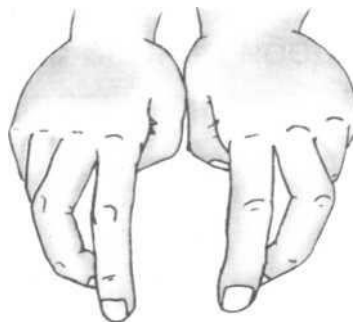
Й казочки читала.

Першим і другим пальцями обох рук зробити кола та наблизити до очей.

КРОКИ

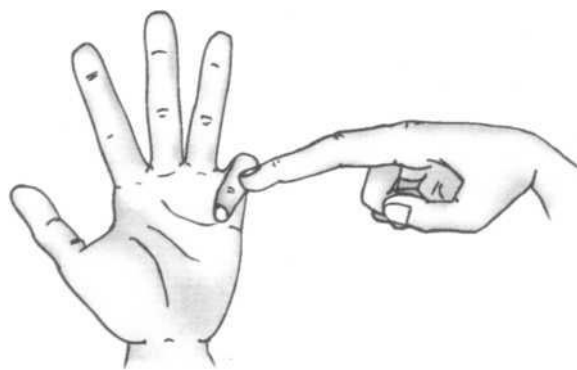
Ми крокуємо рівненько,
Вище ноги піднімай!
Я – направо, ти – наліво,
А тепер відпочивай.

*Кроки другим і третім пальцями
обох рук у різні сторони.*

БАБУСЯ

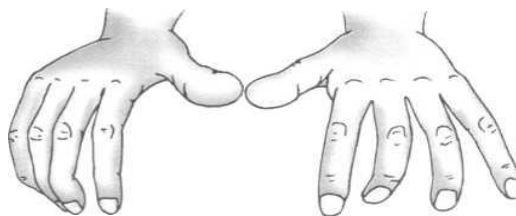
Хоч бабуся вже стара,
Всім гостинці роздала:
Тарасику – пряничок,
Іванкові – бубличок,
Тетянці – ватрушку,
Марійці – пампушку,
Тільки в Юлі внученьки –
Без гостинців рученьки.

*Загинати правою рукою по черзі
пальці лівої руки. У кінці вірша розвести
руками.*

ПАЛЬЧИКИ

Мої пальчики уміють
Танцювати і стрибать,
Малювать, відпочивать.

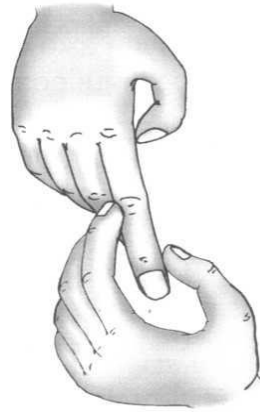

*Швидко перебирати пальцями
обох рук, потім «підстрибувати»
кожним пальцем окремо; малювати
кожним пальцем кола, розслабити руки.*

ЯГІДКИ

Ягідки червоні
Просяться в долоні.
Кожну ягідку зніму
І в тарілку покладу.

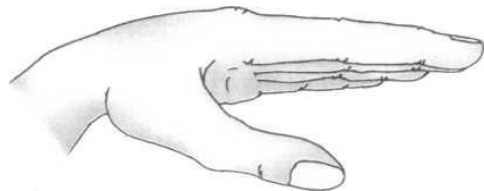
Із кожного пальця правої руки по черзі немов «знімати ягідки з гілки».

ГУСАК

Як злякав нас всіх гусак:
Зашипів страшенно
Та за п'яти став кусати,
Довгу шию вигинати.

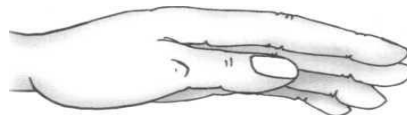
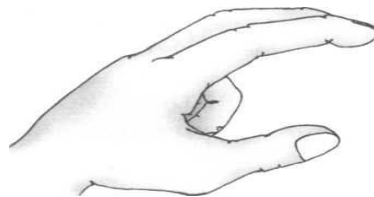
Рука, спираючись на лікоть, стоїть вертикально. Кисть із витягнутими пальцями, немов голова гусака, рухається відповідно тексту.

ЗАЙЧИК

Сірий зайчик пострибав,
Вушками почухав,
Потім зайчик задрімав,
Пісеньку послухав.

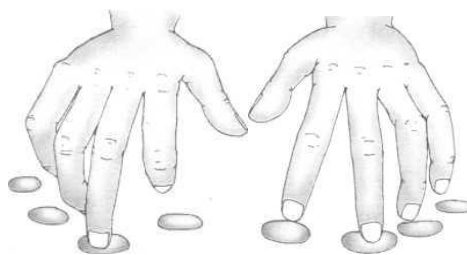
Другий і третій пальці трохи зігнуті, «стирчать» вгору, зап'ясток «скаче» по столу, потім другий палець тре по третьому, і, нарешті, вся долоня стає на ребро.

КРУЖЕЧКИ

Я крокую по кружечках –
Раз, два, три, чотири, п'ять.
На кружечки наступаю,
Потім буду їх збирать.

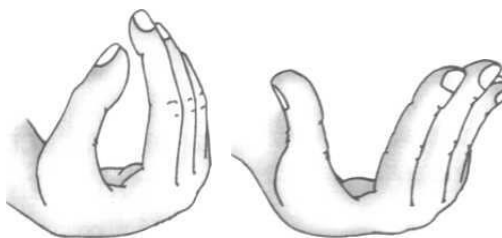
*Кінчиками пальців обох рук по черзі
натискати на п'ять паперових кружечків,
що розкладені на столі.*

КВІТИ

Зранку всі чудові квіти
Весело розкрились.
До сонця потягнулись,
Росою умились.

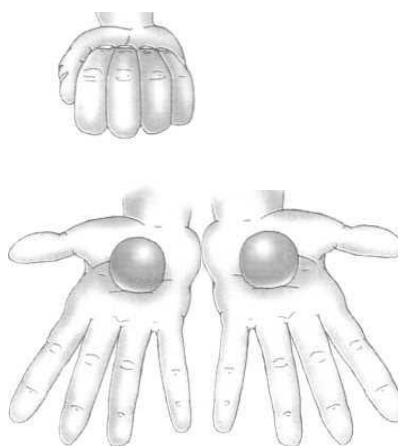
*Тильний бік долоні лежить
на столі, пальці зібрані в жменю,
потім долоня розкривається, пальці
розтуляються.*

М'ЯЧИК

М'ячик ручкою стискаю,
Відпускаю, натискаю.
Буде сильною рука,
Ніби швидкая ріка.

*Тенісний м'ячик лежить на долоні.
Рухи руками відповідно тексту.*

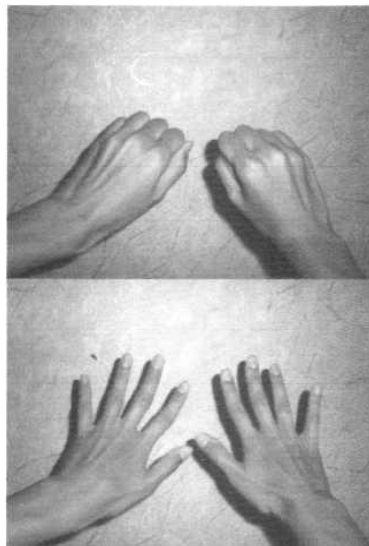

Вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук
дітей 5-го року життя

ПРОМІНЧИКИ

Як промінчики крилаті
Пальці будемо випрямляти.
Піднялося сонце вгору,
Вибігли малята з двору,
Будуть весело стрибати,
Красне сонечко вітати.

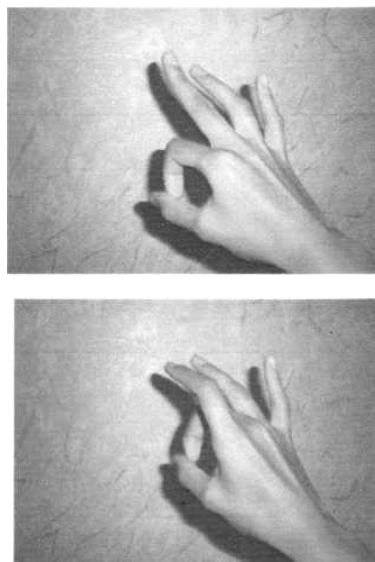
Стискувати кулачки, потім із силою випрямляти пальці обох рук, ніби промінчики сонця.

КЛАЦАННЯ

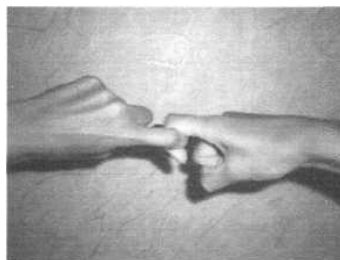
Клацнув пальцями Тарас,
Всі зайці розбіглись враз.

Притискати по черзі кінчик кожного пальця обох рук до кінчика великого пальця та клацати.

ХТО СИЛЬНІШИЙ

Пальці всі заперечались,
Хто сильніший, визначались.

*Чіплятися однойменними
пальцями обох рук по черзі та
тягнути їх.*

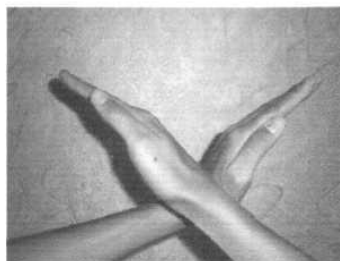

МЕТЕЛИК

Наш метелик швидкокрилий
Все літає по степах.
Він чудовий, він красивий,
Не чіпає він комах.

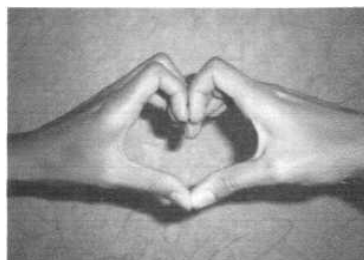

*Схрестити та притиснути
долоні тільним боком, пальці
випрямлені. Рухами кистей рук
імітувати махання крилець.*

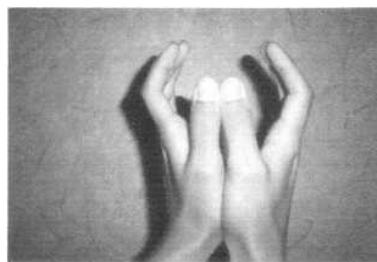
СЕРЦЕ

Дуже гарна в мене ненька,
В неї любляче серденько.
Квітку мамі намалюю
І на свято подарую.

*Серце – стулити тильні боки
перших фаланг пальців обох рук,*

*кистями обох рук утворити півколо,
кінчики великих пальців рук з'єднати,
опустити вниз.*

*Квітка – кисті рук з'єднані
у зап'ястку, трохи зігнуті пальці
утворюють півколо, великі пальці рук
притулені один до одного.*

ХТО ЯК ПЕРЕСУВАЄТЬСЯ

*По болоті чапля йде,
Раз-два, раз-два.
Потім важко слон ступа,
Раз-два, раз-два.
Гусінь повзає маленька,
Просувається швиденько.*

*Вказівний і середній пальці
переступають, немов ноги чаплі.
Слон – ці ж пальці повільно «йдуть»,
спираючись на другу фалангу.*

*Гусінь – спираючись на кінчики
пальців та підтягуючи зап'ясток,
долоня плавно просувається вперед.*

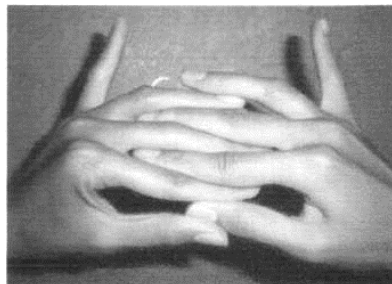

Вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук
дітей 6-го року життя

СХОДИНКИ

Я по сходинках стрибаю,
Потім двері відчиняю.

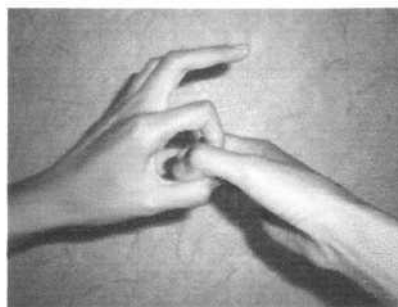
Однотипними пальцями обох рук по черзі доторкнутись один до одного. Мізинці підняті вгору.

ЛАНЦЮЖОК

Гарний ланцюжок я маю,
Ланки всі перебираю,
Ланочки малесенькі,
Рівні та круглесенькі.

В утворене з великого та вказівного пальців правої руки кільце покласти та з'єднати великий і вказівний пальці лівої руки, утворивши кільце. Потім роз'єднати кільце правої руки та покласти в пальці лівої. Продовжувати рух.

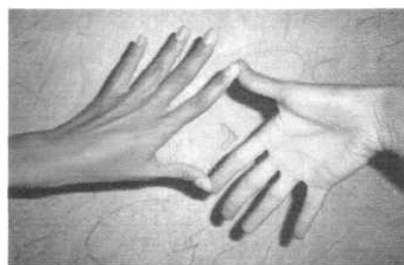

КОСИЧКА

Я косичку заплітаю,
Пальцями перебираю.
Довга і товста коса -
Моя гордість і краса.

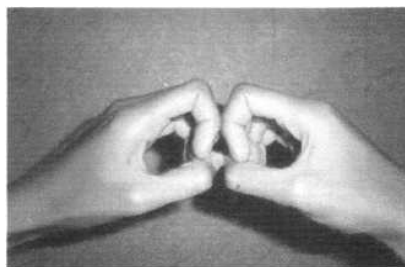

*З'єднати вказівний палець
правої руки з великим лівої, потім
вказівний лівої – з великим правої.
Рухаючи кистями, продовжувати
вправу.*

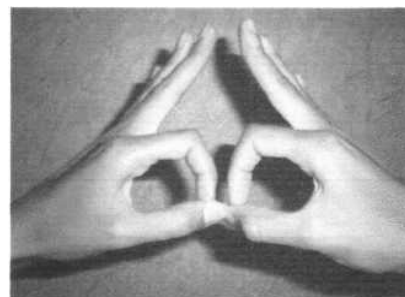
БІНОКЛЬ – ОКУЛЯРИ

У бінокль дивлюсь на море,
На великі кораблі,
А бабуся в окулярах
Бачить літери малі.

*Утворити кільце з великого
пальця та інших пальців на обох
руках. Подивитися у «бінокль».*

*Потім утворити кільце
з великого та вказівного пальців
обох рук, інші пальці спрямовані
вгору. Подивитися в «окуляри».*

СТІЛ – СТИЛЕЦЬ

Я на стільчику сиджу
І ногами ворущу.
Мама їсти запросила,
Я за стіл маленький сіла.

Стілець – розкрита ліва долоня розташована пальцями вгору, до неї притулилися пальці правої руки, стиснуті в кулак.

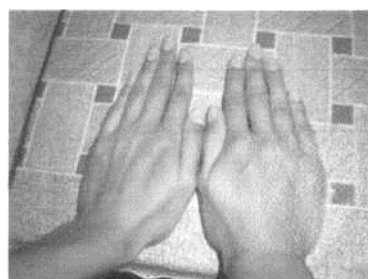
Стіл – повернути кисті рук так щоб утворився «стіл»: кулак правої руки розташувати великим пальцем вгору, долонею до себе і накрити лівою долонею.

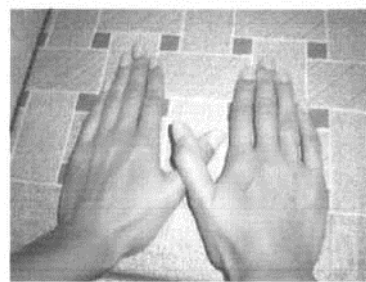
МІЙ ДІМ

Ось ворота, ось замок,
Біля дому гірка.
Там канавка і місток,
За парканом є садок.

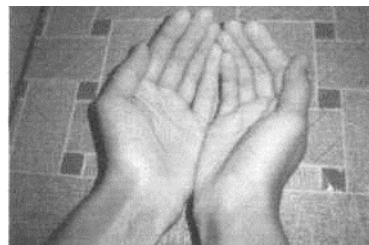
Ворота – кисті обох рук долонями вниз лежать поруч на столі.

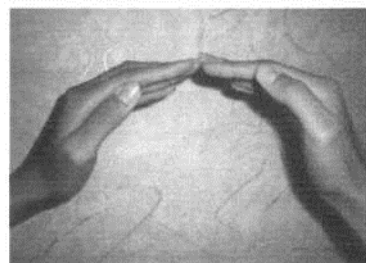
Замок – схрещені великі пальці.

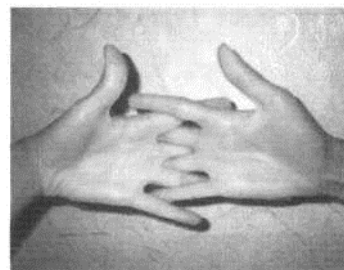
Канавка – дві притиснуті долони утворюють форму «черпака».

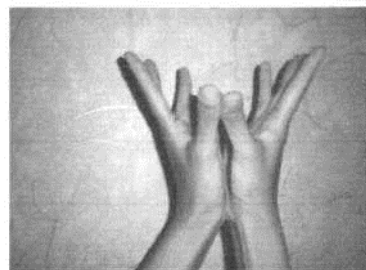
Місток – кисті обох рук торкаються кінчиками пальців, обидві — піднесені над столом.

Паркан – пальці переплетені, долони – ребрами вниз.

Садок – пальці розтулені, долони торкаються зап'ястками.

ГРАЙЛИВІ ПАЛЬЧИКИ

гра для розвитку дрібної моторики пальців рук

для дітей 4-го – 6-го років життя

Мета: розвивати координацію рухів під час мовлення, збагачувати словниковий запас, виховувати дружні стосунки.

Обладнання: м'ячі, різнокольорові паперові кружечки, дзеркала

Хід гри

Діти сидять у колі. Вихователь співає пісеньку «Добрий день» та одночасно показує дітям рухи пальцями. Потім діти повторюють рухи та підспівують.

Вихователь: Діти, подивитися на свої руки. Зараз ваші пальчики перетворилися на діток, які вранці прийшли до дитячого садка. Вони хочуть дізнатися чому ви полюбляєте свій садочок і чого ви там навчаєтеся? Спочатку вони привітались (*пальці обох рук «вклоняються» один одному, потім ритмічно на кожний склад з'єднуються з однойменними пальцями рук*).

ДОБРИЙ ДЕНЬ

Помірно

Помірно швидко

Доб-рий день! Доб-рий день! -Паль-чи-ки ска-за-ли.

Ми сьо-год-ні всіх ді-тей зран-ку при-ві-та-ли.

Вихователь: Потім наші пальчики почали вчитись крокувати в різних напрямках (кроки вказівним і середнім пальцями обох рук у різні сторони).

КРОКИ

Не швидко, чітко

mf *non legato*

Ми кро-ку-є-мо рів-ень-ко, ви-ще но-ги під-ні-май!

Я — на-пра-во,

Повільніше

ти — на-лі-во, а те-пер від-по-чи-вай!

Вихователь: Діти, давайте позмагаємось – хто спритніший? (перебираючи чотирма пальцями по столу, просуватися вперед).

ЗМАГАННЯ

Грайливо

tr *non legato* По-зма-

га - тись паль - ці хо - чуть: Хто ско - ріш пе - ре - бі - жить.

Дру - гий, тре - тій, дру - гий, тре - тій, а ве-ли - кий ще ле - жить.

Вихователь: У дитячому садку пальчики навчилися стрибати, танцювати, малювати. Давайте подивимось, як вони це роблять? (швидко перебирати пальцями обох рук, потім «підстрибувати» кожним пальцем окремо, малювати кожним пальцем коло, розслабити руки).

ПАЛЬЧИКИ

Весело *8va*

mp

non legato

Мо - ї паль - чи - ки у - мі - ють тан - цю ва - ти
 Мо - ї паль - чи - ки у - мі - ють ма - лю - вать, від -

і стри - бать. Ма - лю - вать, ма - лю -
 по - чи - вать.

вась, від - по - чи - вать. *mp*

8va

Вихователь: Діти, а зараз на музичному занятті пальчики будуть вчитися грати на гармошці та на барабані (рухи пальцями: пальці розкритої долоні лежать на столі, вони то сходяться, то розходяться; наприкінці музики кінчиками пальців стукати по столу).

ГАРМОШКА

Весело

mf Ан - тош-ко, Ан - тош-ко, не - си сво-ю гар - мош-ку.

Швид - ко паль - ця - ми за - грай, кно - поч - ки пе - ре - би - рай.

f

Напруженими пальцями обох рук діти барабаняють по столу.

БАРАБАН

Весело

mf Ба-ра-ба-ню, ба-ра-ба-ню, ба-ра-ба-ню

ці - лий день. Ба - ра - бан-щик я за - взя-тій, зна - ю без - ліч я пі-сень.

*Вихователь: Всім сподобалось? А тепер будемо вчитись рахувати.
(кінчиками пальців обох рук по черзі натискати на п'ять паперових кружечків,
що розкладені на столі).*

КРУЖЕЧКИ

Не поспішаючи, обережно

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It consists of four systems of piano accompaniment and two systems of vocal melody. The piano parts are marked with dynamics *p*, *non legato*, and *mf*. The vocal parts have lyrics in Ukrainian. The first system of piano accompaniment has a first ending and a second ending. The second system of piano accompaniment also has a first ending and a second ending. The vocal melody is written in a single line with lyrics underneath. The lyrics are: "Я кро - ку - ю по кру - жеч - ках — раз, два, три, чо - ти - ри, п'ять. На кру - жеч - ки на - сту - па - ю, по - тім бу - ду їх зби - рать."

p

Я кро - ку - ю по кру - жеч - ках — раз, два, три, чо - ти - ри, п'ять.

non legato

На кру - жеч - ки на - сту - па - ю, по - тім бу - ду їх зби - рать.

mf

Вихователь: Діти, давайте відпочинемо! Зробимо веселу фізкультхвилинку!
 Зараз з'ясуємо, хто сильніше натисне на м'ячик? (*тенісний м'ячик лежить в долоні; рухи відповідно тексту*).

М'ЯЧИК

Швидко Ніби вальс

М'я - чик руч - ко - ю стис - ка - ю, від - пус - ка - ю,
 на - тис - ка - ю. Бу - де силь - но - ю ру - ка,
 ні - би швид - ка - я рі - ка.

Вихователь: Діти, сьогодні у нас був дуже радісний день. Але вже час іти додому. Подивіться всі у дзеркало, покажіть свої пальчики, вони багато чого навчилися і тепер будуть вам гарними помічниками. Подивимось, як ваші пальчики вас слухаються (*долоні рук на ребрі знаходяться одна напроти другої; рухи відповідно тексту*).

ДЗЕРКАЛО

Вільно Чітко

f *mf*

Тв у дзер-каль-це ди-вись, ру-хи всі по-вто-рюй!

Паль-ці вго-ру, паль-чик вниз, раз-у-го-ру, зно-ву вниз.

В ку-лач-ки зби-рай-тись, по-тім ви-прям-ляй-тись.

Заключення, як вступ.

Вихователь: Діти, вам сподобалась наша гра? Наступного разу ще пограємо!

2.6. Рухливі ігри

Ігровий метод у дитячій педагогіці є найважливішим. Через гру діти легко піддаються психофізичному розвитку. Ігри всебічно впливають на організм, викликаючи значні зміни функцій м'язової, дихальної та серцево-судинної систем.

Рухливі ігри корегують стан дітей із мовними та руховими вадами. Під час ігор у дітей виховуються такі якості як увага, ініціатива, сміливість, дисципліна, швидкість, спритність, витривалість, почуття командної взаємодії.

Музичний супровід до ігор сприяє більш ефективному розвитку та закріпленню позитивних якостей і вмінь, повній узгодженості рухів у часі, виховує почуття ритму, врівноважує нервові процеси, координує та регулює м'язові навантаження з функціями різних аналізаторів організму дитини.

Для дошкільної практики не підходять ігри зі складною методикою, із рухами, що потребують великої швидкості, чималої витрати сил і складної координації. Вихователям пропонуються ігри середньої рухливості, що можна проводити в закритому приміщенні.

Рухливі ігри для дітей 4-го року життя

ЧОГО ЗЛЯКАЛИСЯ ГОРОБЧИКИ

Мета: розвиток уваги, координація рухів.

Опис гри: діти *Горобчики* сидять на стільцях («у гніздечках») і сплять.

Вихователь промовляє: В гнізді горобчики живуть
І рано вранці всі встають.
Співають...

Діти продовжують: Чик, чирик-чик-чик!

Вихователь закінчує: Й зернятка весело клюють.

Під звучання «Весняної пісеньки» Г. Фріда діти розбігаються по кімнаті, «клюють зернятка», «літають». Несподівано звучить музичний сигнал – це гудок автомобіля. Діти повертаються на свої місця.

ГУСИ – ГУСИ

Мета: розвиток спритності, швидкості.

Опис гри: за допомогою лічилки обирають *Пастуха* та *Вовка*. Решта дітей – *Гуси*.

Пастух каже: Гуси-гуси, звідки ви?

Гуси: Ми із дому.

Пастух: А куди?

Гуси: Га-га-га, на луги.

Там пощиплемо трави.

Під звучання веселої польки *Гуси* ходять і «скубують траву». Раптом музика обривається – це з'явився *Вовк*.

Пастух каже: Треба вам додому бігти,
Бо злий вовк вас хоче з'їсти.

Гуси гогочуть і біжать «додому» (до стільців). *Вовк* їх ловить. Ті, кого спіймано, виходять з гри.

ЗАЙЦІ У ЛІСІ

Мета: розвиток ритмічного мовлення й рухів.

Обладнання: штучна ялинка.

Опис гри: діти *Зайці* та вихователька стоять по один бік кімнати. На протилежному боці – штучна ялинка. Одна частина дітей промовляє вірш, а друга – виконує рухи, що ілюструють текст:

Нумо, зайко, пострибай, пострибай,
Лапками постукай, не зівай.
Відпочити на травиці можеш мить,
Доки вовк або ведмідь не заричить.
Відпочинеш, сірий зайко, та вставай

І стрибати на траві розпочинай,
Швидко-швидко до ялинки добігай,
І до нас, у коло друзів, повертай.

Потім та частина дітей, що промовляла вірш, виконує рухи, а та, що рухалась, промовляє текст.

КІТ І МИШІ

Мета: розвиток ритмічного мовлення, уваги.

Опис гри: на стільці сидить дитина із заплющеними очима – це *Кіт*. Решта дітей – *Миші*. Вони навшпиньках ходять навколо *Кота* та промовляють:

Шаруділи наші миші,
Вмить почув їх чорний кіт.
Про кота не забувай,
Швидше, мишко, утікай.

Кіт прокидається та починає наздоганяти *Мишенят*, які тікають до своєї «нори».

Гру можна проводити до тих пір, доки всі *Мишенята*, окрім однієї, не будуть спіймані. Найспритніша *Мишка* стає *Котом*.

ЖУКИ

Мета: розвиток координації рухів, орієнтації у просторі.

Опис гри: діти *Жуки* сидять у своїх «хатках» (на стільцях) і промовляють:

Я жук, я жук, я тут живу.
Весь час дзижчу: жу-жу, жу-жу.

Звучить угорська народна мелодія «Жуки». Діти «літають» по «галявині» та дзижчать: «ж-ж-ж». Характер музики змінюється – це почався дощ. Діти «летять» до своїх «хаток» (стільців) і там сидять. Знову звучить початок мелодії. Діти промовляють:

Треба вже мені летіти,
Мокрі крильця просушити.

Гра продовжується.

СОВА

Мета: розвиток уваги, спритності.

Опис гри: обирають *Сову*. Усі інші діти – *Пташки*. *Сова* сидить на «дереві» (стільці). Під веселу польку діти тихенько бігають навколо неї. По закінченні музики вони промовляють, наближаючись до *Сови*:

Сова, сова, великі оченята,
На суку сидить, дуже міцно спить.
Вранці пташки заспівали
Та сову дуже злякали.
Подивилася і вмить – як злетить...

Сова починає ловити *Пташок*. Та *Пташка*, яку вона спіймала, стає *Совою*. Гра повторюється.

Рухливі ігри для дітей 5-го року життя

ТЕПЛОВОЗ

Мета: розвиток координації рухів і слухової уваги.

Обладнання: дзвінок.

Хід гри

Діти *Вагони* стоять в окремих окреслених колах – *Дено*. Посередині кімнати стоїть дитина *Тепловоз*. Під музику *Тепловоз* ходить по *Дено* та збирає за собою *Вагони*. Коли всі *Вагони* стоять один за одним, вони, імітуючи рух коліс, рухаються по колу.

Їде тепловоз додому,
Всі вагончики при ньому.
Чу-чу-чу, чу-чу-чу,
Швидко всіх я прокочу.
Раптом дзвоник пролунав,
Дуже всіх перелякав.

Тепловоз подає сигнал дзвоником, *Вагони* розбігаються по своїх *Дено*. *Тепловоз* намагається зайняти чиесь порожнє *Дено*. Той, хто залишився без місця, стає *Тепловозом*.

КРОЛИКИ

Мета: удосконалювати вміння координувати рухи, використовуючи спортивне знаряддя. Розвивати увагу, орієнтацію у просторі.

Обладнання: обручі, кубики, скакалки.

Хід гри

Кролики стоять по двоє-троє у *Клітках* (обручах, прив'язаних до стояка, або у колах, зроблених зі скакалок, або по середині простору, оточеного кубиками). На іншому боці залу стоїть стілець (будинок *Хазяїна*).

Хазяїн промовляє: Двері в клітках відкриваю,
Кроликів я випускаю.
Поїдять нехай травички
Та нап'ються всі водички.

Після цих слів *Кролики* перелізають через обруч або через кубики, або вистрибують на скакалці та під музику починають бігати й стрибати. Через деякий час після слів *Хазяїна* «Кролики – у клітку!», діти біжать на свої місця та знову перелізають через обручі, залазять у простір між кубиками, вистрибують на скакалках або розкладають їх навколо себе; потім під спокійну музику відпочивають, доки *Хазяїн* знову не випустить їх погуляти. Гра повторюється.

УТРИМАЙ КУЛЬКУ

Мета: розвивати фізіологічне дихання, орієнтацію у просторі.

Обладнання: повітряні кульки.

Хід гри

Діти поділяються на пари. Для кожної пари окреслюють коло, в яке стають гравці. Їм роздають по одній повітряній кульці.

Вихователь промовляє: Нумо, дітки, веселіше,
Дмухайте усе сильніше,
Кулька вгору вилітає
І дітей всіх забавляє.

Під веселу музику діти розпочинають, не виходячи з кола, дмухати на кульку так, щоб вона підіймалася й опускалася над ними у межах їхнього кола. Не можна підправляти траєкторію польоту кульки руками. Виграє та пара, яка довше за всіх зможе, дмухаючи на кульку, зберегти її над своїм колом.

КУРЧАТА І ЛИСИЦЯ

Мета: розвиток орієнтації у просторі.

Опис гри: дитина *Лисиця* сидить за кущем (стільцем). Усі інші діти – *Курчата*. Вони гуляють по полю, «клюють» зерна та черв'яків.

Лисиця говорить: Лисиця за кущем сховалась
І на всі боки роздивлялась.

Курчата продовжують: Побачили її курчата
Та вмить розбіглися малята.

На слові «розбіглися» *Лисиця* вибігає і ловить *Курчат*. Той, кого вона впіймає, стає *Лисицею*.

ПОЛЮВАННЯ НА ЗАЙЦІВ

Мета: розвиток орієнтації у просторі й уваги.

Обладнання: три м'ячі, барабан.

Опис гри: обирають трьох *Мисливців*. Інші діти – *Зайці*. Вони стоять у накреслених колах-«нірках», а *Мисливці* – осторонь з м'ячами-«рушницями».

Зайці промовляють: Немає зараз тут нікого,
Зайці, збирайтеся у коло!
Давайте всі перекидатись,
По снігу швидко з гір спускатись.

Діти розбігаються по всій кімнаті, стрибають. Раптом вихователь б'є в барабан, вибігають *Мисливці* та починають полювати на *Зайців*. Вони мають влучити в *Зайця* м'ячем, доки той добіжить до своєї «нірки».

РИБИ

Мета: розвиток орієнтації у просторі, уваги.

Опис гри: діти *Риби* стоять по один бік кімнати, одна дитина *Рибак* – обличчям до них посередині кімнати.

Рибак каже: В море я сітки закинув,
Щоб спіймати там рибину,
А спіймалась золота,
Зветься рибка як ота?

Діти перебігають на другий бік кімнати, а *Рибак* їх ловить. Той, кого піймали, називає рибу. Виграє той, кого не піймали.

КУРИ ТА КІШКА

Мета: розвиток орієнтації у просторі, швидкості реакції.

Опис гри: за допомогою лічилки обирають *Курку* та *Кішку*. Інші діти – *Курчата*. *Курка* та *Курчата* ходять по кімнаті та «клюють зерна».

Кішка промовляє: Вийшла курка на подвір'я,
Розпушила вона пір'я,
І курчатам – ко-ко-ко,
Наказала – ко-ко-ко.

Курка: Не ходіть далеко, ні,
Сидить кішка на вікні.
Кішка очі розтуляє
І курчат наздоганяє.

Кішка нявчить і біжить за *Курчатами* та *Куркою*, які намагаються швидше сісти на стільці («у курник»). Той, кого вона наздогнала, стає *Кішкою*.

Рухливі ігри для дітей 6-го року життя

ДРАКОН

Мета: розвиток координації рухів.

Хід гри

Діти стоять одне за одним, тримаючи того, що попереду, за талію. Перша дитина у колоні – *Голова Дракона*, остання – *Хвіст*.

Вихователь: Друг за дружкою ставайте
І дракона уявляйте.
Не дістане він хвоста,
Це задача не проста.

Після цих слів *Голова Дракона* намагається піймати себе за *Хвіст*, а той – тікати від *Голови*, при цьому дітям не можна відпускати з рук того, хто попереду. Коли перша дитина спіймає останню, той, кого спіймали, стає *Головою*.

Грає весела музика.

У ЦИРКУ

Мета: розвиток координації рухів, швидкості реакції.

Обладнання: вуздечки.

Хід гри

Обирають дитину *Дресировальника*, який стає в центрі кімнати у велике коло-*Візок*. Решта дітей розподіляються на пари і та, що стоїть позаду, накидає на попередню *Конячку* вуздечку. Під веселу музику всі бігають по колу, клацаючи язиком.

Вихователь: Бігають веселі коні,
Разом з ними біле поні.
Іго-го, цок-цок-цок,
Хто стрибне у візок?

Дресирувальник вигукує «Але-оп», діти мають якнайшвидше стрибнути у коло -*Візок* до *Дресирувальника* (*Конячки* залишаються на місці). Перемагає той, хто перший стрибне у *Візок*.

ДЕНЬ І НІЧ

Мета: розвиток координації та статичності рухів, слухової уваги.

Хід гри

Обирають *Сову*. Решта дітей – *Пташки*. За командою *вихователя* «день», *Сова* удає, наче спить, а *Пташки* під музику «літають» по залу.

Цілий день пташки літають,
Весело пісні співають:
«Цвінь-цвірінь, цвінь-цвірінь»,
І комашок всіх ковтають.
Припиняй вночі літання,
Йде сова на полювання.

За командою «ніч» *Пташки* завмирають. *Сова* виходить на полювання і, якщо побачить, що хтось поворухнувся, веде до свого «гнізда». Остання дитина, яку вона не піймала, стає *Совою*.

ПТАХИ ТА ЗОЗУЛЯ

Мета: удосконалювати навички легкого бігу. Розвивати спритність і швидкість.

Хід гри

На одному боці майданчика діти стоять в окреслених невеликих колах. Це – *Гнізда Птахів*. Одна дитина, що виконує роль *Зозулі*, стоїть осторонь, не маючи гнізда.

Вихователь: Ранок починається,
Сонце піднімається,
Пташки прокидаються,
В небо всі здіймаються.

Діти вибігають із *Гніздечок* і «літають» під музику. *Зозуля* літає разом із ними.

Вихователь після закінчення музики промовляє:

Сонечко сідає,
Вечір наступає.

Усі діти біжать на свої місця, а *Зозуля* намагається швидко зайняти яке-небудь *Гніздо*. Дитина, яка залишилася без місця, стає *Зозулею*.

НЕ ЗАМОЧИ НІГ

Мета: удосконалювати навички стрибків у довжину з місця, виховувати увагу, розвивати спритність.

Обладнання: обручі, кубики.

Хід гри

Посередині залу окреслюється велике коло-*Болото*, по ньому розставлені на відстані одного кроку обручі та кубики-*Купини*.

Вихователь: Нумо, дітки, постарайтесь,
На той бік перебирайтесь.
Ви по черзі пострибайте,
Раз, два, три – розпочинайте.

Під звучання веселої музики діти по черзі перестрибують по *Купинах* на протилежний бік *Болота*. Виграє той, хто жодного разу не замочив ніг, тобто не оступився.

2.7. «Пограйте з малюками».

Мовленнєві сюжетні музично-ритмічні заняття¹

Розвиток мовлення посідає важливе місце в загальному розвитку дитини та її підготовці до школи. На жаль, у багатьох дітей зустрічаються різні порушення мовлення. У декого не повністю сформована система звуків, у інших – всі звуки сформовані, а в мовленні змішуються. Є діти, в яких

---

¹ До цього розділу дивись Додаток Д. (Пісні).

із різних причин виник загальний недорозвиток мовлення: малий словниковий запас, порушення фонетики, лексики, граматики.

Автори навчально-практичного посібника пропонують мовленнєві сюжетні музично-ритмічні заняття під загальною назвою «Пограйте з малюками». Суть цих занять полягає у взаємодії слів, музики та рухів. Основна мета занять – комплексно розвинути дитину, а саме: укріпити кістково-м'язовий апарат, поліпшити координацію рухів і орієнтацію у просторі, розвинути дихання, голос, артикуляційну моторику, увагу, пам'ять, мислення. Все це є підґрунтям для правильного розвитку мовлення.

Заняття побудовані у вигляді цікавих подорожей або зустрічей, де чергуються ігри та вправи для відпрацювання різних умінь і навичок. Обов'язково заняття містять рухливі ігри, що розвивають швидкість, силу, спритність та всебічно впливають на організм дитини, викликаючи позитивні зміни функцій м'язової, дихальної та серцево-судинної систем. Віршована форма ігор сприяє розвитку почуття ритму, акцентованого слова. Наведено багато вправ для розвитку дрібної моторики пальців рук, що безпосередньо пов'язано з покращенням мовлення. Складовою занять є цікаві артикуляційні вправи, спів пісень та їхнє інсценування.

Для дітей 3-го і 4-го року життя заняття простіші, сюжет різноманітніший, більш цікавий для сприйняття.

Маючи на увазі вимоги до розвитку дітей 5-го і 6-го років життя, заняття мають багато цікавих ігор із метою розширення обсягу розуміння мови, навчання розповідати за картинкою, оволодіння умінням відповідати повним реченням на запитання, а також розвитку логічного мислення. Кожне заняття можна проводити декілька разів, відпрацьовуючи певні навички. Значна роль у проведенні занять належить музичному керівникові, який супроводжує більшість вправ відповідною за характером музикою, що емоційно збагачує заняття.

У ході музично-ритмічних занять у дітей виховуються уважність, активність, ініціатива, витримка, бажання грати в колективі та зацікавленість мовленнєвою діяльністю.

Мовленнєві сюжетні музично-ритмічні заняття
для дітей 4-го року життя

ДОПОМАГАЄМО МАРІЙЦІ

Мета: розвивати координацію слів і рухів тулуба, дрібну моторику пальців рук, міміку обличчя, зорову та слухову увагу, пам'ять.

Обладнання: дощечки, картинки мурашника, рахівниця, гілочки, листя, іграшки (сорока, ведмідь, їжачок, білочка, зайченя, жабка, лялька, гриби, горішки, бубон, хатинка).

Попередня робота: опрацьовувати рухові вправи за методикою пасивної гімнастики за допомогою вихователя.

Хід заняття

Діти під марш заходять до залу.

Вихователь: Діти, коли я прийшла до дитячого садка, побачила сороку, яка прилетіла до нас із лісу з терміною новиною. Справа в тому, що три ведмеді вкрали маленьку Марійку. Дівчинка дуже просила її визволити. Давайте врятуємо Марійку. Для цього нам треба добре підготуватися. Ми маємо бути сильними та спритними. То ж, вирушаймо в дорогу. Крокуємо по колу. А коли почуєте гучний акорд, зупиніться та плескайте в долоні три рази.

Вихователь: Діти, щоб не загубитися, почувши гучну музику, ми будемо плескати в долоні, а, почувши тиху музику, піднімемо руки вгору й колихатимемо ними. Слухайте уважно!

Вихователь: Ось нора лисиці, де вона відпочиває. Давайте ми пройдемо повз неї тихесенько, щоб не розбудити лисичку.

Вихователь: Пішли далі.

Діти йдуть під марш.

Вихователь: Дивіться, яке болото, перейти його можна тільки по купинах.

Діти йдуть по дощечках.

Вихователь: А ось зайчик запасає капустку собі на зиму. Давайте йому допоможемо.

Діти сідають на стільці та ребром долоні стукають по нозі, промовляючи:

Туки-туки, тук-тук-тук!
Січемо у вісім рук.
Туки-туки, тик-тик-тик!
Буде зайчику борщик.

Вихователь: Ох, втомилися наші руки. І зайченя теж втомилося. Давайте відпочинемо.

Діти присідають навпочіпки по колу. Руки зігнуті в ліктях, кисті звисають вільно. Слухаючи вірш, вони ворушать «лапками».

Вихователь: У полі на горбочку
Зайченя сидить.
Свої лапки гріє
Ними ворушить.
Раптом зайчик – плиг!

Діти підскакують, потім під музику стрибають по колу.

Вихователь: Діти, подивіться. Хто це? Так це ж мурашки. Вони будують мурашник. Які вони маленькі, а тягають такі важкі гілочки й листочки. Ми зараз допоможемо їм. Сідайте зручно. Гілочки зберіть в одну купу, а листя – у другу.

Вихователь: А ось білочка. Вона рахує свої запаси на зиму. Давайте їй допоможемо: підрахуємо на рахівниці, скільки в неї грибів, а скільки горішків. Молодці, діти! Ви правильно рахуєте. До побачення, білочка.

Вихователь: А яка гарна галявина, де ми сидимо! Квіточки цвітуть, сонечко світить. Давайте всі разом посміхнемося сонечку. А ось, дивіться, вистрибнула жабка. Здивувались? Покажіть, будь ласка, як. Ой, хмарка з'явилась, сонечка не видно. Похмуртеся, як ця хмарка. А тепер вона заплакала дощем. Як хмарка плаче? *(Звучить музика відповідного характеру)*. Діти, нам треба поспішати за Марійкою.

Діти крокують під марш.

Вихователь: Щоб не загубитися, давайте гукати: «Ау-у-у! Ау-у-у!». А ось і хатинка трьох ведмедів. Ой, дивіться, це ж Михайло Потапович. Він сказав, що відпустить Марійку, якщо ми правильно виконаємо його завдання.

Ведмідь стукає в бубон – діти танцюють. Припиняє стукати – діти зупиняються.

Вихователь: Ми добре впоралися з завданням. А ось і Марійка! Давайте ми всі разом навколо неї заведемо хоровод і заспіваємо, а наші друзі звірята подивляться на нас.

Вихователь з лялькою в руках стоїть у колі дітей. Всі співають пісню «Ой, Марієчко моя».

ОЙ, МАРІЄЧКО МОЯ

Музика І. Кишка

Ой, Марієчко моя,
Затанцюю з нею я.

ідуть по колу

Приспів: Ой, як гарно танцювати,
Із Марійкою кружляти.

кружляють навколо себе

Хто Марійку хоче взяти,
З нею разом танцювати?

*підходять до Марійки,
вихователь дає ляльку дитині*

Вихователь: Ти, Марійко, йди додому, бо тебе вже всі зачекалися. А діти підуть до дитячого садочку.

Діти під марш виходять із залу.

ПОДОРОЖ ДО ІГРОВОЇ КРАЇНИ

Мета: розвивати координацію рухів, міміку обличчя, дрібну моторику пальців рук, м'язи шиї, слухову увагу.

Обладнання: іграшки: сова, синичка, горобець, лялька Лимончик, папір, мішечок, листочки, лимонад.

Хід заняття

Вихователь: Діти, сьогодні ми вирушимо у подорож до країни Гра, де нас чекають багато друзів і цікавих ігор. Сідаймо у наш поїзд і поїдемо.

Діти ідуть по колу, імітуючи рухи поїзда, і промовляють: «Чух-чух-чух».

Вихователь: Поїзд прибув на станцію «Сова». Виходьте й подивіться, яка гарна галявина.

Раптом вилітає іграшка Сова.

Сова: Я вас так довго чекала. Мені в лісі дуже самотньо й нема з ким пограти в мою улюблену гру «Сова».

Вихователь: Ми з радістю пограємо, тільки ти навчи нас.

Сова: Коли музика звучить – ви ходите, а коли не звучить – завмираєте. Хто поворухнеться, вибуває з гри.

Діти грають.

Вихователь: Дуже цікава гра, Совонько, але нам треба їхати далі. До побачення!

Діти ідуть по колу, імітуючи рухи поїзда, і промовляють: «Чух-чух-чух».

Вихователь: Наступна зупинка «Синички». На цій станції синички роблять ранкову зарядку та пропонують нам зробити її разом із ними.

Діти розподіляються на дві групи. Одна група промовляє вірш, а друга – тримаючи руки в боки, під марш виконує рухи відповідно до тексту.

На носочки піднімайся,
Присідай і випрямляйся.
Ноги вбік, а зараз – вкупі,
Опускай донизу руки.

Діти стоять шеренгою. Перед ними на невеликій відстані лежать листочки. Діти стрибають до них, піднімають листочки та стрибають назад.

*Вихователь: Плиг-скок, плиг-скок,
Ось мій листок.*

Вихователь: Діти, подякуйте синичкам за теплу зустріч і поїдемо далі. Наступна зупинка «Чиста галявина». Ой, щось не схожа ця станція на свою назву, тут розкидано багато папірців.

З'являється Горобець.

Горобець: Налетів буревій, приніс багато сміття, а прибрати нікому.

Вихователь: Діти, допоможемо Горобчику. Зберемо папір, зімнемо його в кулак і кинемо в мішечок для сміття.

Вихователь: Молодці, діти! Як чисто ви прибрави галявину, Горобчик дуже задоволений. До побачення, Горобчику! Нам треба їхати далі.

Діти «їдуть» далі.

Вихователь: Наступна зупинка «Лимонна». На цій станції живе оцей чоловічок Лимончик, який хоче пограти з вами. Він буде ставити питання, а ви показуватиме відповідь обличчям.

Лимончик: Який у вас буде вираз обличчя, якщо гра подобається? А якщо не подобається? Ви з'їли апельсин, він солодкий? А який на смак лимон? Ви радієте сьогодні? А як ви плачете?

Вихователь: Лимончикові дуже сподобалось, як ви показували відповіді своїми обличчями і за це він пригощає вас лимонадом.

Вихователь: До побачення, Лимончику! Ми їдемо далі. Наступна станція «Допитлива Варвара». Тут живе дівчинка Варвара, вона дуже допитлива й весь

час роздивляється навкруги. І ви спробуйте подивитися якомога далі ліворуч, а тепер – праворуч. Напружимо м'язи, а потім постараємося розслабитися. Я буду розповідати про Варвару, а ви робіть рухи головою відповідно до тексту:

А допитлива Варвара
І наліво, і направо
Роздивляється навкруг,
Де її найкращий друг?
Раптом дивиться вперед –
Друг сховався в очерет.
Тут Варвара вмить радіє
Розслабляє вона шию.
Дивиться Варвара вгору,
Де пташки у ранню пору
Все літають по ділах
І ковтають всіх комах.
Подивилась потім вниз,
Де мурашка тягне хмиз,
Дуже важко мурашині,
То й Варвара пружить шию.
Вперед потім подивилась,
Дуже Варя притомилась.

Вихователь: Залишилася тільки одна зупинка на станції «Танцювальна». Поїхали. На цій станції всі грають у гру «Зівака»: коли звучить гучна музика – ви танцюєте, а коли тиха – сідаєте на свої місця.

Вихователь: А тепер нам вже час повертатися додому, ще й дощик починається. Сідайте у вагони, рушаймо!

Діти ідуть по колу та співають.

ТЕПЛОВОЗ

Музика З. Компанійця

Чух-чух-чух, чух-чух-чух,
Їдемо додому.
Чух-чух-чух, чух-чух-чух,
Не боїмся грому.
Хто їде в поїзді?

Дітки та звірята,
Зайчики пухнасті,
Кішки й ведмежата.

ПРИГОДИ ПІВНИКІВ

Мета: розвивати ритмічне відчуття; загальну, дрібну, артикуляційну моторику; увагу й пам'ять.

Обладнання: чарівна паличка, картинки тварин, шапочки півників, кубики.

Хід заняття

Вихователь: Діти, наше заняття буде дуже цікавим. Але, щоб його розпочати, ми маємо перетворитися на півників. Ось у мене є чарівна паличка, за допомогою якої відбудеться перетворення. Заплющить оченята. Раз, два, три...

Вихователь одягає дітям шапочки півників.

Вихователь: Розплющуйте очі, ви вже стали півниками. Настав ранок, у курнику задзвонив годинник. Покажіть, будь ласка, як годинник «ходить»: «тік-так, тік-так».

Діти показують рухи язиком вліво та вправо.

Вихователь: Півники встали, потягнулися та роблять ранкову гімнастику: постояли на одній нозі, потім на другій, похлопали крильцями. Тепер півники перевіряють, чи всі кури на місцях.

Діти ходять між кубиками.

Вихователь: А зараз час снідати. Господиня розсипала на подвір'ї зерно. Всі півники розгрібають землю (*діти роблять рухи ногами*) та клюють зерно (*діти роблять рухи головою*). А тепер вони п'ють водичку (*діти нахиляються вперед-назад*). Наші півники дуже гордовиті, ходять поважно, ось так: спинка рівненька, ноги піднімають високо. Так вони йдуть на пташиний двір.

Ходить півник на подвір'ї,
Розпушив своє він пір'я.
Походив він по піску,
Заспівав: «Ку-ка-рі-ку!»

Вихователь: Із півником вітаються курочки. Як вони це роблять?

Діти. Ко-ко-ко.

Вихователь: Потім вітаються качечки.

Діти. Кря-кря-кря (*хитаються з боку в бік*).

Вихователь: Пливуть гуси по воді.

Діти: Га-га-га (*витають шию*).

Вихователь: А індик гуляє серед двору.

Діти: Бал-балда, бал-балда (*трясуть головою*).

Вихователь: Потім півники йдуть на подвір'я для худоби. Кого вони там побачили?

Розкладає картинки, де зображені свійські тварини.

Вихователь: Ме-е-е (*діти показують козу*).

Вихователь: М'яу (*діти показують кота*).

Вихователь: Гав-гав (*діти показують собаку*).

Вихователь: І-го-го (*діти показують коня*).

Вихователь: Півники погуляли й захотіли додому. Але в курнику їм треба знайти своє сідало. Зараз вони будуть його шукати. (*Вихователь показує картинку, де зображені півники різного кольору*).

Діти мають запам'ятати кожен свою картинку.

Вихователь: Погуляйте ще трохи, а потім ідіть додому.

Поки діти гуляють під музику, вихователь розкладає картинки на стільці. Коли музика замовкає, кожен із дітей знаходить свою картинку та сідає на «сідало».

Вихователь: Діти, нажаль, один півник захворів, а чому це сталося, ви дізнаєтеся, прослухавши цю пісеньку.

ПІВНИК ЗАХВОРІВ

Музика Т. Шутенко, вірші М. Познанської

Вийшов півник погулять,
З кицею зустрівся.
Киця: «Няв», а півник наш
Так і затрусився.
Півник хворий, от біда,
З Ліжка встать не може,
Порошок скоріш я дам –
Порошок поможе.
Півник знов почав співать,
Гарно поправляйтесь,
Щоб хвороби більш не знать,
Перестань лякатись!

Вихователь: Раптом почався дощ і півники захотіли його намалювати. Вони сіли за стіл, взяли папір, олівці та стали малювати маленьку смужечки. Молодці, півники, такий гарний дощик намалювали! Поки півники малювали, на дворі стемніло, настав час лягати спати. Добраніч.

Звучить «Коліскова» Я. Степового, діти на ковдрі відпочивають.

Мовленнєві сюжетні музично-ритмічні заняття для дітей 5-го року життя

НА ПТАШИНОМУ ДВОРІ

Мета: відпрацювати ритмічну ходу з одночасним ритмічним мовленням, розвивати координацію рухів, дихання, увагу, слух, ритм, голос, чисте інтонування, творчі здібності.

Обладнання: картинки із зображенням лелеки, півника, курчат, гусей, кільця для гри.

Хід заняття

Вихователь: Діти, уявіть собі, що ми з вами знаходимося на пташиному дворі. Подивіться, як багато тут різних тварин. (Показує картинки). Кого ви бачите?

Діти: Лелеку, півника, курчат, диких гусей.

Вихователь: А ви знаєте як ходить півник? Давайте походимо так, як півники.

Діти під музику ідуть за вихователем, високо піднімаючи ноги та плескаючи себе долонями по боках, промовляючи:

Від зорі і до зорі
На пташиному дворі
Півень крилами все б'є,
Подивіться, як іде.

Вихователь: Діти, подивіться за ворота. Там у болоті стоїть пташка лелека. І ми спробуємо перетворитися на лелек.

Діти розподіляються на дві групи. Одна група промовляє вірш, плескаючи в долоні а друга – виконує рухи відповідно до тексту:

Ми стежкою стрибаємо
І ніженьки міняємо.
Пострибали, пострибали
І лелеками всі стали.
На одній стоїм нозі
У болоті, у грязі.
Вмить всі жабки прискакали,
«Ква-ква-ква» знов закричали.

Вихователь: А тепер уявіть, що ви – жабки. Який вони мають рот? Великий, аж до вух. Зараз я буду читати віршик, а ви уважно слухайте й робіть те, про що в ньому розповідається:

От сподобалось квакушкам,
Тягнем губи аж до вушка.
Потягну і перестану,
Без напруги губи стануть.
Легко так відпочивати,
І слова нам вимовляти.

Вихователь: Діти, дуже складно вимовляти слова, якщо наші губи напружені. Тому зробимо вдих носом і губи розтягнемо; видих – губи розслабимо. І тепер легко й чітко розповімо чистомовку про чаплю:

Чубата чапля чваньковита

Через болото йде одна.
Чомусь з журавликом дружити
Не хоче чапелька чудна.

Вихователь: Подивіться, діти, бабуся на городі сіє горох, а позаду неї йдуть курчата – вони щось замислили.

Діти розподіляються на дві групи: перша – промовлятиме вірш, друга – виконуватиме роль «курчат». Обирають «бабусю», яка ходить по кімнаті й розкидає маленькі кільця. «Курчата» ходять слідом за нею та їх збирають. «Бабуся» намагається наздогнати «курчат», які тікають від неї.

Вихователь слідує, щоб діти промовляли вірш по фразах на одному плавному видиху:

Бабуся сіяла горох,
Працювала аж за трьох,
А курчата все склювали
Й від бабусі повтікали.

Вихователь: Діти, подивіться на небо, які сірі хмари, мабуть, буде дощ.

Під спокійну музику діти гуляють по кімнаті, під танцювальну – танцюють, під музику, що нагадує крапання дощу – діти повертають долоні вгору, перевіряючи чи не йде дощ, промовляючи:

Дощик крапає із хмари,
Намочив мене й Тамару.

Вихователь: Від дощу намокли квіти,
Ну мерщій додому, діти!

Діти біжать до стільців, промовляючи:

Дощ втомиться й перестане,
Сонце із-за хмари гляне,
Знову підемо гуляти,
Танцювати і стрибати.

Вихователь: Діти, згадайте, як ходить півник. А як бігають курчата? А як ходить качка?

Діти імітують рухи тварин і промовляють:

Качка йде, хитається,
До води схиляється.

Вихователь: А тепер заспіваємо пісеньку про курчат.

КУРЧАТА

Музика А. Філіпенка, вірші М. Познанської

Вийшла курочка гулять І травиці пощипать, Вслід – її малята, Жовтеньки курчата.	<i>діти плещуть в долоні в ритмі пісні</i>
Ко-ко, ко-ко, ко-ко-ко! Ви за мною йдіть рядком. Нумо, поспішайте, Зернятка шукайте!	<i>діти ритмічно стукають другим пальцем правої руки по лівій долоні</i>
Всі курчата як могли Добре лапками гребли. Вечір наступає, А зернят немає.	<i>діти гребуть «лапками»</i>

Вихователь: Ось нарешті курчата знайшли зернятка! А хто скільки знайшов? Нехай кожне курча пропищить стільки разів, скільки зерняток воно знайшло. А ми порахуємо. Молодці, курчата! Ви добре вмієте рахувати. А ось і гуси.

Вихователь: Гуси, гуси, звідки ви?

Діти: Ми із дому.

Вихователь: А куди?

Діти: Га-га-га, на луку, пощипаємо траву.

Звучить весела полька, «гуси» ходять і «щипають траву». Раптом музика припиняється.

Вихователь: Треба вам додому бігти,
Бо злий вовк вас хоче з'їсти.

«Гуси» з гоготом біжать додому, до стільців.

Вихователь: Вовк нікого не спіймав. От які гуси обережні. Настає вечір і всім мешканцям пташиного двору час спати.

Звучить повільна музика. Діти заплющують очі й відпочивають.

ПОДОРОЖ ДО ЛІСУ

Мета: розвивати спритність, загальну моторику, дихання, артикуляцію, слух, голос, нюх.

Обладнання: яблука, груші, сливи, кульбабки, кеглі, бубон, шапочка жабки, картки з зображенням різних дерев і пташок.

Хід заняття

Вихователь: Діти, сьогодні ми з вами здійснимо цікаву подорож до лісу. Але, щоб опинитися в лісі, нам треба подолати шлях, що туди веде. Отож ставайте в колону й рушайте маршовим кроком.

Діти марширують по периметру залу.

Вихователь: Ось ми й прийшли до лісу. Скільки тут стежинок, навіть не розпізнаєш, якою йти. Щоб розігрітися, побігайте поміж пеньків.

Діти під веселу музику бігають поміж кеглями.

Вихователь: Діти, подивіться, ми добігли аж до озера. А які риби живуть в озері? Так, вірно, шуки й карасі. А як вони плавають?

Під веселу музику діти «плавають» по залу: трохи нахилившись, витягують одну руку вперед, а іншу – назад і м'яко ворухать кистями, промовляючи вірш:

Казала шука карасю:
«Перепливу я річку всю».
Хвостом махнула – раз, два, три,
І плавниками – раз, два, три.
Серед ріки відчула втому
І попливла собі додому.

Вихователь: А зараз рушаймо далі.

Діти під марш крокують по залу.

Вихователь: Ой, діти, куди ж ми прийшли? Та це ж болото. Покажіть, будь ласка, як ходять чаплі по болоту.

Діти ходять, високо піднімаючи ноги.

Вихователь: А хто ще живе в болоті? Вірно, жабенята. А хто любить ласувати жабенятами? Вірно, чаплі й журавлі. Пропоную пограти в гру «Болото». Розподілимося на дві команди: в одній – «жабенята», в другій – «журавлі». Ось тут буде болото (*окреслює*). Спершу промовляють «жабенята»:

Квакушки-жабки – ква-ква-ква,
На березі стрибають,
Комариків-судариків
І мошок всіх збирають.

Потім «журавлики» промовляють:

Журавлики-кораблики
Летять під небесами,
Усі сірі та білі
Та з довгими носами.

Вихователь: А коли я скажу:

«Квакушки-жабенята,
Скоріш треба стрибати,
Від журавлів носатих
В болото всім пірнати»,

«жабенятам» слід швидко стрибати в «болото», а «журавлям» – їх наздоганяти.

Гра повторюється 2-3 рази, при цьому команди міняються місцями.

Вихователь: Діти, подивіться, одна жабка залишилася і хоче ще пограти з нами.

Вихователь одягає на голову одній дитині шапочку жабки. Дитина-«жабка» із заплющеними очима стоїть посеред кола дітей і, поволі повертаючись навколо себе, промовляє:

Ось сидить в траві квакушка,
Наша люба пострибушка.
Раптом бачить комара
І кричить...

Той, на кого вказала «жабка», промовляє: «Ква-ква, ква-ква».

«Жабка» має вгадати, хто це сказав. Якщо вгадала, то дитина з кола стає новою «жабкою», а попередня «жабка» скаче по колу. Усі діти плескають у долоні та «квакають».

Вихователь: А тепер, діти, подивіться – ось лісова яблуня, а ось груша, а тут слива. Я покладу плоди цих фруктових дерев на тарілку, розріжу їх, щоб вони краще пахли, а ви їх понюхайте. Запам'ятали, що як пахне? А тепер заплющить очі та спробуйте впізнати фрукти, понюхавши їх. Я буду підходити до кожного з вас, а ви будете робити глибокий вдих носом і розпізнавати фрукти. Молодці, діти, вірно впізнали! Тепер можете їх скуштувати.

Вихователь: А ось подивіться (показує картинку), хто це сидить на дереві? Так, вірно, це – пташка з пташенятами. Вони зголодніли, і мама їх годує. Уявімо, що ви пташенята, а я ваша мама.

Вихователь іде по колу та «годує» зернятками «пташенят», а вони розкривають і закривають свої «дзьобики».

Вихователь: Ось налетів вітерець і пташки стали ховатися. Хлопці будуть вітерцем, а дівчата – пташками. Як заграє гучна музика, хлопці можуть бігати по кімнаті, а дівчата – ховатися у свої «гніздечка» (за стільцями). А як зазвучить тиха музика, хлопці сідатимуть на стільці, а «пташки» літатимуть. (Гра відбувається 2-3 рази). А тепер вітерець почав здувати пушинки з кульбабок. Діти, поздуваємо й ми. Хто це зробить краще? Наберіть повітря носом і сильно дуйте ротом. Молодці!

Вихователь: Діти, чуєте пісню вітру? У-у-у! Повторимо її всі разом. Дує тихий вітерець (діти тихенько гудуть), а тепер – сильніший (діти гудуть гучніше), а тепер – дуже сильний (діти гудуть дуже гучно). Вітер вщух... Зараз він хоче пограти з нами в гру «Скільки складів?». Він бере бубон і, підлітаючи до дерева, стукає кількість складів у назві цього дерева. Тож давайте і ми пограємо в цю гру. Кожен, на кого припаде останнє слово віршика, має назвати своє лісове дерево та плескати в долоні стільки разів, скільки складів у його

назві. (Роздає дітям картки із зображенням різних дерев: берези, дуба, клена, тополі, ялинки, каштана, верби).

Ми дерева називаємо,
В назвах їх склади складаємо.
Скільки вийшло – ти послухай
І швиденько нам постукай.

Діти плескають кількість складів.

Вихователь: А тепер відгадайте загадку:

Я кажу – воно за мною
Все повторює підряд.
Не один я – ти зі мною
Йдеш по лісу наугад.

Вихователь: Так, вірно, це – відлуння. Давайте і ми пограємо в гру «Відлуння».

Діти розподіляються на дві команди. Одна команда голосно вигукує фразу: «Який чудовий ліс!», а друга – тихо її повторює. Потім друга команда гучно вигукує: «Прекрасний день сьогодні!», а перша – тихенько її повторює.

Вихователь: А тепер самі щось вигадайте, скажіть ці слова й почувте їхнє відлуння. Довго блукали ми по лісу та вийшли на чудовий луг. Ось зайчик спить. Діти, нумо хороводити! Може зайчик прокинеться?

МИ НА ЛУГ ХОДИЛИ

Музика А. Філіпенка, вірші Т. Волгіної

Ми на луг ходили
І танок водили.
Ось так на лужку
Ми танок водили.

Спав там на горбочку
Зайчик в холодочку.
Ось так тихо спав
Зайчик в холодочку.

Ми будити стали –
В дудочки заграли:
Ту-ру, ту-ру, ту-ру-ру,

*діти йдуть по колу, у центрі сидить
«зайчик» і спить*

*діти, присівши, показують як спить
«зайчик»*

діти імітують гру на дудочках

В дудочки заграли.

Зайчика будили,

В барабани били:

Бум-бум, тра-та-та,

В барабани били.

Зайчик, прокидайся!

Швидше піднімайся!

Ось так, не лілуйсь,

Швидше піднімайся!

діти імітують гру на барабані

«Зайчик» скаче по колу та вибігає

із залу

Вихователь: До побачення, зайчику! Час і нам додому.

Діти під марш виходять із залу.

ЧАРІВНА ГАЛЯВИНА

Мета: удосконалювати вміння дітей грати й виконувати завдання в колективі однолітків; розвивати увагу, слух, дихання, артикуляцію, голос, пам'ять, мислення; виховувати інтерес до мовленнєвої діяльності, розвивати вміння долати недоліки мовлення.

Обладнання: конверти з завданнями, м'яч, бубон.

Хід заняття

Вихователь: Діти, сьогодні ми вирушаємо в подорож до Чарівної галявини, де всі тільки грають у різні ігри. А щоб туди потрапити, треба їхати казковим поїздом.

Діти йдуть по колу та, співаючи, ритмічно імітують рух коліс:

ПОЇЗД

Музика Н. Метлова, вірші Т. Бабаджан

Наш поїзд рушає,

Вагони біжать,

А в поїзді цьому

Малята сидять.

Чух-чух, чух-чух,

Чути стукіт коліс,

То наш тепловоз,

Він малечу повіз.

Та ось і зупинка,

Давайте гуляти!
А потім рушаймо
Ми знов мандрувати.

Вихователь: Ось ми й приїхали на Чарівну галявину. Діти, подивіться, що я знайшла в траві. Це – лист із правилами гри «Жмурки з бубном». Пропоную пограти, ховайтеся!

Вихователь: По галявині ходжу,
А дітей я не знайду.
Буду в бубон гучно грати,
Вийдуть дітки танцювати.

Діти танцюють під веселу польку, по закінченні музики вони ховаються.

Вихователь: Поки ви танцювали, я знову знайшла лист із правилами іншої гри, яка називається «Равлик». Обирає одну дитину, яка буде стояти посеред кола із заплющеними очами та має впізнати голос того, хто промовляє віршик:

Равлику-Павлику,
Висунь-но ріжки.
Дам тобі сливу й цукерку смачну,
Хто я? Вгадай за хвилину одну.

Той, хто голос «равлика» впізнав, стає «равликом».

Вихователь: Діти, подивіться, що це? Так це ж м'яч. Я знаю дуже цікаву гру з м'ячем, вона називається «Гарячий-холодний». Сідайте в коло та котіть один одному м'яча. Якщо м'яч називають «холодним», його треба ловити, а, якщо «гарячим» – одразу котіть його далі. Хто помилився, повинен підкинути м'яч вгору та спіймати його.

Вихователь: Вам сподобалось грати з м'ячем? Тоді ще з ним пограємо. (*Стоїть у центрі кола*). Я буду кидати комусь із вас м'яч, називаючи будь-який звук, а ви повинні зловити м'яч і сказати якесь слово із цим звуком.

Вихователь: А зараз покажіть мені, будь ласка, свої язички. Сьогодні вони стануть малярями. Я промовлятиму вірш, а ви ритмічно водіть язичком по піднебінню.

Треба стелю побілити,
Діти всі стараються.
Допомоги попросити?
Ні, самі справляються.

Вихователь: А тепер язичок буде рухатись як годинниковий маятник – ліворуч-праворуч.

Є годинник гарний в нас,
Ходить, ходить він весь час,
Дуже точно він іде,
Аж ніяк не відстає.

Вихователь: Діти, ваші годинники показують, що вже час відпочивати. Тож сідайте на стільчики. А скажіть, чи любите ви варення? Як ви облизуєте губки після того, як поїсте? От молодці! А тепер ще раз!

Вихователь: Діти, які комахи літають на галявині? Так, вірно, жуки, комарі, бджоли. Як зазвучить музика, що нагадує писк комара, «літайте» по галявині й пищіть як комарі. А, якщо музика зміниться, лягайте, рухайте ніжками та жужжіть як жучки. А тепер будемо бджілками, промовляйте за мною:

Так багато я літала, Дуже я втомилась. Тільки трохи відпочила, Всюди роздивилась.	<i>діти стоять у колі</i>
Подруг я собі знайшла, Весело нам стало. Я усіх малих комах В хоровод зібрала.	<i>діти присіли</i>

Вихователь: Пропоную поводити гарний хоровод.

ГАЛЯ ПО САДОЧКУ ХОДИЛА

Українська народна пісня

Галя по садочку ходила, Хусточку біленьку згубила. Ходить по садочку, блукає Хусточку біленьку шукає.	<i>діти рухаються по колу, а «Галя» – у протилежному напрямку; на слові «згубила» випускає хусточку з рук.</i>
--	--

Дитина, біля якої впала хусточка, піднімає її й ховає за спину.

Не журися, Галю, серденько,   *Галя» плаче в центрі кола,*
Ми знайшли хустину біленьку.   *діти звужують коло*
У садочку біля малини,
Під зеленим листом тернини.

*Розширюючи коло, діти промовляють: Ти хустинку пошукай,
Де сховали, відгадай.*

«Галя» шукає та, знайшовши, танцює з тим, хто ховав хусточку.

Вихователь: Діти, поки ми грали, дуже стемніло, навіть не видно нашого поїзда. Покличемо його, хай він до нас приїде.

Одна група дітей гучно кричить «Ау!», а друга – тихо гукає «Ау».

Вихователь: Поїзд нас почув і вже наближається.

Діти імітують рухи коліс і співають.

ГОЛУБИЙ ВАГОН

Музика В. Шаїнського

Простяглася піснею чудова путь
Крізь лани, байраки і лісок...
Радісно колеса нам відстукують:
«Цок- цок-цок, цок-цок, цок-цок, цок- цок!»

Приспів: Стрічками, стрічками
Колії звилися.
Все нам вважається,
Наче дивний сон.
Може, і справді нам
Це колись снилося –
Котиться, котиться
Голубий вагон.

Поїзд мчить і вся природа слухає,
Промайнула річка і лісок,
Наш вагон колесами відстукує:
«Цок- цок-цок, цок-цок, цок-цок, цок- цок!»

Приспів.

Мовленнєві сюжетні музично-ритмічні заняття

для дітей 6-го року життя

ПОДОРОЖ ДО ТЕАТРУ

Мета: розвивати координацію рухів, слухову увагу, мовний та фонематичний слух, дихання, голос, артикуляцію.

Обладнання: таз із водою, два паперових пароплави, світлофор, бубон, ковпак кухаря, аудіо запис опери «Червона шапочка».

Хід заняття

Вихователь: Діти, сьогодні ми відвідаємо театр, будемо слухати дитячу оперу «Червона шапочка». Але, щоб потрапити до театру, треба подолати чималий шлях. Згодні подорожувати? Ставайте всі в колону й рушаймо.

Звучить марш, вихователь стукає в бубон тихо, потім гучно, потім швидко. Діти відповідно йдуть на носочках, потім крокують, потім біжать.

Вихователь: Діти, попереду складний і небезпечний шлях. Тому, щоб страшні звірі не почули нас і не стали на перешкоді, будемо розмовляти пошепки: «Руки вгору, вниз, поверніться навколо себе, присядьте, пострибайте, біжіть».

Вихователь: Ось ми і втекли від небезпеки, але до театру ще далеко. Наш шлях пролягає через море. Скоріше сідайте на пароплави. Їх у нас два. Який пароплав краще гуде?

Дві групи дітей гудуть по черзі.

Вихователь: А який пароплав першим перепливе море?

Дві дитини сідають із двох боків таза з водою, де плавають два паперових човника. Дуючи кожен на свій човник, діти змагаються, хто першим піджене його до протилежного боку. Спершу вітер несильний – діти дують на звук «ф», потім посилюється – діти дують на звук «п», потім дують, витягнувши губи трубочкою.

Вихователь: Ось і берег. Ви, напевно, втомилися. Пропоную відпочити й пограти в кухаря, бо вже час їсти. Ставайте в коло. Сергійко буде ведучим. Візьми, будь ласка, ковпак і обери кухаря.

Грати в кухаря пора,
Починаймо, дітвора!
Кожен виходу чекай,
Про ковпак не забувай.
Якщо кухарем став ти,
Навкруги тобі іти.

Ведучий зупиняється й одягає ковпак на того, хто стоїть поруч. Обоє стають спиною один до одного та йдуть по колу назустріч одне одному під музику. Хто обійде коло першим, той виграв.

Вихователь: А тепер поїмо пиріжків, що спекла для нас Наталка.

Діти імітують ліплення пиріжків, ритмічно промовляючи під музику

А. Філіпенка «Пиріжки»:

Пекла Наталка пиріжки,
Пекла духмяні і смачні.
Ми за стіл всі сіли
Й пиріжки поїли (*діти імітують жування*).

Вихователь: Поки ви їли, ваш язичок втомився. А хочете почути казочку про нього?

Діти: Так.

Вихователь: Тоді уважно слухайте й робіть як я. Жив язичок у своєму будиночку. Прокинувся він вранці й виглянув за ворота (*висунули язик*), подивився вгору – чи світить сонечко, а потім вниз – чи нема калюж (*повертають кінчик язика вгору, вниз, праворуч, ліворуч*). Сподобалося язичку погода та захотів він погуляти. Трохи погуляв, втомився, зголоднів і вирішив поїсти, щоб сил набратися. Став молочко пити як киця (*відповідні рухи язиком*). Наївся, облизав губки, почистив зубки (*відповідні рухи язиком*) та став гратися. Сів на гойдалку й качався вгору-вниз. А потім катався на конику (*клацання*

кінчиком язика за верхніми зубами). Втомився язичок і пішов додому спати (язик сховали в роті й стулили губи).

Вихователь: Діти, тепер треба надіслати до театру повідомлення, щоб нас зустрічали біля входу (*промовляє фразу та плескає в долоні по складах: «Ми йдемо до театру, зустрічайте нас», а діти повторюють*).

Вихователь: Театр уже близько. Щоб стало веселіше, заспіваймо пісню.

ЙДЕМО НА СВЯТО

Музика П Козицького

Ми зібрали разом всіх малят,
Заспівали пісню дружно, в лад.
Квіти в подарунок несемо,
Швидко до театру ми йдемо.

Вихователь: Остання перешкода – треба правильно перейти дорогу. Для цього існує світлофор.

Щоб не сталося біди,
Подивись, перш, ніж іти.

Вихователь крейдою накреслює дорогу й перехід. Спершу показує червону картку – діти промовляють початок вірша, потім жовту – діти промовляють наступні рядки, а потім зелену – діти переходять дорогу, промовляючи останні рядки вірша:

Червоне світло світить –
Стій на місці, не ходи.
Як побачиш жовте світло,
Приготуйсь, але не йди.
А зелене – йди сміливо,
Швидко, весело, красиво.

Вихователь: Нарешті ми добралися до театру. Скоріше, бо вже дзвенить третій дзвінок.

Діти сідають на стільчики та слухають аудіо запис уривків дитячої опери «Червона шапочка».

Вихователь: Опера закінчилася, поаплодуємо акторам. Час повертатися додому.

Діти, крокуючи під марш, виходять із залу.

ДІМ ДЛЯ ЛЯЛЬКИ

Мета: розвивати почуття ритму, голос, чисте інтонування, розширювати словниковий запас, виховувати почуття допомоги, ініціативу, спостережливість, бажання правильно говорити.

Обладнання: іграшкові меблі, посуд, овочі, фрукти, м'яч, лялька, картки з зображенням хвостів різних тварин, предметів, напоїв.

Хід заняття

Вихователь: Діти, пропоную сьогодні піти в гості до ляльки. Вона запросила нас до себе на новосілля.

Діти під марш ідуть по залу, потім стають у коло й співають пісню:

БУДУЄМО ДІМ

Музика Т. Шутенко, вірші М. Познанської

Для матр'юшки лялі

Дім ми збудували –

Отакий високий

показують руками

Отакий широкий!

Лялька в дім заходить

вихователь з лялькою стоїть посеред

І танок заводить.

кола, діти плескають в долоні

Хусточку тримає,

Діткам всім махає.

Вихователь: У ляльки є дім, але в ньому немає ні меблів, ні посуду. Давайте допоможемо їй принести всі речі в дім.

Одна дитина переносить зі стола на стілець іграшкові меблі, а друга – іграшковий посуд. По закінченні гри діти коментують свої дії.

Вихователь: А тепер допоможемо ляльці принести продукти до святкового столу.

Одна дитина складає в миску овочі, а друга, називаючи фрукти, – у вазу.

Вихователь: Лялька запросила в гості ще й лісових мешканців. Що ж треба приготувати гостям?

Діти відповідають, плескаючи по складах.

Вихователь: Ведмедику?

Діти: Мед.

Вихователь: Білочці?

Діти: Горішки.

Вихователь: Лисиці?

Діти: Рибу.

Вихователь: Зайцям?

Діти: Капусту.

Вихователь: Їжачку?

Діти: Гриби, яблука.

Вихователь: А ось і гості збираються. Хто до нас прийшов?

Вихователь показує дітям картки з зображенням хвостів різних тварин.

Діти відповідають повним реченням: «це – хвіст собаки», «це – хвіст півня» тощо.

Лялька: Любі гості, пригощайтесь. А що ви хочете пити?

Вихователь роздає дітям картки з зображенням різних напоїв. Діти відповідають по черзі повним реченням: «я хочу випити молока», «я хочу випити узвару» тощо.

Лялька: Всі наїлися й напилися? А зараз будемо розважатися. Запам'ятаймо цю лічилочку:

Ми навчились рахувать,
Раз, два, три, чотири, п'ять.
Рахували до п'яти,
Гру почнеш сьогодні ти.

Лялька: На кого випало останнє слово, той – ведучий.

Діти стоять у колі, а ведучий із м'ячем ходить по колу й промовляє: «риби, птахи, звірі...». Зупинившись біля когось, кидає йому м'яч, а той має назвати якусь рибу, або птаха, або звіра.

Лялька: А тепер пограймо в гру «Риби». Усі ставайте в один бік кімнати, а «рибак» – посередині.

*Вихователь: В море я сітки закинув,
Щоб спіймати там рибину,
А спіймалась золота.
Зветься рибка як ота?*

Лялька: Усі тікайте від рибака!

Той, кого спіймали, називає рибу.

Вихователь: Діти, у нашої ляльки багато подарунків. Як ви гадаєте, що кому потрібно?

Вихователь показує картку з зображенням предмету, а діти – картку, що зображує відповідь.

Вихователь: Літак?

Діти: Пілоту.

Вихователь: Швейна машинка?

Діти: Швачці.

Вихователь: Автомобіль?

Діти: Водію.

Вихователь: Книга?

Діти: Учніві.

Вихователь: Лопата?

Діти: Селянинові.

Вихователь: А тепер лялька загадає вам загадки:

*Вдень у небі гуляє,
А ввечері на землю сідає. (Сонце)*

*Вдень блідніє,
А вночі світить та не гріє. (Місяць)*

*Звечора вмирає,
А вранці оживає. (День)*

Літом одягається,

А зимою одежі цурається. (*Дерево*)

День прибуває...
Коли це буває? (*Весною*)

Голі поля, мокне земля, дощ поливає...
Коли це буває? (*Восени*)

Віхола гуляє...
Коли це буває? (*Взимку*)

Вихователь: Діти, напевно, лялька вже втомилася. Хай вона відпочиває, а нам час додому. Щоб веселіше було вертатися, заспіваймо пісеньку про сьогоднішній чудовий день.

ЩАСЛИВИЙ ДЕНЬ

Музика М. Красєва, вірші М. Івенсен

1. Ми сонечку сказали:
«Світи й проміння лий,
Щоб скрізь пташки співали,
Конвалії цвіли».

2. І все, як ми хотіли,
У день такий збулось –
Пташки навкруг дзвеніли
І сонечко лилось.

Діти під марш виходять із залу.

БУРАТИНО В ГОСТЯХ У ДІТЕЙ

Мета: розвивати загальну й дрібну моторику, пам'ять і логічне мислення; розширяти обсяг словникового запасу й розуміння мови, складати речення за картинкою.

Обладнання: картинки, м'яч, ковпак Буратіно.

Попередня робота: підготувати дитину на роль Буратіно.

Хід заняття

Діти під марш заходять до залу.

Вихователь:

Раз-два, раз-два,
Замигтіли п'ятки,
Як чудово босоніж
Бігать в час зарядки.

діти бігають по колу

Раз-два, раз-два,
Замигтіли п'ятки.

Вихователь іде попереду дітей і показує їм рухи, які вони повторюють: ідуть по колу спочатку на внутрішньому, потім на зовнішньому боці ступні ніг, промовляючи вірш:

По льоду пінгвін іде,
Пінгвінят своїх веде,
По дорозі тій ідуть
Та на кригу не впадуть.

Вихователь: Діти, повторюйте за мною:

Спочатку буду я маленьким	<i>діти сідають наприсядки</i>
І до колінок притулюсь,	
А потім стану я великим	<i>діти піднімаються й тягнуть руки</i>
І вмить до стелі дотягнуся.	<i>вгору</i>

Хтось стукає.

Вихователь: Хто там?

Заходить хлопчик, який виконує роль Буратіно.

Буратіно: Куди я потрапив?

Вихователь: У дитячий садок.

Буратіно: Як же я міг тут опинитися? Я йшов до Мальвіни та, мабуть, заблукав. Але мені тут подобається. Можна я залишуся з вами?

Діти: Можна.

Вихователь: Буратіно, твій язичок дерев'яний? Тобі, мабуть, складно розмовляти. А наші діти вміють вправно працювати язичками.

Артикуляційні вправи

«КОНЯЧКА» – притиснути кінчик язика до піднебіння й клацнути ним.

Цок-цок-цок, біжать конячки,
Дуже весело біжать.
Як малечу покатають,
Будемо їх годувать.

«ГОЙДАЛКА» – напруженим кінчиком язика тягнутися то до носа, то до піднебіння.

Ми на гойдалці гойдались
Вгору-вниз, вгору-вниз.
Дуже жваво ми гойдались,
Покатались, зупинись!

«СМАЧНЕ ВАРЕННЯ» – облизати верхню губу й сховати язик у рот.

Ах, яке смачне варення,
Забруднились губи всі.
Язичком ми поведемо
І варення підберемо.

«ДУДОЧКА» – діти співають:

Ду-ду, ду-ду, дудочка,
Ду-ду, ду-ду, ду.
Ось заграла дудочка,
Ту-ру, ту-ру, ру.

Буратіно: Молодці, діти! Я, напевно, так не зможу, але вдома обов'язково потренуюся, щоб уміти краще говорити. У мене є м'яч, проте я не знаю, як із ним можна грати.

Вихователь: Дуже просто, зараз ми тебе навчимо.

Діти передають м'яч одне одному.

Вихователь: А тепер пограємо в гру з м'ячем, яка називається «Чиї речі».

Вихователь: кидаючи м'яч якійсь дитині, каже: «Окуляри»...

Дитина: ловить м'яч і відповідає: «Для бабусі».

Вихователь: Сукня...

Дитина: Для дівчинки.

Вихователь: Піджак...

Дитина: Татусеві.

Вихователь: Капелюх...

Дитина: Дідусеві.

Вихователь: Буратіно, а ти вмієш плескати в долоні?

Буратіно: Умію.

Вихователь: Тоді разом із дітьми, будь ласка, плескай стільки разів, скільки складів у словах, що я скажу (мама, машина, стіл, стілець, шафа, м'яч).

Буратіно: Мені дуже сподобалась ця гра. А тепер пропоную пограти в гру, що називається «Як ми одягаємось». Скажіть тихенько на вухо вихователю назву будь-якої речі. А тепер послухаємо, що з цього вийшло.

Вихователь говорить: «Збирався Івасик на прогулянку та на голову одягнув...» – і показує на будь-яку дитину, яка має назвати річ, що повідомляла вихователю, наприклад, «штани». Можуть утворюватися кумедні варіанти речень.

Вихователь: Дуже весела твоя гра, Буратіно! А тепер пограємо з нашими пальчиками.

Хто б замок відкрити зміг?

Хто би нам тут допоміг?

Покрутили, потягнули,
Ще й постукали...й відкрили.

*діти рухають пальцями рук, які
складені в «замок»*

Буратіно: Дуже цікава гра. А зараз я покажу вам гру, якої мене навчила Мальвіна. Ця гра називається «Мікрофон». Мальвіна дивиться на своїх друзів і говорить в мікрофон: «Увага, увага! Загубилася дівчинка з білою стрічкою на голові, одягнена в червоний джемпер і картату спідницю. Хто знає, як її звуть?». Давайте і ми так пограємо.

Діти відгадують про кого говорить Буратіно.

Буратіно: А ще ми з нашими друзями любимо грати в гру «Кури та кішка». Це дуже цікава гра. Я буду «куркою», а вихователь – «кішкою». Повторюйте за мною:

1. Вийшла курка на подвір'я,
Розпушила вона пір'я.
І курчатам – ко-ко-ко,
Наказала – ко-ко-ко:

2. «Не ходіть далеко, ні,
Сидить кішка на вікні».
Кішка очі розтуляє
І курчат наздоганяє.

Вихователь під музику намагається наздогнати дітей, які тікають від неї. Кого наздогнала, той має сказати слова зі звуком «К».

Вихователь: А тепер перевіримо, чи знаєте ви, де що росте. Хто швидше дасть відповідь – діти чи Буратіно?

Вихователь показує картинку та говорить: «Ромашки ростуть у...». Хтось відповідає: «лузі».

Вихователь: Яблука ростуть...

Хтось: На яблуні.

Вихователь: Морква росте...

Хтось: На грядці.

Вихователь: Молодці, діти! А яких ви знаєте птахів, риб і тварин? Я буду кидати комусь із вас м'яч і говорити: «вода», чи «небо», чи «земля», а ви будете відповідати, хто там живе. А якщо скажу: «вогонь» – підстрибніть.

Буратіно: А ви знаєте, діти, я не зовсім правильно вмію говорити, а Мальвіна робить мені зауваження за це. Я казав їй: «Квіти стоять на вазі», а вона говорить: «Ти неправильно кажеш». Допоможіть мені, будь ласка. Як треба правильно казати цю фразу?

Діти виправляють помилки в наступних фразах: «ми йдемо на кіно», «ми граємо на м'яч», «у підлозі лежить ковдра», «у дереві ростуть груші».

Буратіно: Діти, а чи вмієте ви рахувати? Я йшов до вас лісом і назбирав декілька шишок. Скільки їх тут? (Показує картинку). Потім побачив зайченят. Скільки їх? (Показує картинку). А потім прилетіли ворони. Скільки їх? (Показує картинку).

Діти відповідають повним реченням.

Буратіно: Молодці, діти! Я дуже задоволений, що потрапив до вас у гості. Ви мене багато чому навчили, та і я вас дечому теж. Піду додому й про все розповім Мальвіні. Проведіть мене трохи, а щоб стало веселіше, заспіваймо пісню про ваш дитячий садок.

Діти співають, ходячі по колу. Під час приспіву зупиняються й плескають в долоні.

ДИТЯЧИЙ САДОК

Музика А. Філіпенка, вірші Т. Волгіної

Вранці наш дитячий сад
Діток зустрічає,
Наче друзів, тут малят
Іграшки чекають.

Приспів: Синій м'яч, гарний м'яч,
Ляльки, ведмежата...
Рідний сад, рідний сад
Люблять всі малята.

Ми водили хоровод,
Голубів кормили,
Поливали свій город,
Пісеньку учили.

Приспів.

Вихователь: До побачення, Буратіно. Передай вітання Мальвіні. Приходь до нас ще.

Завдання та запитання для самоконтролю:

1. Назвіть освітньо-практичні напрями роботи з дітьми, у яких є вади мовлення.
2. Уточніть, над чим слід працювати, виконуючи вправи для розвитку ритмічної ходьби та орієнтації у просторі.
3. Сформулюйте мету ігор для регуляції м'язового тону та координації мовлення з рухами.
4. Назвіть розвитку яких процесів сприяють вправи для активізації зорової уваги. Наведіть приклади вправ.
5. Сформулюйте мету ігор для розвитку слухової уваги. Наведіть приклади ігор.
6. Укажіть, який зв'язок існує між розвитком мовлення і розвитком дрібної моторики пальців рук.
7. Назвіть якості, які виховують у дитини під час рухливих ігор.
8. Визначить роль музичного супроводу під час опрацювання ігор.
9. Доведіть, у чому полягає суть мовленнєвих сюжетних музично-ритмічних занять із дошкільниками.
10. Назвіть основну мету музично-ритмічних занять у закладах дошкільної освіти.
11. Розкрийте, що є підґрунтям правильного розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
12. Розкрийте зміст музично-ритмічних занять для дітей третього і четвертого років життя.
13. Назвіть основну складову музично-ритмічних занять для дітей п'ятого і шостого років життя.
14. Визначте роль музичного керівника у проведенні мовленнєвих сюжетних музично-ритмічних занять.

ПІСЛЯМОВА

Даний навчально-практичний посібник відповідає критеріям сучасного погляду на розвиток дитини відповідно до її вікових особливостей, розкриває зміст і напрями музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Опанувавши викладений освітньо-практичний матеріал та методичні рекомендації щодо його опрацювання, здобувачі мистецької освіти зможуть здійснювати музичний розвиток дітей згідно програмних вимог, сприяти удосконаленню їх рухової активності, координації рухів із мовленням, оволодінню навичками співу, розвитку слухової й зорової уваги, а також уникнути методичних помилок під час проведення музичних занять.

Розвиток музичних здібностей і формування основ музичної культури слід розпочинати в дошкільному віці. Відсутність повноцінних музичних вражень у дитини складно надолужити згодом. Спираючись на традиційні форми та засоби музичного виховання, майбутні фахівці отримуватимуть освітню базу для практичної діяльності, поширюватимуть свої творчі можливості щодо змісту та структури інтегрованих музично-практичних занять.

Опанування музично-ритмічним матеріалом для дітей із мовленнєвими порушеннями сприятиме формуванню професійно-ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців, розвитку інструментальних навичок, творчих здібностей.

Вважаємо, що різноманітний за змістом навчально-ігровий матеріал, яскраво представлений музичним керівником, сприятиме створенню педагогічних умов, що поширюватимуть світогляд дітей, корегуватимуть їхній емоційний стан, дадуть поштовх для всебічного розвитку та подолання психофізичних негараздів.

Сподіваємось, що даний навчально-методичний посібник зацікавить майбутніх музичних керівників закладів дошкільної освіти та викладачів мистецьких дисциплін закладів передвищої й вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Розвиток теорії та практики дитячої гри. Сторінки історії. *Дошкільне виховання*. 2001. № 7. С. 18-19.
2. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч.-метод. посіб. для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. Київ : Кондор, 2008. 272 с.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ : Світич, 2009. 403 с.
4. Бугастова І А. Гра, як засіб підготовки дитини до школи. Київ : Журнал для батьків. 2001. № 1. С. 17-19.
5. Завязун Т. Цілеспрямована ігрова діяльність дошкільника – запорука успішного навчання в школі : зб. наук.-метод. пр. Житомир : Видавництво ЖДУ імені Івана Франка. 2013. С. 70-72.
6. Зайченко І. В. Ушинський К. Д. – засновник вітчизняної наукової педагогіки. *Використання педагогічної спадщини основоположника вітчизняної наукової педагогіки К. Д. Ушинського в інноваційній розбудові сучасної школи*: матеріали наук.-практ. конференції, присвяченої 185-річчю від дня народження К. Ушинського, 13 травня 2008 р. / Новгород-Сіверський, 2008. С. 44.
7. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т імені Г. Сковороди». Київ : Фенікс, 2008. 497 с.
8. Кудикіна Н. В. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності дітей. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти : навч.-метод. посіб. Київ : ВД «Слово», 2010. С. 11-25.
9. Кукловська В. Г. Музично-ритмічні рухи в дитячому садку : навч. вид. Київ : Музична Україна, 1990. 60 с.

10. Ланцюженко З., Шкільник С., Бешапошнікова Т. Веселі руханки. Тернопіль : Підручники і посібники, 2015. 80 с.
11. Макаренко А. С. Гра : твори: в 7 т. Київ: Радянська школа, 1954. Т.4. С.428.
12. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза, 2016. 88 с.
13. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
14. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : монографія. Харків : Ранок, 2014. 547 с.
15. Пономарьова Г. Ф. Шляхи розбудови інклюзивного освітнього середовища: досвід підготовки майбутніх фахівців у Харківській гуманітарно-педагогічній академії. *Вища школа № 5*, 2019. С. 48-53.
16. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ЗДО на засадах наступності та перспективності. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 37. Т. 1. С. 351-356.
17. Розвиток дрібної моторики рук, як засіб розвитку мовлення у дітей URL : <http://www.ircvozesen.pp.ua/> (дата звернення 05.02.2023).
18. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т.3. С. 95-98, 176-185.
19. Федяєва В. Л. Питання дошкільного виховання у науковій спадщині Єфіма Аркіна. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон : Айлант, 2011. Випуск 58. Частина I. С. 24-29.
20. Шкільник С. Я., Ланцюженко З. Д. 100 розвивальних логопедичних ігор і вправ : метод. видання для роботи з дітьми 5-6 років. Харків : Ранок. 2008. 54 с.

21. Школьник С. Я., Ланцюженко З. Д. Музичні пальчикові сюжетні ігри для дошкільнят. Харків : Ранок. 2007. 63 с.

22. Школьник С. Я., Агеєнко Т. А. Веселі пальчики : навч. видання для занять з дітьми 5-6 років. Харків : ТОВ «Торнадо». 2005. 16 с.

23. Школьник С. Я. Мовні віршовані ігри та вправи. Харків : ТОВ «Торнадо». 1999. 79 с.

24. Школьник С. Я. Подорож до країни Гра : збірник мовних музично-ритмічних занять для дітей 3-4 років. Харків : Світ дитинства, 2003. 72 с.

25. Школьник С. Я. Подорож чарівним лісом : збірник мовних музично-ритмічних занять для дітей 5-6 років. Харків : Світ дитинства, 2003. 96 с.

Інтернет-ресурси

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : http://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/zakoni/zakon-ukraini-pro-visu-osvitu-vid-1-lipna-2014-roku-no-1556-vii. (дата звернення: 12.02.2023).

2. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо доступу до освіти дітей із особливими потребами : Закон України від 06.09.2018 № 2541-VIII. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19. (дата звернення: 08.02.2023).

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами від 20.12.2018 № 2661- VIII). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 03.02.2023).

ДОДАТКИ

Важливу роль під час опрацювання з дітьми ігор та вправ відіграє музичний супровід, який допомагає розкрити художній образ, емоційно налаштовує на його сприймання, ритмізує рухи, розвиває творчі здібності.

Музично-ритмічні рухи відбуваються під марш, вальс або польку. Марш є основним видом рухів з метою відпрацювання гарної постави, координації, легкості кроку, укріплення м'язів, створення піднесеного настрою. Під музику польки відпрацьовують крок польки, стрибки, легкий біг. Під вальс діти люблять робити імпровізаційні рухи, вправи та кружляння, танцюють танець сніжинок, намистинок. Слід розрізнити характер виконання цих творів під час сприймання музики дітьми, де твір звучить як концертний, та під час опрацювання музично-ритмічних рухів, де вальс або полька є супроводом.

Полегшена редакція музичних творів, яка подана у навчально-методичному посібнику, не впливає на художню цінність музики, а дає змогу музичному керівникові під час гри спілкуватись з дітьми, більш яскраво акцентувати сильну долю, звертати увагу на рухи, підкреслювати зміну частин люфт-паузою тощо. Надані вальси та польки є різними за характером, що є зручним для відпрацювання різноманітних темпів руху, використання для супроводу зарядки, фізкультхвилинок.

Майбутнім фахівцям слід звертати увагу на те, щоб найбільш яскраво, художньо та переконливо передати характер та зміст твору: головним є виразність виконання мелодії та чіткість ритму. Музика, яка супроводжує ігри та вправи, забарвлює заняття, розвиває емоційність сприймання твору, почуття ритму, відчуття музичної форми, музичну пам'ять. Це приносить дітям радість, сприяє удосконаленню їх рухів, розвиває точність, спритність, артистизм.

Пісні, надані у навчально-методичному посібнику, використовуються під час проведення мовленнєвих сюжетних музично-ритмічних занять.

МАРШ

МАРШ

Музика Є. Юцевича

Рухливо

The musical score is written for piano and consists of four systems. Each system has two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The time signature is 2/4. The first system begins with a forte 'f' dynamic marking. The melody in the treble staff is composed of quarter notes, while the bass staff features a rhythmic accompaniment of eighth and sixteenth notes. The second system features a long slur over the first two measures of the treble staff. The third system continues the rhythmic pattern. The fourth system concludes with a final cadence in the treble staff.

МАРШ

Музика О. Тілічевої

Рухливо

The first system of the musical score is written for piano in 2/4 time. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff begins with a dynamic marking of *f* (forte) and contains a series of chords and melodic fragments. The bass staff provides a simple accompaniment of eighth notes. A first ending bracket spans the final two measures of the system, with a dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) and the instruction *non legato*.

The second system continues the piece. It features a treble and bass clef. The treble staff has a first ending bracket over the last two measures, marked with a '1.' and a dynamic marking of *f*. The bass staff continues with its accompaniment.

The third system is similar to the second, with a treble and bass clef. It includes a first ending bracket in the treble staff, marked with a '1.' and a dynamic marking of *f*.

The fourth system concludes the piece. It features a treble and bass clef. The treble staff has a second ending bracket over the last two measures, marked with a '2.'. The system includes dynamic markings of *f* (forte) and *f* (forte) in the treble staff.

МАРШ

Музика І. Кишка

Весело

The musical score is written for piano and consists of five systems. The key signature is G major (one sharp) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Весело' (Allegretto). The first system begins with a forte (*f*) dynamic. The second system continues the melody and accompaniment. The third system features a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The fourth system returns to a forte (*f*) dynamic. The fifth system concludes the piece with a repeat sign.

МАРШ

Музика Є. Парлова

Бадьоро

mf

МАРШ

Музика М. Раухвергера

В темпі маршу

f

1. 2.

Конец

СВЯТКОВИЙ МАРШ

Музика Я. Мединя

The musical score is presented in four systems, each consisting of a grand staff (treble and bass clefs). The first system begins with a forte (*f*) dynamic marking. The melody in the right hand is characterized by eighth-note patterns and rests, while the left hand provides a steady accompaniment with chords and single notes. The piece concludes with a double bar line at the end of the fourth system.

МАРШ

Музика М. Раухвергера

В темпі маршу

The musical score is written for piano in 2/4 time. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a dynamic marking of *f*. The first system consists of five measures. The second system contains two first endings, labeled '1.' and '2.', followed by a double bar line and the word 'Конец' (The End). The third system continues the melody and accompaniment for five more measures.

МАРШ

Музика М. Робера

Весело

The musical score is written for piano in 2/4 time. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (Bb), and a dynamic marking of *mf*. The first system consists of five measures. The second system continues the melody and accompaniment for five more measures, ending with a double bar line and a repeat sign (two dots and a vertical line).

МАРШ

Музика Ф. Козицького

В темпі маршу

The musical score is written for piano and consists of three systems. Each system contains a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The first system begins with a forte dynamic marking 'f'. The melody in the treble staff is a simple march tune, and the bass staff provides a steady accompaniment of chords and single notes.

СВЯТКОВИЙ МАРШ ДЛЯ МАЛЯТ

Музика О. Тілічеєвої

Помірно

simile

МАРШ

Музика А. Філіпенка

Бадьоро

The musical score is written for piano in 2/4 time, featuring a key signature of one flat (B-flat). It consists of five systems of two staves each. The first system begins with a forte (*f*) dynamic. The second system is marked mezzo-forte (*mf*). The third system includes a forte (*f*) dynamic. The fourth system features fortissimo (*ff*) and forte (*f*) dynamics. The fifth system concludes the piece with a final cadence.

МАРШ

Музика Ф. Надененка

В темпі маршу

The musical score is written for piano and consists of three systems of music. Each system contains a grand staff with a treble clef on the upper staff and a bass clef on the lower staff. The key signature is G major (one sharp) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'В темпі маршу'. The first system contains 8 measures. The second system contains 8 measures. The third system contains 8 measures, with a first ending (marked '1.') and a second ending (marked '2.'). The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

ВАЛЬСИ
ВАЛЬС КИЦІ

Додаток Б.

Музика В. Золотарьова

Помірно

Musical score for 'Вальс Кіці' (Waltz Kity) by V. Zolotarova. The score is in 3/4 time and consists of two systems. The first system begins with a *mf* dynamic marking. The second system concludes with a *mp* dynamic marking. The music features a melody in the right hand and a bass line in the left hand.

ВАЛЬС

Музика І. Кишка

Рухливо

Musical score for 'Вальс' (Waltz) by I. Kyshka. The score is in 3/4 time and consists of three systems. The first system begins with a *mf* dynamic marking. The second system includes a *mp* dynamic marking. The third system concludes with a *mf* dynamic marking. The music features a melody in the right hand and a bass line in the left hand.

АНГЛІЙСЬКА НАРОДНА МЕЛОДІЯ

Помірно

The first system of the musical score for 'АНГЛІЙСЬКА НАРОДНА МЕЛОДІЯ' is written in 3/4 time. The treble clef part begins with a *mf* dynamic. The bass clef part provides a simple harmonic accompaniment with chords and moving lines.

The second system continues the piece. The treble clef part features a dynamic change from *p* to *f*. The bass clef part continues with its accompaniment.

The third system concludes the piece. The treble clef part ends with a *p* dynamic. The bass clef part provides a final accompaniment.

ОСІННІ МРІЇ

Музика А. Рейдермана

Помірно

The first system of the musical score for 'ОСІННІ МРІЇ' is in 3/4 time with a key signature of one flat. The treble clef part starts with a *mf* dynamic. The bass clef part features a complex accompaniment with chords and moving lines, including some slurs.

The second system continues the piece. The treble clef part features a *p* dynamic. The bass clef part continues with its complex accompaniment, including slurs and dynamic markings.

ВІТРЯК

Музика Т. Ломової

Рухливо

p

mf *cresc.*

f *dim.* *rit.* *mp*

В РИТМІ ВАЛЬСУ

Музика І. Кишка

Виразно

The first system of musical notation is in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of two staves. The upper staff features a melodic line with a series of eighth and quarter notes, some beamed together, and is marked with a mezzo-piano (*mp*) dynamic and a crescendo hairpin. The lower staff provides a harmonic accompaniment with chords and single notes.

The second system continues the piece. The upper staff has a melodic line with a mezzo-forte (*mf*) dynamic, followed by a mezzo-piano (*mp*) section. The lower staff features a bass line with chords and single notes, including a piano (*p*) dynamic marking.

The third system concludes the piece. The upper staff has a melodic line with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The lower staff features a bass line with chords and single notes, ending with a final chord.

ВАЛЬС

Музика Т. Ломової

Рухливо

mf

rit.

a tempo

The musical score is written for piano in 3/4 time. It consists of four systems of music. The first system is marked 'Рухливо' (Allegretto) and 'mf' (mezzo-forte). The second system continues the piece. The third system is marked 'rit.' (ritardando) and 'a tempo'. The fourth system concludes the piece with a double bar line.

ВАЛЬС

Музика А. Тедеман

Помірно

The musical score is written for piano and consists of five systems of music. Each system contains a grand staff with a treble and bass clef. The key signature is D major (two sharps) and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato). The dynamics are marked as follows: *mf* (mezzo-forte) at the beginning of the first system, *mf* at the beginning of the third system, *mp* (mezzo-piano) at the beginning of the fifth system, and *p* (piano) at the end of the fifth system. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and dynamic hairpins.

ВАЛЬС

Музыка Р. Бергера

А Повільно

First system of musical notation for section A, measures 1-4. The music is in 3/4 time with a key signature of two sharps (F# and C#). The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The first measure starts with a piano (*p*) dynamic. The right hand features a melodic line with slurs and ties, while the left hand provides a simple harmonic accompaniment.

Second system of musical notation for section A, measures 5-8. The melodic line in the right hand continues with slurs and ties, and the left hand accompaniment remains consistent.

Third system of musical notation for section A, measures 9-12. The right hand has a more active melodic line with slurs and ties, and the left hand accompaniment continues.

Б

First system of musical notation for section B, measures 13-16. The music is in 3/4 time with a key signature of two sharps. The dynamic is marked *mf* (mezzo-forte). The right hand has a steady melodic line, and the left hand has a simple accompaniment.

Second system of musical notation for section B, measures 17-20. The right hand has a melodic line with slurs and ties, and the left hand accompaniment continues. The system ends with a first ending (1.) and a second ending (2.) marked above the staff.

ВАЛЬС

Музыка Г. Фауст

А Легко

mp

Б

mf

mp

МОЛДАВСЬКИЙ ВАЛЬС

Музика М. Ніколаєва

A *Пожвавлено*

mf

Б

mp *mf*

mp

p

The image shows a piano score for a waltz in 3/4 time, key of B-flat major. It is divided into two systems, A and B. System A consists of two staves of music. The first staff begins with a box containing the letter 'A' and the tempo marking 'Пожвавлено' (Allegretto). The second staff begins with a box containing the letter 'Б'. System B also consists of two staves of music. The first staff of system B begins with a box containing the letter 'Б'. The score includes various musical notations such as notes, rests, slurs, and dynamic markings: *mf*, *mp*, and *p*. The piece concludes with a double bar line.

ПОЛЬКИ

Додаток В.

ПОЛЬКА

Українська народна мелодія

Не дуже швидко

mf

This musical score is for a Polish folk melody in 2/4 time. It consists of two systems of piano accompaniment. The first system is marked 'mf' and 'Не дуже швидко'. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The key signature has one flat (B-flat). The melody features a mix of eighth and quarter notes with some slurs and accents.

ЕСТОНСЬКА НАРОДНА МЕЛОДІЯ

A Швидко

mf

Б

f

mf *mp*

This musical score is for an Estonian folk melody in 2/4 time. It is divided into two parts, A and B. Part A is marked 'Швидко' and 'mf'. Part B is marked 'f'. The score includes first and second endings. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The key signature has one flat (B-flat). The melody features a mix of eighth and quarter notes with some slurs and accents.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МЕЛОДІЯ

А Швидко

Б

ТАНЕЦЬ ПАРАМИ

Музика М. Сатуліна

Легко, весело

ЧЕСЬКИЙ НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ ПАРАМИ

А Швиденько

f

mf

1. 2.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МЕЛОДІЯ

А Не дуже швидко

p

mf

mf

mf

1. 2.

ТАНЕЦЬ З БУБНАМИ

Сілезька народна мелодія

Весело

f

mf

f *mf*

ПОЛЬКА

Музика Т. Шутенко

А Рухливо

mf

mf

Б

ТАНЕЦЬ З ІГРАШКАМИ

Музика Р. Равін

А Швидко

mf

Б

p

1. 2.

1. 2.

ПОЛЬКА

Музика А. Філіпенка

А Рухливо

First system of musical notation for section A. It consists of a grand staff with a treble clef and a bass clef. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The music is marked *mf*. The treble staff contains a melody with eighth and sixteenth notes, while the bass staff provides a simple accompaniment of quarter notes.

Second system of musical notation for section A. The treble staff features a more complex melody with slurs and accents, marked *mp*. The bass staff continues with quarter notes. The system concludes with the word *Fine*.

Б

First system of musical notation for section B. The treble staff has a melody with slurs and accents, marked *p*. The bass staff continues with quarter notes. The system ends with a fermata over the final note.

Second system of musical notation for section B. The treble staff has a melody with slurs and accents, marked *mf*. The bass staff continues with quarter notes. The system concludes with the instruction *D.C. al Fine*.

ЛЯЛЬКИ, ЩО ТАНЦЮЮТЬ

Музика Т. Шуть

Весело

The musical score is written for piano in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems of two staves each. The first system begins with a *mf* dynamic marking. The second system includes a *f* dynamic marking and a *Fine* instruction. The third system concludes with a *D.C. al Fine* instruction. The melody in the right hand features eighth-note patterns and rests, while the left hand provides a steady accompaniment of eighth notes.

НОВОРІЧНА ПОЛЬКА

Музика А. Александрова

Жваво

mf
non legato

f *dim.*

p *cresc.*

f *dim.*

f

МУЗИЧНИЙ СУПРОВІД ДО ІГОР І ВПРАВ

ПО ДОРОЗІ ЖУК, ЖУК
Українська народна мелодія

Обробка В. Зентарського

Помірно швидко

The image displays a piano accompaniment score for the Ukrainian folk melody "PO DOROSI ZHUK, ZHUK". The score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of three systems of music, each with a treble and bass clef staff. The first system begins with a dynamic marking of *mf*. The melody in the treble clef is characterized by eighth-note patterns, while the bass clef provides a steady accompaniment of eighth notes. The piece concludes with a double bar line at the end of the third system.

ЖУКИ

Українська народна мелодія

Обробка Л. Вишкарьова

Швидко, легко

The musical score is written for piano in 2/4 time, featuring a key signature of one sharp (F#). It consists of four systems of music. The first system includes a treble and bass clef with a *mp* dynamic marking. The second system continues the melody and accompaniment. The third system features a *mf* dynamic marking and includes a first ending bracket with a repeat sign. The fourth system concludes the piece with a final cadence. The score includes various musical notations such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings.

ТАНЕЦЬ ДІВЧАТОК І ЗАЙЧИКІВ

Музика А. Філіпенка

В темпі польки

The musical score is written for piano and consists of four systems. Each system has a treble and bass clef staff. The key signature is D major (two sharps) and the time signature is 2/4. The first system is marked with a dynamic of *mf* and a section letter 'A'. The second system is marked with a dynamic of *p*. The third system is marked with a dynamic of *mf*. The fourth system is marked with a dynamic of *f*. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together, and includes dynamic markings and articulation symbols like accents and slurs.

ПРОГУЛЯНКА І ДОЩИК

Музика М. Раухвергера

Не поспішаючи
Не спеша

1

mf

Швидко
Быстро

2

mf

p *ppp*

ТАНЕЦЬ-ЗАПРОШЕННЯ
Українська народна мелодія

Не поспішаючи

The musical score is written for piano in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems of staves. The first system, labeled 'A', features a melodic line in the right hand with accents and a bass line in the left hand. The second system, labeled 'B', shows a more rhythmic accompaniment with chords and eighth notes in both hands, marked with a forte 'f' dynamic. The third system, labeled 'C', continues the accompaniment with similar rhythmic patterns and concludes with a final cadence. The tempo instruction 'Не поспішаючи' (Allegretto) is placed at the beginning.

ОЙ, ЛОПНУВ ОБРУЧ
Українська народна мелодія

Обробка С. Школьник

Жваво

The musical score is written for piano and consists of three systems of staves. Each system has a treble clef on the top staff and a bass clef on the bottom staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The first system contains 8 measures. The second system contains 8 measures. The third system contains 4 measures. The music features a mix of chords and single notes, with a steady rhythmic pattern in the bass line.

ПІСНІ ДО РОЗДІЛУ 2.7. «ПОГРАЙТЕ З МАЛЮКАМИ»

ОЙ, МАРІЄЧКО МОЯ

Музика І. Кишка

Рухливо

mf Ма - шо, Ма - шо

ти мо - я, за - тан - цю - ю зне - ю я.

Ой, як гар-но тан-цювать, раз-ом з Ма-ше - ю кружлять.

ТЕПЛОВОЗ

Музика З. Компанійця

Помірно

f Чух-чух-чух,
mf Чух-чух-чух,
Чух-чух-чух,
і - де - мо до до - му.
Чух-чух-чух,
чух-чух-чух,
не бо - їм - ся

гро - му. Хто ї - де в по - їз - ді—

діт - ки і зві - ря - та, зай - ці пух -

нас - ті - ї, кіш - ки, від - ме - жа - та.

ПІВНИК ЗАХВОРІВ

Вірші М. Познанської

Музика Т Шутенко

Помірно

The musical score is written for piano in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems of music. The first system has three measures with lyrics: 'Вий-шов пів-ник по-гу-лять, з_ки-це-ю зуст-'. The second system has three measures with lyrics: 'рів-ся. Ки-ця: "Няв!", а пів-ник наш'. The third system has three measures with lyrics: 'так і за-тру- сив-ся. сив-ся.'. The score includes a piano (p) dynamic marking, a trill (tr) marking, and first and second endings for the final measure.

Вий-шов пів-ник по-гу-лять, з_ки-це-ю зуст-
рів-ся. Ки-ця: "Няв!", а пів-ник наш
так і за-тру- сив-ся. сив-ся.

КУРЧАТА

Вірші М. Познанської

Музика А. Філіпенка

Помірно

mf Вийшла ку-роч -

ка гу-лять, і тра - ви - ці по - щипать,

вслід — і - і ма - ля - та,
жов - тень - кі кур - ча - та.

1. Вийшла курочка гулять
І травиці пощипать,
Вслід її малята –
Жовтенькі курчата.

2. Ко-ко, ко-ко, ко-ко-ко!
Ви за мною йдьте рядком.
Нумо, поспішайте –
Зернятка шукайте.

3. Всі курчата, як могли,
Добре лапками гребли.
Вечір наступає,
А зернят немає.

МИ НА ЛУГ ХОДИЛИ

Вірші Т. Волгіної

Музика А. Філіпенка

Досить швидко

f

Ми на луг хо -
ди - ли і та - нок во - ди - ли.

The musical score is written for piano in 2/4 time, key of D major. It consists of three systems of staves. The first system shows the piano introduction with a forte dynamic and the instruction 'Досить швидко'. The second system begins the vocal melody with the lyrics 'Ми на луг хо -'. The third system continues the vocal melody with the lyrics 'ди - ли і та - нок во - ди - ли.' The piano accompaniment features chords and moving lines in both hands.

Ось так, на луж - ку ми та - нок во -

ди - ли. Ось так, на луж - ку

ми та - нок во - ди - ли.

ПОЇЗД

Вірші Т. Бабаджан

Музика Н. Метлова

Жваво

Наш поїзд рушає, вагоні біжать, а в поїзді цю мамлята сидять. Чувають.

ЙДЕМО НА СВЯТО

Музика П. Козицького

Весело. Не дуже швидко.

The first system of the piano accompaniment consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves are in the key of D major (two sharps) and common time (C). The music begins with a forte (*f*) dynamic. The right hand plays a series of chords and eighth notes, while the left hand plays a steady eighth-note bass line.

The second system of the piano accompaniment continues the piece. The right hand features a more active melodic line with eighth notes and chords, while the left hand maintains a consistent eighth-note accompaniment.

The third system of the piano accompaniment includes vocal lyrics. The lyrics are: "Ми зіб - ра - ли ра - зом всіх ма - лят,". The music continues with the same instrumental texture as the previous systems.

зас - пі - ва - ли піс - ню друж - но, в_лад.

Кві - ти в_по - да - ру - нок не - се - мо,

швид-ко до те - ат - ру ми йде - мо.

БУДУЄМО ДІМ

Вірші В. Кукловської

Музика Т. Шутенко

Рухливо

Музична партитура першого системного з'язку. Включає вокальну лінію та фортепіанне супроводження. Темпозначення: Рухливо. Динаміка: *mf*. Ключ: Дієз (F#), ритм: 2/4.

Для мат_рьош_ки- ля_ ' лі дім ми збу_ду_ ва_ ли:
Ку_кол_ ке- мат_ реш_ ке стро_им дом хо_ ро_ ший:

Музична партитура другого системного з'язку. Включає вокальну лінію та фортепіанне супроводження. Динаміка: *mf*. Ключ: Дієз, ритм: 2/4.

о_ та_ кий ви_ со_ кий! О_ та_ кий ши_ ро_ кий!
вот та_ кой вы_ со_ кий! Вот та_ кой ши_ ро_ кий!

ЩАСЛИВИЙ ДЕНЬ

Вірші М. Івенсен

Музика М. Красєва

Весело

mf

Ми со - неч - ку ска - за - ли: сві -
ти, про-мін-ня лий, щоб скрізь пташ - ки спі -
ва - ли, кон ва - лі - ї цві - ли, щоб ли.

ДИТЯЧИЙ САДОК

Вірші Т. Волгіної

Музика А. Філіпенка

Повільно

f

Вран - ці наш ди - тя - чий сад ді - ток зуст - рі -

ча - є, на - че дру - зів тут ма - лят

іг - раш - ки че - ка - ють. *f* Си - ній м'яч,

гар - ній м'яч, ляль - ки, вед - ме - жа - та...

Рід-ний сад, рід-ний сад люб-лять всі ма - ля - та.

Навчальне видання

ШКОЛЬНИК Серафіма Яківна
ДАНИЛЬЧЕНКО Людмила Теодорівна
ЦУРАНОВА Оксана Олексіївна
БЕСШАПОШНИКОВА Тетяна Василівна

**МУЗИЧНО-РИТМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ДІТЬМИ,
ЯКІ МАЮТЬ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ**

Навчально-методичний посібник
для здобувачів фахової передвищої та вищої освіти

Надруковано: ФОП Панов А. М.
м. Харків, вул. Жон Мироносиць, буд. 10, офіс 6.
тел. +38 (057) 714 06 74
copy@vlavke.com